

Luonnos hallituksen esitykseksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain ja Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta

Johdanto

Oikeusministeriö pyytää lausuntoanne luonnoksesta hallituksen esitykseksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain ja Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta.

Tausta

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että rikos- ja riita-asioiden sovittelupalvelujen järjestäminen siirretään sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle. Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annettua lakia muutettaisiin siten, että Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen sijaan sovittelupalvelujen järjestämisestä vastaisi Oikeuspalveluvirasto. Esitys liittyy pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman kirjaukseen, jonka mukaan rikos- ja riita-asioiden sovittelutoiminta siirretään sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle.

Lisäksi Oikeuspalveluvirastosta annettua lakia muutettaisiin Oikeuspalveluvirastolle osoitettujen tuottavuussäästöjen toteuttamiseksi. Lakia muutettaisiin muun muassa siten, että talous- ja velkaneuvontatehtävät siirrettäisiin oikeusaputoimistoista erillisiin talous- ja velkaneuvontatoimistoihin.

Vastausohjeet vastaanottajille

Kuka tahansa voi antaa lausunnon.

Lausunto pyydetään ensisijaisesti antamaan vastaamalla lausuntopyyntöön lausuntopalvelun kautta. Ohjeet palveluun rekisteröitymiseksi ja palvelun käyttämiseksi löytyvät lausuntopalvelun sivulta Ohjeet > Käyttöohjeet (käyttäjätuki: lausuntopalvelu.om(at)gov.fi). Ministeriöiden tulee lisäksi tallentaa lausuntopalvelussa antamansa lausunto VAHVA-asianhallintajärjestelmään asialle VN/26572/2023.

Jos lausuntoa ei ole mahdollista antaa lausuntopalvelussa, lausunto voidaan vaihtoehtoisesti toimittaa ministeriön kirjaamoon sähköpostilla osoitteeseen kirjaamo.om(at)gov.fi tai postitse osoitteeseen Oikeusministeriö, Meritullinkatu 10, Helsinki

PL 25, 00023 Valtioneuvosto. Kirjaamoon toimitetussa lausunnossa pyydetään mainitsemaan asianumero VN/26572/2023. Lisäksi kirjaamoon toimitettu lausunto pyydetään lähettämään esimerkiksi sähköpostin liitetiedostona Word- tai PDF-muodossa, jotta lausuntoasiakirja ei sisällä tarpeettomia henkilötietoja, kuten yksityishenkilön sähköpostiosoitetta.

Kaikki annetut lausunnot ovat lähtökohtaisesti julkisia viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) mukaisesti. Lausunnot julkaistaan hankkeen julkisilla hankesivuilla (valtioneuvosto.fi/hankkeet, tunnus OM147:00/2023). Yksityishenkilön lausunto julkaistaan kuitenkin hankesivuilla tietosuojasystistä ainoastaan, jos henkilö tätä kirjallisesti pyytää esimerkiksi lausuntonsa yhteydessä tai sen saateviestissä.

Lisäksi kaikki lausuntopalvelussa annetut lausunnot, mukaan lukien yksityishenkilöiden lausunnot, ovat automaattisesti kaikkien nähtävissä lausuntopalvelussa. Ministeriö ei julkaise kirjaamoon toimitettuja lausuntoja lausuntopalvelussa.

Lausunnossa ei tule ilmoittaa tarpeettomia henkilötietoja. Vaikka yksityishenkilön kirjaamoon toimittamaa lausuntoa ei julkaistaisi verkossa, lausunto on ministeriöltä kaikkien saatavissa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaisesti.

Aikataulu

Lausunto pyydetään antamaan viimeistään 5.12.2025.

Valmistelijat

Maaria Rubanin, hallitusneuvos maaria.rubanin (at)gov.fi, puh. +358(0)2951 50 140

Linkit

<https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM147:00/2023> - Hankesivu

<https://oikeusministerio.fi/sv/projekt?tunnus=OM147:00/2023> - Statsrådets projektportal

Liitteet:

[Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain ja Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta.pdf](#) - Luonnos hallituksen esitykseksi

[Propositionens huvudsakliga innehåll, konsekvenser för Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå och lagförslag.pdf](#) - Propositionens huvudsakliga innehåll, konsekvenser för Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå och lagförslag

Jakelu:

Ammattiliitto Pro ry
Aseman lapset ry
Eduskunnan oikeusasiamies
Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue
Etelä-Pohjanmaan sovittelutoimisto
Harjulan settlementti
Helsingin kaupunki, Kaupunginkanslia
Helsingin sovittelutoiminta
Hämeen sovittelutoimisto
Julkisalan koulutettujen neuvottelujärjestö JUKO ry
Julkiset Oikeusavustajat ry
Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry
Jyväskylän kaupunki
Kalliolan settlementti
Kemin kaupunki
Keski-Suomen sovittelutoimisto
Krimo/Helsingin yliopisto
Kuntaliitto
Kuopion kaupunki
Kymi-Saimaan sovittelutoimisto
Lapin sovittelutoimisto
Länsi-Uudenmaan sovittelutoimisto
MLL Järvisuomen piiri
Oikeuspalveluvirasto
Opetus- ja kulttuuriministeriö
Opetushallitus
Pirkanmaan hyvinvointialue
Pirkanmaan sovittelutoimisto
Pohjanmaan sovittelutoimisto
Pohjois-Karjalan sovittelutoimisto
Pohjois-Savon sovittelutoimisto
Pohjois-Suomen sovittelutoimisto
Poliisihallitus
Päijät-Hämeen käräjäoikeus
RETS Rikoksettoman elämän tukisäätiö
Rikosseuraamuslaitos/Keskushallintoyksikkö
Rikosuhripäivystys
Rovalan settlementti
Rovaniemen, Ranuan ja Posion sovittelutoimisto
Satakunnan hyvinvointialue
Satakunnan sovittelutoimisto
Sisäministeriö
Sosiaali- ja terveysministeriö
Sovittelu ry
Statens ämbetsverk på Åland
Suomen Asianajajat
Suomen Poliisijärjestöjen Liitto SPJL
Suomen Sovittelufoorumi
Syyttäjälaitos
Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
Tuomioistuinvirasto

Ulosottolaitos
Vaasan kaupunki
Valtioneuvoston oikeuskansleri
Valtiovarainministeriö
Valvira
Vantaan kaupunki
Vantaan sovittelutoimisto
Varsinais-Suomen hyvinvointialue
Varsinais-Suomen sovittelutoimisto
Vuolle settlementti
Ålands Fredsinstitut
Ålands landskapsregering
Ålands medlingsbyrå

Kysymykset

1. Yleiset kommentit

Lausuntonne yleisesti esityksestä

Lausuntonne vaikutusten arvioinnista

2. Ehdotukset palvelujen järjestämisvelvollisuudesta ja valvonnasta (Sovittelulaki 7 ja 7a §)

Kommenttinne ehdotuksesta

3. Ehdotukset neuvottelukuntaa koskeviksi muutoksiksi (Sovittelulaki 6 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

4. Ehdotukset tietojensaantioikeudesta (Sovittelulaki 15, 16 ja 25 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

5. Ehdotukset julkisuuslain soveltamisesta (Sovittelulaki 20 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

6. Ehdotukset siirtymäsäännöksiksi (Sovittelulaki)

Kommenttinne ehdotuksesta

7. Ehdotus talous- ja velkaneuvonnan erottamiseksi oikeusaputoimistoista (Laki Oikeuspalveluvirastosta 1, 2, 4 ja 9 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

8. Ehdotus esteellisyysäännöksistä (13 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

9. Ehdotus asiakkaan ohjaamiseksi toiseen toimistoon mm. esteellisyystilanteissa (14 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

10. Ehdotus Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimiston johtajaa koskeviksi säännöksiksi (4, 9 ja 15 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

11. Muut huomiot

-

Huhtala Liisa
Oikeusministeriö

Rubanin Maaria
Oikeusministeriö

Hallituksen esitys - Rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirtäminen oikeusministeriön hallinnonalalle ja Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttaminen

OM147:00/2023 SÄÄDÖSVALMISTELU

Tavoitteena on valmistella muutokset Petteri Orpon hallitusohjelman mukaisesti rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirtämiseksi sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle.

Samalla valmistellaan muutoksia Oikeuspalveluviraston rakenteeseen virastolle osoitettujen tuottavuustavoitteiden saavuttamiseksi.

Hankkeen perustiedot

KÄYNNISSÄ

Hankenumero
OM147:00/2023

Asianumerot
VN/26572/2023

Asettaja
oikeusministeriö

Tehtäväluokka
Hallituksen esityksen valmistelu

Hankkeen vaihe
Lausuntomenettely

Toimikausi/aikataulu
23.6.2025 – 28.2.2027

Asettamispäivä
18.6.2025

[KESTÄVYYS](#) [SDG 16](#) [AGENDA 2030](#) [SOVITTELU](#) [VASTUULLISUUS](#)

Toteuttaa hallitusohjelman tavoitteita

Orpo

Luku

10 Turvallinen ja kriisinkestävä oikeusvaltio

Alaluku

10.2 Suomalaista oikeusvaltiota ja demokratiaa vahvistetaan

Lainvalmistelu

HE Oikeuspalveluvirastosta annetun lain ja Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta

1	2	3	4
Valmistelussa	Arvioitu esittelyviikko	Annettu eduskunnalle	Säädös hyväksytty
Hyväksytty istuntokauden suunnitelmaan 5.9.2025	49/2025		

Lakeja muutetaan siten, että vastuu rikos- ja riita-asioiden sovittelupalvelujen järjestämisestä siirretään STM:n hallinnonalaan kuuluvalta Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta oikeusministeriön hallinnonalalle Oikeuspalveluvirastoon vuoden 2027 alusta lukien.

Vastuuministeri Oikeusministeri Meri

Syysistuntokauden 2025 lainsäädäntösuunnitelma

- [oikeusministeriö](#)
- [kaikki ministeriöt](#)

Yhteyshenkilö
Maaria Rubanin, Hallitusneuvos
puh. [+358 295 150 140](tel:+358295150140)
etunimi.sukunimi@gov.fi

Hankkeen vaiheet

Perusvalmistelu

23.6.2025 – 30.10.2025 Perusvalmistelu

MUU

Lausuntomenettely

31.10.2025 – 5.12.2025 Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi

LAUSUNTOKIERROS

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain ja Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta

 [Lausuntopalvelu.fi](#)

Asiakirjat

- [Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi](#) PDF
31.10.2025 Oikeusministeriö
- [Begäran om utlåtande om utkastet till regeringsproposition](#) PDF
31.10.2025 Oikeusministeriö

3. [Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain ja Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta](#) PDF

31.10.2025 Oikeusministeriö

4. [Propositionens huvudsakliga innehåll, konsekvenser för Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå och lagförslag](#) PDF

31.10.2025 Oikeusministeriö

Lähtökohdat

Rikos- ja riita-asioiden sovittelun yleinen johto ja valvonta kuuluu sosiaali- ja terveysministeriölle ja palvelujen järjestäminen Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle. Sovittelupalveluja tuottavat palveluntuottajat, joiden kanssa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on tehnyt sopimuksen. Palveluntuottajat ovat kuntia, hyvinvointialueita ja järjestöjä. Niitä on vuonna 2025 yhteensä 17.

Palveluntuottajat ylläpitävät sovittelutoimistoja, joiden tehtävänä on omalla alueellaan kehittää sovittelutoimintaa, päättää sovitteluun otettavista asioista sekä ohjata vapaaehtoisia sovittelijoita. Vapaaehtoiset sovittelijat toteuttavat käytännön sovittelut.

Rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirtämistä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle on ehdotettu vuonna 2021 ministeriöiden yhteisessä hankkeessa. Hankkeen loppuraportti on julkaistu oikeusministeriön julkaisusarjassa (Rikosasioiden sovittelupalveluiden siirto oikeusministeriön hallinnonalalle. Ohjausryhmän raportti ja esitys. OM Selvityksiä ja ohjeita 2021:10).

Oikeuspalveluvirastolle on osana valtionhallinnon tuottavuusohjelmaa osoitettu 4,69 miljoonan euron säästötavoite. Lisäksi vuoden 2026 talousarvioesityksessä virastoon kohdistuu 1,28 miljoonan euron toimintamenovähennys. Säästötavoitteiden johdosta Oikeuspalveluvirasto on esittänyt oikeusministeriölle viraston organisaatioon liittyviä säädösmuutoksia. Oikeusministeriö on käynnistänyt esityksen johdosta säädösvalmisteluhankkeen, joka toteutetaan virkamiestyönä samassa yhteydessä rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirtoa koskevia muutosten kanssa.

Oikeuspalveluvirastossa on oikeusaputoimistoja ja edunvalvontatoimistoja. Oikeusaputoimistojen tehtävänä on julkisen oikeusavun lisäksi tuottaa talous- ja velkaneuvontapalveluja. Esityksen mukaan talous- ja velkaneuvonta erotettaisiin oikeusaputoimistoista ja perustettaisiin talous- ja velkaneuvontatoimistoja. Muutoksen tavoitteena on tehostaa talous- ja velkaneuvontapalvelujen käytännön toteutusta. Lisäksi tarkoituksena on valmistella eräitä erityisesti oikeusaputoimistojen toimintaa tehostavia muutoksia säästöjen toteuttamiseksi.

Lisätietoja

- [Rikosasioiden sovittelupalveluiden siirto oikeusministeriön hallinnonalalle. OM 2021:10](#)

Tilannekuvaus

Rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirtäminen oikeusministeriön hallinnonalalle sisältyy Petteri Orpon hallitusohjelmaan. Tavoitteena on siirtää sovittelun järjestäminen Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta Oikeuspalveluviraston tehtäväksi 1.1.2027 lukien.

Palvelun sisältö ja järjestämistapa säilyvät entisellään. Sovittelupalveluja tuottavat edelleen palveluntuottajat, joita ovat kunnat, hyvinvointialueet ja järjestöt. Sovittelijoina toimivat edelleen vapaaehtoissovittelijat.

Oikeusministeriö on asettanut hankkeen, jossa valmistellaan siirron toteuttamiseksi tarvittavat säädösmuutokset ja toteutetaan muutoksen edellyttämät toimenpiteet siten, että palvelu jatkuu keskeytymättömänä. Hankkeen toimikausi on 23.6.2025 - 28.2.2027.

Samassa yhteydessä ehdotetaan, että Oikeuspalveluvirastosta annettua lakia muutetaan. Virastoon tehtäisiin rakenteellisia muutoksia virastolle osoitettujen tuottavuustavoitteiden saavuttamiseksi ja toiminnan tehostamiseksi.

Tavoitteena on, että hallituksen esitys annetaan syksyllä 2025.

Lausuntoaika 31.10.2025 – 5.12.2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi

31.10.2025 – 5.12.2025 LAUSUNTOKIERROS

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain ja Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta

Asiakirjat

- 1. [Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi](#) PDF
31.10.2025 Oikeusministeriö
- 2. [Begäran om utlåtande om utkastet till regeringsproposition](#) PDF
31.10.2025 Oikeusministeriö
- 3. [Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain ja Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta](#) PDF
31.10.2025 Oikeusministeriö
- 4. [Propositionens huvudsakliga innehåll, konsekvenser för Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå och lagförslag](#) PDF
31.10.2025 Oikeusministeriö

Asiakirjat

Perusvalmistelu: Valmisteluelimen asettaminen

- 1. [Hankkeen asettaminen.final\(002\)](#) PDF
18.6.2025 Oikeusministeriö

Lausuntomenettely

- 1. [Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi](#) PDF
31.10.2025 Oikeusministeriö
- 2. [Begäran om utlåtande om utkastet till regeringsproposition](#) PDF
31.10.2025 Oikeusministeriö
- 3. [Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain ja Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta](#) PDF
31.10.2025 Oikeusministeriö
- 4. [Propositionens huvudsakliga innehåll, konsekvenser för Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå och lagförslag](#) PDF
31.10.2025 Oikeusministeriö

Henkilöt

Ryhmittelemättömät

Rubanin, Maaria
Hallitusneuvos
oikeusministeriö

Rooli: Vastuuhenkilö
14.9.2023 –

Rubanin, Maaria
Hallitusneuvos
oikeusministeriö

Rooli: Hankkeen yhteyshenkilö
14.9.2023 –

Rubanin, Maaria
Hallitusneuvos
oikeusministeriö

Rooli: Omistaja
14.9.2023 –

Rubanin, Maaria
Hallitusneuvos
oikeusministeriö

Rooli: Esittelijä
1.9.2024 –

Liittyvät hankkeet

- [Hanke rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirtämiseksi Oikeuspalveluvirastoon](#)

Lisää aiheesta

Rikos- ja riita-asioiden sovittelu siirtyy Oikeuspalveluvirastoon vuonna 2027

OM STM TIEDOTE 24.6.2025 16.10

Säädösvalmistelu ja kehittäminen valtioneuvostossa

Ministeriöt toteuttavat hallitusohjelmaa, valmistelevat lakeja ja muita säädöksiä sekä vievät eteenpäin uudistuksia erilaisissa hankkeissa, työryhmissä ja toimielimissä.

Kaikkien ministeriöiden hankkeet löydät valtioneuvoston verkkosivuilta valtioneuvosto.fi/hankkeet

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain ja Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annettua lakia ja Oikeuspalveluvirastosta annettua lakia.

Esityksessä ehdotetaan, että rikos- ja riita-asioiden sovittelupalvelujen järjestäminen siirretään sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle. Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annettua lakia muutettaisiin siten, että Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen sijaan sovittelupalvelujen järjestämisestä vastaisi Oikeuspalveluvirasto. Voimassa olevat sopimukset nykyisten sovittelupalvelujen tuottajien kanssa siirtyisivät Oikeuspalveluvirastolle. Sovittelun edellytykset säilyisivät ennallaan ja sovittelijoina toimisivat edelleen vapaaehtoiset sovittelijat. Esitys liittyy pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman kirjaukseen, jonka mukaan rikos- ja riita-asioiden sovittelutoiminta siirretään sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle.

Oikeuspalveluvirastosta annettua lakia muutettaisiin Oikeuspalveluvirastolle osoitettujen tuottavuussäästöjen toteuttamiseksi. Lakia muutettaisiin siten, että talous- ja velkaneuvontatehtävät siirrettäisiin oikeusaputoimistoista erillisiin talous- ja velkaneuvontatoimistoihin. Muutoksella tehostetaan talous- ja velkaneuvonnan palveluja. Lisäksi tehtäisiin muita pienempiä viraston toimintaedellytyksiä parantavia säännösmuutoksia.

Esityksellä ei ole vaikutuksia valtion talousarvioon.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2027.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	4
1 Asian tausta ja valmistelu	4
1.1 Tausta	4
1.2 Valmistelu	4
2 Nykytila ja sen arviointi.....	5
2.1 Nykytila.....	5
2.1.1 Rikos- ja riita-asioiden sovittelu	5
2.1.2 Oikeuspalveluvirasto	6
2.2 Nykytilan arviointi	8
2.2.1 Rikos- ja riita-asioiden sovittelua ohjaava ministeriö ja sovittelun organisointi	8
2.2.2 Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta.....	10
2.2.3 Laki Oikeuspalveluvirastosta	10
3 Tavoitteet	12
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	12
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	12
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	12
4.2.1 Taloudelliset vaikutukset	12
4.2.1.1 Vaikutukset julkiseen talouteen	12
4.2.1.2 Vaikutukset yrityksiin	14
4.2.1.3 Muut taloudelliset vaikutukset	14
4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	14
4.2.2.1 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.....	14
4.2.2.2 Sovittelupalvelun tuottajien toiminta ja sovittelualoitteita tekevät viranomaiset.....	15
4.2.2.3 Oikeuspalveluvirasto.....	16
4.2.2.4 Vaikutus Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoon	17
4.2.2.5 Vaikutukset sosiaali- ja terveysministeriöön ja oikeusministeriöön	18
4.2.2.6 Vaikutukset henkilöstöön.....	18
4.2.2.7 Tietosuojavaikutukset	20
4.2.2.8 Vaikutukset tiedonhallintaan.....	20
4.2.3 Muut ihmisiin kohdistuvat vaikutukset ja yhteiskunnalliset vaikutukset.....	22
4.2.3.1 Sovittelun asiakkaat	22
4.2.3.2 Talous- ja velkaneuvonnan asiakkaat.....	22
4.2.3.3 Oikeusavun asiakkaat.....	23
4.2.3.4 Edunvalvonnan asiakkaat.....	25
4.2.3.5 Kielelliset vaikutukset.....	25
4.2.3.6 Vaikutukset eri ihmisryhmiin sekä ihmis- ja perusoikeuksiin	25
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	26
5.1 Rikos- ja riita-asioiden sovittelua koskevat vaihtoehdot ja niiden vaikutukset	26
5.2 Oikeuspalveluviraston rakenne	27
5.3 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	28
6 Lausuntopalaute.....	28
7 Säännöskohtaiset perustelut.....	28
7.1 Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta.....	28

7.2 Laki Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamiseksi	38
8 Lakia alemman asteinen sääntely	41
9 Voimaantulo	41
10 Toimeenpano ja seuranta	41
11 Suhde muihin esityksiin.....	41
12 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys	42
LAKIEHDOTUKSET	46
1. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta..	46
2. Laki Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta	51
LIITE	54
RINNAKKAISTEKSTIT	54
1. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta..	54
2. Laki Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta	63

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman mukaan rikos- ja riita-asioiden sovittelutoiminta siirretään sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle. Vuosien 2026–2029 julkisen talouden suunnitelman mukaan siirto toteutetaan vuoden 2027 alusta lukien.

Muutoksen taustalla on oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2020 asettama hanke (VN 2750/2020), jossa selvitettiin mahdollisuuksia siirtää rikos- ja riita-asioiden sovittelu oikeusministeriön hallinnonalalle. Hanke päättyi helmikuussa 2021.

Hankkeen ohjausryhmän raportti ”Rikosasioiden sovittelupalveluiden siirto oikeusministeriön hallinnonalalle” (OM. Selvityksiä ja ohjeita 2021:10) ja lausuntoyhteenveto ohjausryhmän esityksestä (OM. Mietintöjä ja lausuntoja 2021:19)) on julkaistu oikeusministeriön julkaisusarjassa.

Ohjausryhmä esitti, että rikos- ja riita-asioiden sovittelu siirretään sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle. Sovittelupalvelut liitettäisiin oikeusapu- ja edunvalvontapalvelujen yhteyteen tuolloin valmisteilla olleeseen valtakunnalliseen oikeusapu- ja edunvalvontavirastoon. Virasto on sittemmin perustettu 1.1.2025 lukien Oikeuspalveluvirasto-nimisenä.

Esitys koskee sovittelun siirtämisen lisäksi myös Oikeuspalveluviraston organisaatorakennetta. Valtion talouden heikentyessä valtion virastoille on osoitettu tuottavuustavoitteet, jotka niiden tulee saavuttaa. Oikeuspalveluviraston toimintamenoja on tästä syystä vähennetty 4,69 miljoonalla eurolla osana valtionhallinnon tuottavuusohjelmaa (Oikeusministeriön hallinnonalan tuottavuusohjelma VN /11907/2024-OM-18). Lisäksi vuoden 2026 talousarvioesityksessä lisätoimintamenoosäästöjä on kohdennettu Oikeuspalveluvirastolle pysyvästi 1,28 milj. euroa. Säästötavoitteiden johdosta Oikeuspalveluvirasto on esittänyt oikeusministeriölle Oikeuspalveluviraston organisaatioon liittyviä säädösmuutoksia (Oikeuspalveluviraston kirje oikeusministeriölle VN/29336/2025). Oikeusministeriö on käynnistänyt lainmuutoshankkeen viraston ehdotusten pohjalta.

1.2 Valmistelu

Esitys on sovittelua koskevien muutosten osalta valmisteltu oikeusministeriössä osana rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirtämistä varten asetettua hanketta (VN/26572/2023). Hanketta koskeva valmisteluaineisto on julkisessa palvelussa osoitteessa [valtioneuvosto.fi/hankkeet tunnuksella OM147:00/2023](https://valtioneuvosto.fi/hankkeet/tunnuksella/OM147:00/2023).

Oikeuspalveluvirastosta annettua lakia koskevat muutokset on valmisteltu oikeusministeriössä virkamiestyönä. Valmisteluaineisto on luettavissa yllä mainitulla sivulla.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Nykytila

2.1.1 Rikos- ja riita-asioiden sovittelu

Sovittelupalvelut

Rikos- ja riita-asioiden sovittelusta säädetään laissa rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (1015/2005) (jäljempänä sovittelulaki).

Rikos- ja riita-asioiden sovittelulla tarkoitetaan maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille järjestetään mahdollisuus sovittelijan tuella käsitellä rikosta. Sovittelussa osapuolet voivat kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä uhrille aiheutunutta haittaa sekä pyrkiä sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi. Sovittelu voi kohdistua myös eräisiin riita-asioihin. Laissa säädetään yleisistä edellytyksistä, joilla rikos- tai riita-asia voidaan sovittaa.

Sovittelua koskevan aloitteen voivat lain mukaan tehdä osapuolet itse taikka poliisi-, syyttäjä- tai muu viranomainen. Ennen kuin sovittelutoimisto päättää sovittelun aloittamisesta, sen tulee varmistua, että sovittelun edellytykset ovat voimassa ja arvioida, soveltuuko asia soviteltavaksi.

Sovittelutoiminnan yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle. Palvelujen järjestäminen kuuluu Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle (THL) siten, että palvelua on saatavissa asianmukaisesti toteutettuna koko maassa.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos voi lain mukaan tuottaa palvelun tekemällä sopimuksen palvelun tuottamisesta julkisen palveluntuottajan kuten kunnan tai hyvinvointialueen kanssa tai yksityisen palveluntuottajan kanssa. Ellei palveluja saada jollain alueella tuotettua palveluntuottajan kanssa tehdyllä sopimuksella, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tulee tuottaa alueen palvelut palkkaamansa henkilöstön avulla tai muulla sopivaksi katsomallaan tavalla.

Sovittelua toteutetaan alueellisesti sovittelutoimistoissa, joissa sovittelutoiminnasta vastaa sovittelutoiminnan vastuhenkilö. Vastuuhenkilön tehtäviin kuuluu toiminnan suunnittelu ja kehittäminen toimiston alueella. Toimistoissa toimii lain mukaan lisäksi sovittelun ohjaajia, jotka ohjaavat ja valvovat vapaaehtoisten sovittelijoiden toimintaa. Sovittelijoilla tulee olla lain edellyttämä koulutus. Sovittelijat hoitavat yksittäiset sovittelutehtävät sovittelutoimiston ohjauksen ja valvonnan alaisina. Vapaaehtoiset sovittelijat eivät ole virka- tai työsuhteessa palveluntuottajaan.

Sovittelutoimistoja on vuonna 2025 yhteensä 17. Palveluntuottajat ovat hyvinvointialueita (4 kpl), kuntia (6 kpl) ja yhdistyksiä (7 kpl). Sovittelutoimistoissa on palkattua henkilökuntaa noin 90. Toimistojen henkilöstömäärä vaihtelee kahdesta yhdeksään henkilöön. Vapaaehtoisia sovittelijoita on laskentatavasta riippuen noin 1 200–1 500.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa sovittelutoiminnan sopimushallinnasta, kehittämisestä ja ohjauksesta vastaa kehittämispäällikkö ja erityisasiantuntija. Lisäksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ylläpitää ja kehittää sovittelijoiden käytössä olevaa asiakastieto-ohjelmaa (Sopu), johon on vuosittain ollut käytettävissä noin yhtä henkilötötyvuotta vastaava resurssi.

Sovittelutoiminnan järjestämisestä aiheutuvista kustannuksista vastaa valtio. Lain mukaan valtion varoista vahvistettava korvauksen yhteismäärä vahvistetaan vuosittain sellaiseksi, että se vastaa niitä kustannuksia, joiden arvioidaan keskimäärin aiheutuvan sovittelutoimistojen ylläpitämisestä, palvelujen asianmukaisesta tuottamisesta sekä sovittelutoimintaan osallistuvien koulutuksesta. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos vastaa korvausten jakamisesta palveluntuottajille asukasluvun, alueen pinta-alan ja rikollisuustilanteen perusteella.

Sovittelutoimintaan on osoitettu vuodelle 2025 valtion budjetissa 7,4 miljoonan euron määräraha momentilla 33.60.64 *Valtion korvaus rikosasioiden sovittelun järjestämisen kustannuksiin*. Lisäksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toimintamenoista sovittelutoiminnan ohjaamiseen ja kehittämiseen on varattu 200 000 euroa.

Sovitteluun ohjatuista asioista vuonna 2023 oli valtaosa, eli noin 96 % rikosasioita ja loput riita-asioita. Rikosasioista suurimmat ryhmät ovat väkivaltarikokset (n. 55 %), anastukset (n. 12 %), omaisuuden vahingoittaminen (12 %) ja kunnianloukkaukset (n. 7 %).

Väkivaltarikoksiin sisältyy myös lähisuhdeväkivaltaan liittyvät rikokset. Vuoden 2025 alusta lukien on tullut voimaan rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muutos (966/2024), jonka mukaan soviteltavaksi ei saa ottaa väkivaltaa sisältäviä rikoksia eikä eräitä muita rikoksia, jotka ovat kohdistuneet rikoksesta epäillyn läheiseen. Sovittelun kieltä ei kuitenkaan koske asianomistajarikoksia eikä eräitä muita tapauksia. Muutoksen johdosta väkivaltarikosten määrän arvioidaan vähenevän. Käytettävissä ei ole vielä tilastotietoa siitä, miten voimaan tullut lainmuutos on vaikuttanut aloitteiden määrään.

Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta

Sovittelulain mukaan sovittelutoiminnan valtakunnallista ohjausta, seuranta ja kehittämistä varten sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimii rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta. Neuvottelukunnan toimikausi on kolme vuotta. Neuvottelukunnan tehtävistä säädetään tarkemmin rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa valtioneuvoston asetuksessa (267/2006).

Asetuksen mukaan neuvottelukunnan tehtävänä on muun muassa seurata ja arvioida sovittelun kehitystä ja tutkimusta ja tehdä kehittämis ehdotuksia, edistää yhteistyötä sovittelun kehittämisessä eri hallinnonalojen ja järjestöjen kanssa, edistää lain yhdenmukaisten käytäntöjen toteutumista, tehdä sisällöllisiä linjauksia sovittelutoimintaan sekä seurata kansainvälistä kehitystä ja osallistua siihen. Neuvottelukunnassa on puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja enintään 14 muuta jäsentä, joilla on henkilökohtaiset varajäsenet. Asetuksen mukaan neuvottelukunnassa on sosiaalihallinnon, oikeushallinnon, tuomioistuinlaitoksen, syyttäjätöimen, poliisihallinnon sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen edustus. Muut jäsenet edustavat sovittelupalveluja tuottavia tahoja, sovittelun alalla toimivia järjestöjä ja sovittelijoita. Neuvottelukunta on asetettu ajalle 1.8.2025-31.7.2028.

Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnasta on ennen sovittelulain voimaantuloa säädetty samannimisellä valtioneuvoston asetuksella (165/2003), joka tuli voimaan 1.3.2003.

2.1.2 Oikeuspalveluvirasto

Oikeuspalveluvirasto on aloittanut toimintansa vuoden 2025 alusta lukien. Sen tehtävänä on Oikeuspalveluvirastosta annetun lain (1133/2023) mukaan järjestää oikeusavun, talous- ja velkaneuvonnan sekä yleisen edunvalvonnan palveluja. Tehtävät siirtyivät

Oikeuspalveluvirastolle kuudelta oikeusapu- ja edunvalvontapiiriltä. Lisäksi virastolle siirtyi keskushallinnon tehtäviä oikeusministeriöstä. Muutoksessa oikeusaputoimistot ja edunvalvontatoimistot ja niiden tehtävät säilyivät ennallaan.

Oikeusaputoimistot tuottavat oikeusavun ja talous- ja velkaneuvonnan palveluja ja edunvalvontatoimistot yleisen edunvalvonnan palveluja. Ahvenanmaalla on yhdistetty oikeusapu- ja edunvalvontatoimisto. Viraston keskushallinnon tehtävänä on huolehtia viraston kehittämisestä, hallinnosta ja tukipalveluista. Viraston toiminnan yleinen ohjaus ja valvonta kuuluvat oikeusministeriölle.

Oikeuspalveluvirastosta annetun valtioneuvoston asetuksen (584/2024) mukaan oikeusaputoimistoja ja edunvalvontatoimistoja on 22 kappaletta. Viraston toimipaikoista säädetään oikeusministeriön asetuksella (637/2024), jonka mukaan virastolla on noin 160 toimipaikkaa. Niistä noin 40 %:iin on sijoitettu henkilökuntaa.

Oikeuspalveluviraston henkilöstöä on vuotta 2025 koskevan tulossopimuksen mukaan yhteensä noin 1 330, joista keskushallintoon kuuluu 62, oikeusapuun 403, talous- ja velkaneuvontaan 227 ja edunvalvontaan 627 virkaa.

Asiamääriä on esitelty taulukossa 1. Tiedot perustuvat oikeusministeriön kirjanpitoyksikön tilinpäätökseen vuodelta 2024. Oikeusapuasioita on käsitelty vuosina 2022–2024 vuosittain noin 40 800–43 600. Talous- ja velkaneuvonnassa on käsitelty vuosittain noin 30 000–33 000 asiaa. Edunvalvonnan päämiehiä on ollut noin 43 700–45 600.

Taulukko 1

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien päämiehet ja käsitellyt asiat	2022	2023	2024
Edunvalvonnan päämiehet (sis. ostopalvelut n. 10 %)	43 725	43 743	45 621
Oikeusavussa käsiteltyt asiat	41 585	43 614	40 821
Talous- ja velkaneuvonnassa käsiteltyt asiat	30 008	32 760	33 163

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien henkilöstömääriä vuosina 2022–2024 on kuvattu taulukossa 2. Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien henkilöstöresurssit ovat vuonna 2024 olleet 1 263 henkilötyövuotta. Siitä edunvalvonnan tehtäviin on kohdistunut noin 633, oikeusavun 411 ja talous- ja velkaneuvonnan tehtäviin 219 henkilötyövuotta.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien henkilöstön jakautuminen (sisältää hallintohenkilöstön)	2022 (htv)	2023 (htv)	2024 (htv)
Edunvalvonta	591	606	633
Oikeusapu	386	404	411
Talous- ja velkaneuvonta	193	206	219

Yhteensä	1 170	1 216	1 263
----------	-------	-------	-------

2.2 Nykytilan arviointi

2.2.1 Rikos- ja riita-asioiden sovittelua ohjaava ministeriö ja sovittelun organisointi

Laki rikosasioiden- ja eräiden riita-asioiden sovittelusta tuli voimaan vuonna 2006. Tuolloin sovittelupalvelun tuottamista koskevista sopimuksista vastasivat ensin lääninhallitukset ja vuoden 2010 alusta lukien aluehallintovirastot. Sovittelun organisointia yksinkertaistettiin vuoden 2016 alusta lukien siten, että järjestämisvastuu siirtyi 1.1.2016 lukien aluehallintovirastoilta Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle.

Ennen sovittelulain voimaantuloa palvelujen järjestäminen perustui kuntien vapaaehtoisesti järjestämään toimintaan. Toimintaa kehitettiin muun muassa sosiaali- ja terveysministeriön asettamissa työryhmissä (Rikos- ja riita-asioiden sovittelun kehittämistyöryhmän muistio, 14:1995, Rikos- ja riita-asioiden seurantatyöryhmän muistio 31:1997, Rikos- ja riita-asioiden sovittelun arviointi- ja seurantatyöryhmän muistio 20:2000). Käytännön kehittämistyötä teki sosiaali- ja terveysministeriön alainen sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes), joka julkaisi muun muassa Rikos- ja riita-asioiden sovittelijan oppaan (Stakesin oppaita 1999/35). Sovittelutoiminnan tukemiseksi ja kehittämiseksi asetettiin sosiaali- ja terveysministeriön yhteyteen vuonna 2003 rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta, jonka toiminnasta säädettiin valtioneuvoston asetuksella rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnasta (165/2003).

Sovittelulain valmistelun yhteydessä (HE 93/2005) arvioitiin, että sovittelutoiminta sivuaa useamman ministeriön tehtäviä, mutta keskeisimmin sen katsottiin liittyvän oikeusministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön toimialaan. Oikeusministeriön hallinnonalalle sovittelun todettiin sopivan siitä syystä, että sovittelun oikeudelliset vaikutukset ilmenevät pääasiassa rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä. Esityksessä päädyttiin kuitenkin ehdottamaan sosiaali- ja terveysministeriötä, koska Suomessa sovittelun todettiin olevan alusta alkaen läheisessä yhteydessä sosiaalityöhön, syrjäytymisen ehkäisyyn ja erityisesti lastensuojeluun. Päävastuu sovittelutoiminnan valtakunnallisesta kehittämisestä on alusta lähtien ollut sosiaali- ja terveysministeriöllä.

Sovittelun organisoimista koskevan lainmuutoksen valmistelun yhteydessä vuonna 2014 arvioitiin edelleen, tulisiko sovittelun kuulua oikeusministeriön hallinnonalalle (HE 329/2014 vp). Kysymys oli noussut esille saadussa palautteessa. Palautteessa nähtiin, että sovittelu on ennen kaikkea osa oikeusjärjestelmää ja, että sovittelun tuottama säästö näkyy eniten syyttäjä- ja tuomioistuineläinlaitoksessa eli oikeusministeriön hallinnonalalla. Muutosta ei kuitenkaan pidetty tuolloin tarkoituksenmukaisena ottaen huomioon sovittelun sosiaalinen merkitys sekä luonne ennen kaikkea yhteisöllisenä konfliktinratkaisukeinona. Näiden piirteiden arvioitiin voivan heikentyä, jos sovittelu kytkettäisiin läheiseksi osaksi rikosoikeusjärjestelmää.

Hallinnonalaa ja palvelujen organisointia on arvioitu uudelleen vuosina 2020–2021 oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön asettamassa hankkeessa, jonka tehtävänä oli selvittää mahdollisuuksia siirtää rikos- ja riita-asioiden sovittelupalvelu oikeusministeriön hallinnonalalle. Hanke liittyi pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan, jonka tavoitteena oli sovittelun käytön vahvistaminen oikeudenkäyntien määrän vähentämiseksi sekä tehostaa rikosten ehkäisyä ja lyhentää oikeusprosessien käsittelyaikoja. Hankkeeseen liittyi Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta tilattu selvitys, jossa tarkasteltiin, minkälaisia organisatorisia ja

muita järjestelyjä tarvittaisiin, jos rikos- ja riita-asioiden sovittelu siirrettäisiin oikeusministeriön hallinnonalalle (Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelun siirtäminen oikeusministeriön hallinnonalalle. THL. [Työpaperi 31:2020](#)).

Hankkeen ohjausryhmä ehdotti raportissaan, että sovittelu siirrettäisiin oikeusministeriön hallinnonalalle ja että sovitteluhenkilöstö siirtyisi valtion virkamieheksi (Rikosasioiden sovittelupalveluiden siirto oikeusministeriön hallinnonalalle. OM: [Selvityksiä ja ohjeita 2021:10](#)).

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän selvityksen ja hankkeen ohjausryhmän mukaan rikos- ja riita-asioiden sovittelua voidaan pitää osana poliisin ja syyttäjien keinovalikoimaa ja siten osana kriminaalipolitiikkaa ja rikoksensorjuntaa. Sovittelulla voidaan edistää rikosprosessin joutuisuutta. Lisäksi rikos- ja riita-asioiden sovittelusta saatava hyöty kohdistuu erityisesti oikeusministeriön hallinnonalalle. Myös kansainvälisesti oikeusministeriötä pidetään tavallisempaan vastuutahona sovitteluasioissa kuin sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalaa. Ohjausryhmän raportista saaduissa lausunnoissa ehdotusta sovittelun siirrostä oikeusministeriön hallinnonalalle kannatettiin laajasti. Siirron nähtiin muun muassa vahvistavan sovittelun yhteyttä rikoksensorjuntaan, rikosten uusimisen ehkäisemiseen ja uhrin oikeuksien turvaamiseen. Lisäksi nähtiin luontevana, että rikos- ja riita-asioiden sovittelua kehitettäisiin yhdessä tuomioistuinsovittelun kanssa.

Oikeusministeriön hallinnonalalla sovittelun rooli osana oikeusjärjestelmää on sittemmin vakiintunut. Sovittelun rooli on vahvistunut erityisesti tuomioistuimissa, joissa sovitteluun liittyvää lainsäädäntöä ja käytäntöjä on kehitetty merkittävästi 2010-luvulla. Samalla sovittelumäärät tuomioistuimissa ovat lisääntyneet. Tämä käy ilmi muun muassa oikeusministeriön työryhmän raportista ”Sovittelun tilanne ja kehittämistarpeet oikeusministeriön hallinnonalalla – Sovittelutoimintaa edistävän työryhmän suositukset”. OM. [Mietintöjä ja lausuntoja 2023:18](#)). Työryhmä esitti suosituksenaan, että rikos- ja riita-asioiden sovittelu siirretään oikeusministeriön hallinnonalalle oikeusapupalvelujen yhteyteen.

Sovittelun siirtoa oikeusministeriön hallinnon alalle on kannatettu myös oikeudenhoidon selonteossa (Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta. [VN julkaisuja 2022:67](#)). Myös lakivaliokunta on kannattanut selonteosta antamassaan mietinnössä toiminnan ohjauksen siirtämistä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle (LaVM 31/2022). Valiokunta katsoi, että sovittelutoiminnan edistämistä eri aloilla voidaan pitää lähtökohtaisesti kannatettavana pyrkimyksenä, sillä se on oikeudenkäyntiä edullisempaa ja nopeampaa. Myös osapuolet ovat useammin tyytyväisempiä sovintoon päättyvään asiaan. Voidaan arvioida, että sovittelutoiminnan siirto oikeusministeriön hallinnonalalle parantaa entisestään mahdollisuuksia kehittää sovittelutoimintaa myös suhteessa tuomioistuinten toimintaan ja tehtäviin.

Oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön asettaman hankkeen ohjausryhmän loppuraportissa ehdotettiin, että oikeusministeriön hallinnonalalla sovittelun järjestämisvastuu siirrettäisiin tuolloin valmisteilla olleeseen Oikeuspalveluvirastoon.

Ohjausryhmä katsoi, että nykyiseen sopimus pohjaiseen tuottamistapaan liittyy eräitä ongelmia kuten epäyhtenäiset toimintatavat eri puolilla maata. Ongelmien ratkaisemiseksi ehdotettiin, että virasto järjestäisi palvelut ns. omana toimintana, jolloin sovittelutoimistojen henkilöstö olisi siirtynyt Oikeuspalveluviraston palvelukseen. Tässä esityksessä tuottamistapaa ei ehdoteta muutettavaksi, vaan tarkoituksena on pyrkiä ohjaamaan ja kehittämään toimintaa edelleen sopimus pohjaisena ja hankkimaan kokemusta sovittelutoiminnasta oikeusministeriön

hallinnonalalla. Valtiollistaminen edellyttäisi myös lisärahoituksen ohjaamista toimintaan, mikä nykyisessä valtion taloudellisessa tilanteessa ei olisi tarkoituksenmukaista.

Esityksen valmistelun yhteydessä on lisäksi noussut esille tarve ajanmukaistaa eräitä sovittelulain säännöksiä, jotka liittyvät tiedonsaantiin, tietosuojaan ja tehtävien antamiseen yksityisille palveluntuottajille.

2.2.2 Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta

Valtioneuvoston asetus rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnasta (165/2003) tuli voimaan 1.3.2003. Tuolloin rikos- ja riita-asioiden sovittelusta ei ollut laintasoisia säännöksiä, vaan toiminta perustui kuntien vapaaehtoisesti järjestämään toimintaan. Koska sovittelulla katsottiin olevan yhtymäkohtia useampaan hallinnonalaan ja viranomaiseen, neuvottelukunta tarvittiin valtakunnallista yhteistyötä varten. Sen keskeisimpänä tehtävänä oli toimia keskustelufoorumina rikosasioiden sovittelun kehittämisessä.

Kun sovittelulaki tuli voimaan 1.1.2006, siihen sisältyi säännös neuvottelukunnasta. Neuvottelukunnan asettamisesta säädettiin tarkemmin lain nojalla rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa valtioneuvoston asetuksessa (267/2006). Rikosasioiden neuvottelukunnalla on ollut ja on edelleen merkittävä rooli sovittelutoiminnan valtakunnallisessa kehittämisessä. Sen rooli oli erityisen merkityksellinen, kun sovittelupalvelujen järjestämisvelvollisuus kuului kuudelle eri aluehallintoviranomaiselle.

Neuvottelukunnan tarkoituksena on lain mukaan sovittelutoiminnan ohjaus, seuranta ja kehittäminen. Toisaalta ohjauksen, seurannan ja kehittämisen on katsottu sisältyvän sovittelun järjestämistehtäviin (HE 329/2014 vp, s. 10-11). Neuvottelukunnan ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtävät ja vastuut saattavat tästä syystä jäädä epäselviksi ja niiden roolien selkiyttäminen säädösten nojalla on noussut esille säädösvalmistelun yhteydessä. Lisäksi neuvottelukuntaa koskevaa lainsäädäntöä on tarve keventää siirtämällä osa säännöksistä annettavaksi valtioneuvoston asetuksella.

2.2.3 Laki Oikeuspalveluvirastosta

Oikeuspalveluvirastosta annetun lain mukaan viraston rakenteeseen kuuluu keskushallinto ja asiakaspalveluja tarjoavat oikeusaputoimistot ja edunvalvontatoimistot. Oikeusaputoimistoissa hoidetaan oikeusavun ja talous- ja velkaneuvonnan palveluja ja edunvalvontatoimistoissa yleisen edunvalvonnan palveluja. Lain nojalla annetun Oikeuspalveluvirastosta annetun asetuksen mukaan oikeusaputoimistoja ja edunvalvontatoimistoja kumpiakin on 22. Lisäksi Ahvenanmaalla on yhdistetty oikeusapu- ja edunvalvontatoimisto. Lain mukaan niiden kuntakohtaisista alueista säädetään niin ikään valtioneuvoston asetuksella.

Oikeuspalveluviraston toimintamenoja on vähennetty pysyvästi 4,69 miljoonalla eurolla osana valtionhallinnon tuottavuusohjelmaa (Oikeusministeriön hallinnonalan tuottavuusohjelma VN /11907/2024-OM-18). Lisäksi vuoden 2026 talousarvioesityksessä toimintamenoja säästetään on kohdennettu Oikeuspalveluvirastolle pysyvästi 1,28 milj. euroa. Tuottavuusohjelma pyritään toteuttamaan siten, että tehdyt säästöt vaikuttaisivat mahdollisimman vähän oikeudenhoidon selonteon mukaisiin tavoitteisiin.

Oikeuspalveluvirasto on arvioinut tuottavuustavoitteiden saavuttamiseksi tarvittavia toimenpiteitä, joista suuri osa on toteutettavissa ilman säädösmuutoksia. Eräiltä osin tuottavuussäästöjen saavuttamisen on arvioitu kuitenkin edellyttävän myös viraston toimistorakennetta koskevia säädösmuutoksia.

Oikeuspalveluvirasto on katsonut, että talous- ja velkaneuvonnan ja oikeusavun palveluiden hoitaminen samassa toimistossa rajoittaa talous- ja velkaneuvonnan kehittämistä. Taustalla on muun muassa julkisia oikeusavustajia koskevat esteellisyysäännökset, jotka on huomioitava myös samassa toimistossa toimivassa talous- ja velkaneuvonnassa. Nykyisessä tilanteessa se vaikeuttaa muun muassa valtakunnallisten palvelujen järjestämistä, henkilöstöresurssien tehokasta käyttöä sekä talous- ja velkaneuvonnan valtakunnallista ohjaamista viraston sisällä.

Voimassa olevien säännösten mukaan talous- ja velkaneuvonnan käytännön työtä johtaa julkinen oikeusavustaja. Isommissa, yli 10 henkilön toimistoissa, talous- ja velkaneuvonnan esimiehenä toimii yksikkövastaava. Johtamisrakenne on pirstaloitunut, mikä osaltaan hankaloittaa talous- ja velkaneuvonnan toiminnon systemaattista kehittämistyötä. Johtamisrakenteen uudistaminen mahdollistaisi resurssien tehokkaamman käytön ja nopeamman päätöksenteon sekä toiminnan kehittämisen työntekijälähtöisemmin.

Oikeusministeriön teettämän selvityksen ([Kokonaistarkastelu velkaantumisolmiöstä. OM Selvityksiä ja ohjeita 2025:1](#)) mukaan kotitalouksien velkaantuminen on kasvava ongelma, joka vaikuttaa myös kansantalouteen ja se näkyy erilaisin tavoin. Velkaantumisen taustalla voi olla esimerkiksi työttömyys, mikä vähentää valtion saamia verotuloja ja kasvattaa kotitalouksille maksettavien valtion tukien ja etuuksien määrää. Jos velkaantumisen taustalla on sairastuminen tai muu kriisi, julkisen sektorin menot kasvavat esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalvelujen osalta. Velkaantuneet kotitaloudet joutuvat käyttämään enemmän tuloistaan velanhoitoon, jolloin kulutus vähenee ja vaikuttaa tätä kautta mm. välillisten verojen kertymään. Kulutuksen väheneminen hidastaa talouskasvua pitkällä aikavälillä. Tehokkaalla talous- ja velkaneuvonnalla säästöt yhteiskunnalle muodostuvat sosiaalitoimeen ja työttömyydenhoitoon.

Oikeuspalveluvirastosta annetun lain mukaan Ahvenanmaalla on oikeusapu- ja edunvalvontatoimisto, jonka tehtävänä on oikeusavun, yleisen edunvalvonnan ja talous- ja velkaneuvonnan palvelujen järjestäminen. Toimistoa johtaa Oikeuspalveluvirastosta annetun lain mukaan johtava julkinen oikeusavustaja. Toimiston johtamisjärjestelyt ovat käytännössä osoittautuneet ongelmalliseksi, kun johtavan julkisen oikeusavustajan virkaa ei ole saatu viime vuosina täytettyä. Johtamisjärjestelyjen sujuvoittamiseksi on arvioitu mahdollisuutta, että johtajana voisi toimia vaihtoehtoisesti johtava julkinen oikeusavustaja, johtava yleinen edunvalvoja tai johtava talous- ja velkaneuvoja sen mukaan kuin Oikeuspalveluvirasto määräisi. Muutos edellyttää lain muuttamista.

Yksityisten oikeudenkäyntiavustajien palkkioista tehdyn selvityksen (OM julkaisu 2025:27) mukaan julkisten oikeusavustajien hoitamat asianmäärät ovat vähentyneet muun muassa rikosasioissa, kun vastaavasti yksityisten avustajien hoitamat asiat ovat kasvaneet merkittävästi. Yhtenä keinona yksityisten avustajien palkkiokustannusten hillitsemiseksi on selvityksessä esitetty, että Oikeuspalveluviraston resursseja kohdistettaisiin aiempaa enemmän rikosasioiden hoitamiseen. Myös Oikeudenhoidon selonteossa on otettu tavoitteeksi oikeusavun asiakasmäärän kasvattaminen. Tämä on huomioitu myös Oikeuspalveluviraston ja oikeusministeriön tulossopimuksessa vuosille 2025-2029. Oikeuspalveluviraston arvion mukaan asiakasmäärää voidaan lisätä viraston ja oikeusaputoimistojen toimintatapoja kehittämällä. Muutos edellyttää kuitenkin myös asiakkaan ohjaamista koskevaa lainmuutosta.

Oikeuspalveluvirasto on lisäksi esittänyt, että oikeusaputoimistojen toimintamahdollisuuksia muiden viranomaisten kanssa yhteisissä toimitiloissa selkiinnytettäisiin. Oikeusaputoimistojen sijoittamista yhteisiin toimitiloihin on vaikeuttanut epäselvyys asianajajien tapaohjeiden tulkinnasta sen osalta, kuinka laajalle esteellisyystarkastukset tulee ulottaa silloin, kun oikeusaputoimisto sijaitsee yhteisissä tiloissa. Riskinä on, että oikeusaputoimistojen

sijoittaminen samoihin toimitiloihin muiden viranomaisten kanssa aiheuttaisi lisäkustannuksia, jos yhteiskäyttöisiä tiloja ei voitaisi hyödyntää.

Sovittelun siirron edellyttämien säädösmuutosten lisäksi Oikeuspalveluvirastosta annettua lakia on edellä mainituista syistä tarve muuttaa myös viraston rakennetta koskevien muutosten osalta.

3 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on parantaa edellytyksiä sovittelun käytön lisäämiseksi, kun sovittelupalvelut ovat selkeämmin osa oikeusjärjestelmää ja rikoksen torjuntaa. Sovittelun ohjauksen siirtyminen oikeusministeriöön vastaa myös paremmin kansainvälistä käytäntöä.

Lisäksi tavoitteena on Oikeuspalveluviraston toimintaedellytysten parantaminen erityisesti talous- ja velkaneuvonnan palveluiden osalta sekä parantaa viraston mahdollisuuksia saavuttaa sille osoitetut tuottavuustavoitteet.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan, että vastuu rikos- ja riita-asioiden sovittelun järjestämisestä siirretään Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta Oikeuspalveluvirastolle. Sovittelulakiin tehtäisiin siirron edellyttämät välttämättömät muutokset. Palvelut järjestettäisiin edelleen hankkimalla ne palveluntuottajilta. Myös sovittelutoiminnalle laissa säädetty tehtävät säilyisivät ennallaan ja sovittelut toteutettaisiin vapaaehtoisten sovittelijoiden avulla. Rikosasoiden sovittelun neuvottelukuntaa koskeva säännös ajanmukaistettaisiin ja lakiin tehtäisiin muita pienempiä muun muassa tiedonsaantiin ja tietosuojaan liittyviä täsmennyksiä. Esitys sisältää siirtymäsäännökset, joiden mukaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta siirtyisi kaksi henkilöä Oikeuspalveluvirastoon. Lisäksi säädettäisiin, että voimassa olevat sopimukset sovittelupalvelun tuottamisesta siirtyisivät Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta lain nojalla Oikeuspalveluvirastolle.

Oikeuspalveluvirastosta annettuun lakiin tehtäisiin sovittelun siirron edellyttämien teknisten muutosten lisäksi Oikeuspalveluviraston rakenteeseen liittyviä muutoksia. Talous- ja velkaneuvonta irrotettaisiin oikeusaputoimistoista ja palvelut annettaisiin talous- ja velkaneuvontatoimistoista. Muutoksen jälkeen virastossa olisi oikeusaputoimistoja, edunvalvontatoimistoja ja talous- ja velkaneuvontatoimistoja.

Oikeusaputoimistojen esteellisyysarviointia koskevia säännöksiä ehdotetaan selkeytettäväksi, jotta toimistojen toimitilojen sijainti valtion yhteisissä toimitiloissa olisi mahdollista ilman lisäkustannuksia. Myös oikeusaputoimistojen mahdollisuutta ohjata asiakas toiseen toimistoon laajennettaisiin.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Taloudelliset vaikutukset

4.2.1.1 Vaikutukset julkiseen talouteen

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia valtion vuoden 2026 talousarvioon.

Rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirto.

Voimassa olevan lain mukaan sovittelupalvelujen järjestämisvastuu on sosiaali- ja terveysministeriön alaisuudessa toimivalla Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella. Rikos- ja riita-asioiden sovittelutoiminnan siirto oikeusministeriön hallinnonalalle vuoden 2027 alusta lukien edellyttää myös momentin 33.60.64 *Valtion korvaus rikosasioiden sovittelun järjestämisen kustannuksiin* määrärahojen siirtoa oikeusministeriön hallinnonalalle. Lisäksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toimintamenoista 33.03.04 siirretään 200 000 euroa Oikeuspalveluviraston toimintamenoihin 25.15.01. Määrärahojen siirto on huomioitu kehyspäätöksessä vuosille 2026–2029.

Rikos- ja riita-asioiden siirrossa palvelujen järjestämistapaan ei tulisi muutoksia, vaan palveluntuottajat (kunnat, hyvinvointialueet ja järjestöt) tuottaisivat jatkossakin sovittelupalveluita. Valtion talousarvioehdotuksessa sovittelutoimintaan varattu määräraha vuonna 2026 on 7,6 miljoonaa euroa. Tästä 7,45 miljoonaa euroa on kohdennettu sovittelulain mukaisen valtion korvauksen maksamiseen sovittelun järjestämisestä aiheutuvien kustannusten korvaamiseksi. Lisäksi talousarvioon on varattu rikos- ja riita-asioiden sovittelun tietojärjestelmän kehittämiseen ja ylläpitoon liittyvien menojen maksamiseen osoitettua määrärahaa 150 000 euroa.

Oikeuspalveluvirasto. Suomen valtiontalouden tasapainottaminen ja julkisen talouden kestävyystavoitteen tukeminen edellyttää Petteri Orpon hallitusohjelman mukaisesti valtionhallinnon tuottavuusohjelman toteuttamista, jonka osalta ministeriöt ovat julkaisseet hallinnonalakohtaiset tuottavuusohjelmat syksyllä 2024 (<https://vm.fi/valtionhallinnon-tuottavuusohjelma>). Tuottavuuden parantaminen ja Oikeuspalveluviraston selviytyminen pienemmällä määrärahalla edellyttävät sekä menosäästöjä että prosessien kehittämistä. Jotta säästöjen vaikutukset Oikeuspalveluvirastossa hoidettavien asioiden määriin voidaan minimoida, tuottavuuden kehittäminen edellyttää myös osin säädösmuutoksia.

Rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirrolla ei ole välittömiä vaikutuksia tuottavuuden parantamiseen, mutta muilla samassa yhteydessä ehdotettavilla säädösmuutoksilla tähän pyritään. Esitettyjen säädösmuutosten tuottavuutta parantavat taloudelliset vaikutukset kohdistuvat valtion talousarviossa Oikeuspalveluviraston toimintamenomomentille 25.15.01 ja yksityisten avustajien korvausten arviomäärärahamomentille 25.15.50. Uusia muutoksia talousarvioon ei esitetä, sillä säästöt vastaavat toimintamenojen jo tehtyihin leikkauksiin ja arviomäärärahan arvion ylittävään kasvuun.

Talous- ja velkaneuvonnan eriyttäminen oikeusaputoimistoista mahdollistaisi talous- ja velkaneuvonnan työn organisoinnin yhdenmukaisesti johdettuihin tarkoituksenmukaisempiin kokoonpanoihin ja tasaamaan resurssit valtakunnallisesti käyttöön. Arvion mukaan tästä syntyisi noin kuuden henkilötyövuoden säästö, jolloin muutoksella voidaan vastata 0,4 miljoonan euron säästötarpeeseen.

Esityksessä ehdotetaan, että oikeusavun esteellisyysäännöksiä selkiinnyttäisiin niiltä osin kuin oikeusaputoimisto toimii samoissa toimitiloissa muiden viranomaisten kanssa. Esteellisyystarkastuksista luopuminen vapauttaisi henkilöstön työaikaa ydintehtävien hoitamiseen. Mahdollisuus keskittyä ydintehtävien tekemiseen voi johtaa parempaan työn laatuun ja korkeampaan tuottavuuteen. Toimitilojen esteellisyyden täsmentäminen mahdollistaa myös sen, että Oikeuspalveluvirasto voi sijoittaa toimintojaan valtion yhteisiin työympäristöihin, eikä näiden osalta tarvittaisi lisäinvestointeja erillisiin toimitilaratkaisuihin. Siirtyminen valtion yhteisiin toimintaympäristöihin tehostaa työnteon ja asioinnin sujuvuutta.

Oikeusministeriö on julkaissut selvityksen yksityisten oikeusavustajien palkkioista ([OM. Selvityksiä ja ohjeita 2025:27](#)). Julkaisun mukaan vuosina 2013–2024 yksityisten avustajien hoitamien asioiden määrä kasvoi lähes kolmanneksella. Vuonna 2024 he hoitivat yhteensä 37 941 asiaa, joista rikosasioita oli 28 889, siviiliasioita 4 546, hallintotuomioistuinasioita 3 412 ja muita kuin tuomioistuinasioita (ns. ulkoprosessuaalisia asioita) 1 094. Valtion varoista yksityisille oikeusavustajille maksettiin vuonna 2024 rikosasioiden hoitamisesta noin 52,4 miljoonaa euroa, siviiliasioden hoitamisesta 8,8 miljoonaa euroa, hallintotuomioistuinasioista 3,2 miljoonaa euroa ja ulkoprosessuaalisista asioista noin 1,2 miljoonaa euroa.

Esityksessä ehdotetaan, että esteellisyystilanteissa ja muissa laissa säädetyissä tilanteissa asiakas voidaan ohjata toiseen oikeusaputoimistoon hyödyntämällä nykyistä paremmin etäasioinnin mahdollisuuksia. Arvion mukaan tämä mahdollistaisi sen, että ulkoprosessuaalisten asioiden osalta yksityisille avustajille ohjatut asiat voisivat puolittua. Noin 550 asian hoitaminen julkisen oikeusavustajan toimesta voisi vähentää yksityisten oikeusavustajien palkkioiden määrää 0,9 miljoonaa eurolla.

4.2.1.2 Vaikutukset yrityksiin

Esityksellä on taloudellisia vaikutuksia yksityisiin oikeudenkäyntiavustajiin, joita ovat asianajajat ja luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain (715/2011) nojalla luvan saaneet lakimiehet. Esityksessä ehdotetaan laajennettavaksi oikeusaputoimistojen mahdollisuutta ohjata asiakkaita nykyistä laajemmin toiseen toimistoon ennen kuin asiakas ohjataan yksityisen oikeudenkäyntiavustajan puoleen. Tämän arvioidaan vähentävän ulkoprosessuaalisten asioiden ohjaamista yksityisille oikeudenkäyntiavustajille noin 550 asialla ja vähentävän siten yksityisille oikeudenkäyntiavustajille maksettavia palkkioita noin 0,9 miljoonalla eurolla.

4.2.1.3 Muut taloudelliset vaikutukset

Esityksellä ei arvioida olevan taloudellisia vaikutuksia kotitalouksiin taikka sovittelupalveluja tuottaviin kuntiin, hyvinvointialueisiin tai yksityisiin palveluntuottajiin.

4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

4.2.2.1 Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtävä sovittelun järjestämisestä vastaavana viranomaisena päättyisi esityksen johdosta. Viraston tehtäviin on kuulunut muun muassa palvelun tuottajia koskevien sopimusten hallinta ja valvonta, valtionapuviranomaisena toimiminen sekä sovittelun kehittäminen kuten sovittelutoimistojen kouluttaminen ja ohjeiden antaminen. Tehtäviä varten viraston palveluksessa on kaksi henkilöä. Lisäksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ylläpitää ja kehittää sovittelutoimistojen käytössä olevaa asiakastietojärjestelmää, jonka edellyttämiin henkilöstökuluihin Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on voinut käyttää enintään yhden henkilötyövuoden tarpeen mukaan.

Sovitteluun liittyvät tehtävät siirtyisivät esityksen johdosta Oikeuspalveluvirastolle. Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että sovittelun ohjaamiseen liittyviä tehtäviä hoitavat kaksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen työntekijää siirtyvät Oikeuspalveluviraston palvelukseen.

Esityksen siirtymäsäännösten mukaan sovittelutoimistojen käytössä oleva tietojärjestelmä siirtyisi Oikeuspalveluvirastolle lain voimaan tullessa. Jos tietojärjestelmän siirtoa ei ole mahdollista toteuttaa hankintaan liittyvistä syistä heti lain voimaan tullessa, Terveiden ja

hyvinvoinnin laitos olisi kuitenkin asiakaspalvelun turvaamiseksi Oikeuspalveluviraston vaatimuksesta velvollinen edelleen kohtuullista korvausta vastaan huolehtimaan järjestelmän ylläpidosta ja kehittämisestä, kuitenkin enintään 31.12.2028 saakka.

4.2.2.2 Sovittelupalvelun tuottajien toiminta ja sovittelualoitteita tekevät viranomaiset

Palveluntuottajat ja sovittelutoimistot.

Sovittelupalveluja tuottaa 17 palveluntuottajaa, joista suurin osa on julkisyhteisöjä eli kuntia (4) ja hyvinvointialueita (6). Lisäksi on 7 järjestöä. Esityksessä ei ehdoteta muutoksia sovittelutoimistojen tehtäviin eikä palveluntuottajille maksettaviin korvauksiin. Siirtymäsäännösten mukaan voimassa olevat sopimukset siirtyisivät Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta Oikeuspalveluvirastolle, joten lain voimaan tullessa palveluja tuottavat palveluntuottajat jatkaisivat toimintaansa.

Järjestämisvastuun siirtyessä Oikeuspalveluvirastolle sovittelutoimistoihin vaikuttavat muutokset liittyvät muun muassa koulutusjärjestelyihin, tietojärjestelmän ylläpitoon ja kehittämiseen sekä yhteydenpitotapoihin. Lisäksi pidemmällä aikavälillä se, millaisia asioita Oikeuspalveluvirasto painottaa sopimusohjauksessa ja valvonnassa, voi vaikuttaa palveluntuottajien toimintaan. Muutosta valmistellaan oikeusministeriön asettamassa hankkeessa, jossa on mukana Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen, Oikeuspalveluviraston ja sekä palveluntuottajien ja sovittelijoiden edustus. Hanketta koskeva valmisteluaineisto on julkisessa palvelussa osoitteessa valtioneuvosto.fi/hankkeet tunnuksella [OM147:00/2023](#).

Sovittelutoimistojen toimintaan vaikuttavat lisäksi tiedonsaantia koskevien säännösten muutokset, joiden tarkoituksena on selkiinnyttää sovittelutoimistojen oikeutta saada tietoja sovittelualoitteita tekevilta ja muilta tahoilta. Lakiin ehdotetaan uutta säännöstä, jonka mukaan sovittelutoimistoilla on oikeus saada sovittelualoitteen tehneiltä viranomaisilta välttämättömiä tietoja sovittelun edellytysten arviointia varten. Muutoksen arvioidaan vaikuttavan siihen, että esimerkiksi kouluilta saattaa tulla aiempaa enemmän aloitteita. Lisäksi tiedonsaantia koskevien muutosten arvioidaan edellyttävän yhteisten toimintatapojen luomista sovittelualoitteita tekevien viranomaisten kanssa.

Sovittelijat

Palveluntuottajilta saatujen tietojen mukaan vapaaehtoisia, vähintään yhden tapauksen vuodessa sovittelevia aktiivisia sovittelijoita, on noin 1200. Vuonna 2023 sovitteluun ohjattiin keskimäärin 9,6 asiaa sovittelijaa kohti.

Sovittelijoiden valinta ja koulutus sekä ohjaus ja valvonta kuuluvat 17 sovittelutoimistoille. Esityksellä ei arvioida olevan suoraan merkittäviä vaikutuksia sovittelijoihin. Lakiin ehdotetaan otettavaksi perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaisesti säännökset rikosvastuun soveltamisesta sovittelijoihin ja sovittelutoimintaan. Sovittelutoiminnan osalta asia on aiemmin ollut esillä lakivaliokunnan käsitellessä sovittelulakia koskevaa hallituksen esitystä (LaVM 13/2005). Valiokunta esitti tuolloin näkemyksensä, että rikosvastuu koskee kaikkia sovittelutoimintaan osallistuvia. Asia on tarpeen huomioida sovittelijoille järjestettävässä koulutuksessa.

Sovittelualoitteita tekevät viranomaiset

Sovittelualoitteita tehtiin vuonna 2023 yhteensä 14 537 asiassa. Suurimman osan aloitteista teki poliisi (90,8 %). Syyttäjien osuus aloitteista oli 8,8 %. Muita aloitteen tekijöitä kuten koulu, sosiaalitoimi ja osapuolet itse oli alle 0,5 %.

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia säännöksiin, jotka koskevat aloitteen tekemisen edellytyksiä tai sovitteluun otettavia asioita. Myös alueellisesti sovittelualoitteita tekevien yhteistyötahot eivät muutu, koska palveluntuottajat jatkavat toimintaansa. Sen sijaan valtakunnallinen yhteistyötaho muuttuisi, mikä edellyttää uusien yhteistyömallien luomista Oikeuspalveluviraston ja aloitteita tekevien viranomaisten kesken.

4.2.2.3 Oikeuspalveluvirasto

Keskushallinto

Oikeuspalveluviraston keskushallinnolle tulisi uutena tehtävänä velvollisuus järjestää sovittelupalveluja. Tehtäviin sisältyy sopimushallinnan lisäksi palvelujen ohjaus, seuranta ja kehittäminen. Virasto vastaa muun muassa sovittelutoimistojen täydennyskoulutuksesta, valtakunnallisen tietojärjestelmän ylläpitämisestä ja kehittämisestä sekä valtakunnallisesta viestinnästä. Virasto toimisi muun muassa valtionavustuslain tarkoittamana valtionapuviranomaisena. Tehtävien mukana keskushallintoon siirtyisi Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitokselta kaksi henkilöä.

Oikeuspalveluvirastosta annettuun lakiin ehdotettavat talous- ja velkaneuvontaa koskevat muutokset selkiyttävät keskusviraston tehtävää talous- ja velkaneuvontapalveluiden ohjaamisessa ja kehittämisessä. Viraston on myös mahdollista kehittää muun muassa talous- ja velkaneuvonnan valtakunnallisia palveluprosesseja. Talous- ja velkaneuvonnan siirtyminen omiin toimistoihinsa edellyttää myös talous- ja velkaneuvonnan tietojärjestelmään eräitä muutoksia, joista keskushallinto vastaa. Lisäksi taloushallinnon järjestelmiin tulee tehdä toimistorakennetta koskevat muutokset.

Oikeusaputoimistot ja edunvalvontatoimistot

Oikeusaputoimistoissa on henkilökuntaa yhteensä noin 630, joista talous- ja velkaneuvonnan virkoja on noin 225. Talous- ja velkaneuvonnan siirtyminen erillisiin toimistoihin tarkoittaisi oikeusaputoimistojen henkilöstömäärän vähenemistä vastaavalla määrällä. Oikeusaputoimistoihin jäisi noin 405 virkaa. Tämän johdosta oikeusaputoimistojen keskimääräinen koko pienenesi.

Oikeusapu- ja talous- ja velkaneuvonnan henkilökunta työskentelee harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta samoissa toimitiloissa. Talous- ja velkaneuvonnalla on ollut mahdollisuus saada julkisilta oikeusavustajilta tarvittaessa tulkinta-apua muun muassa oikeudellisiin asiakirjoihin, kuten perukirjoihin, osituksiin tai perinnönjakosopimuksiin samoin kuin oikeusavun henkilökunnalla talous- ja velkaneuvojilta muun muassa kirjanpitoaineiston tulkintaan. Lisäksi oikeusapu- ja talous- ja velkaneuvonta jakavat toimiston asiakaspalvelupäivystystä monessa toimipisteessä päivystäen vuorollaan etupäivystäjänä toisen toimialan päivystäjän ollessa takapäivystäjä. Oikeusavun ja talous- ja velkaneuvonnan henkilökunnalla ei kuitenkaan ole pääsyä toistensa asianhallintajärjestelmiin nykyiselläänkään, joten toimipaikkatilanteen pysyessä nykyisellään ei edellä kuvattuihin käytännön yhteistyön muotoihin tarvitse tulla muutoksia.

Oikeusaputoimistojen johtavien julkisten oikeusavustajien tehtävät kohdistuisivat muutoksen johdosta ainoastaan oikeusapupalveluihin, minkä arvioidaan tehostavan johtamistehtävien hoitamista.

Esityksessä ehdotetaan, että virastossa toimisi talous- ja velkaneuvontaa varten talous- ja velkaneuvontatoimistoja. Uusien toimistojen määristä ja alueista säädetään valtioneuvoston asetuksella ja niiden toimipaikoista säädetään oikeusministeriön asetuksella. Esityksessä ehdotettavat muutokset eivät välttämättä edellytä muutoksia oikeusaputoimistojen tai edunvalvontatoimistojen alueisiin tai määriin. Ne eivät myöskään edellytä fyysisiä muuttoja. Erillisen asetusvalmistelun yhteydessä arvioidaan tarkemmin, millaisia muutoksia toimistoja ja toimipaikkoja koskeviin asetuksiin on tarve tehdä ja millaiset vaikutukset mahdollisilla muutoksilla on.

Talous- ja velkaneuvonnan siirtyminen pois oikeusaputoimistoista vaikuttaa toimiston työprosesseihin siten, että esteellisyystarkastuksia ei ole enää tarpeen tehdä talous- ja velkaneuvonnan asiakkaisiin nähden. Tämä yksinkertaistaa oikeusavun että talous- ja velkaneuvonnan asiakkaiden vastaanottamista ja vähentää esteellisyys tarkastamisesta oikeusavussa ja talous- ja velkaneuvonnassa aiheutuvaa työtä. Asiakkaan esteellisyystarkastukset tapahtuvat osittain automaattisesti, mutta ne edellyttävät myös tapauskohtaista arviointia. Talous- ja velkaneuvontaan tulevien uusien asiakkaiden osalta tällainen arviointi tulee tilastotietojen perusteella tehtäväksi oikeusavussa noin 250–400 kertaa vuodessa. Oikeusapuun tulevien asiakkaiden osalta vastaavaa tilastotietoa ei ole käytettävissä. Jos arvioidaan, että oikeusavussa tehtäisiin esteellisyys selvityksiä suuremman asiakasmäärän vuoksi 500–800/vuosi, arviointeja tehtäisiin yhteensä noin 750–1200/vuosi. Arviointiin käytettävä työaika vaihtelee tapauksesta riippuen, mutta voidaan arvioida, että keskimäärin tarvittava aika olisi noin 15 minuuttia. Edellä esitetyn laskelman perusteella säästynyt työaika oikeusavussa olisi 25–40 työpäivää vuodessa, jos talous- ja velkaneuvonta siirtyisi pois oikeusaputoimistoista. Myös talous- ja velkaneuvonnassa työmäärän arvioidaan pienenevän. Esteellisyystarkastus toteutuu talous- ja velkaneuvonnassa kuitenkin suurimmaksi osaksi automaattisesti, joten esteellisyystarkastuksista aiheutuva työmäärä jää talous- ja velkaneuvonnassa pienemmäksi kuin oikeusaputoimistoissa.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi säännösmuutosta, jonka mukaisesti esteellisyystarkastuksista myös oikeusavun ja edunvalvonnan asiakkaiden välillä voitaisiin luopua. Tämä muutos koskisi niitä oikeusaputoimistoja, joissa tehdään esteellisyystarkastuksia edunvalvontaan nähden siitä syystä, että edunvalvontatoimisto ja oikeusaputoimisto sijaitsevat samoissa toimitiloissa. Mahdollisen säästön arvioidaan olevan edunvalvontatoimistoille tehdyn kyselyn perusteella vähintään 40 henkilötyöpäivää vuodessa. Myös oikeusaputoimistoissa edunvalvonnan esteellisyystarkastuksiin käytettävä työaika pienenee. Koska esteellisyystarkastus edunvalvontaan nähden ei kuitenkaan koske kaikkia toimistoja, arvioidaan, että ajan säästö olisi puolet pienempi kuin talous- ja velkaneuvonnan osalta eli noin 15–20 työpäivää vuodessa.

4.2.2.4 Vaikutus Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoon

Ahvenanmaan itsehallintolain ([1144/1991](#)) 27 §:n 1 momentin 3 kohdan perusteella valtakunnalla on lainsäädäntövalta valtion viranomaisen organisointia koskevissa asioissa.

Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimiston henkilöstöön kuuluu lokakuussa 2025 yksi oikeusapusihteeri, yksi edunvalvontasihteeri sekä kaksi yhdistelmätehtävää hoitavaa yleistä edunvalvojaa ja talous- ja velkaneuvojaa. Koska toimistoon ei ole saatu rekrytoitua johtavaa julkista oikeusavustajaa eikä julkista oikeusavustajaa, julkisen oikeusavustajan palvelut on annettu Varsinais-Suomen oikeusaputoimistosta käsin. Toimistossa oli vuoden 2024 lopussa

180 edunvalvonnan asiakasta ja vuoden 2024 aikana 29 talous- ja velkaneuvonnan asiakasta. Oikeusavun asioita oli 2.

Voimassa olevan Oikeuspalveluvirastosta annetun lain mukaan Ahvenanmaalla on oikeusapu- ja edunvalvontatoimisto, jonka tehtävänä on oikeusapu-, edunvalvonta- ja talous- ja velkaneuvontapalveluiden antaminen. Talous- ja velkaneuvonnan irrottaminen oikeusaputoimistoista ei vaikuttaisi Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimiston toimintaan, koska vähäisen asiamäärän vuoksi on tarkoituksenmukaista, että palvelut tuotetaan edelleen yhdistetystä toimistosta.

Voimassa olevan lain mukaan Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoa johtaa johtava julkinen oikeusavustaja. Toimistossa tuotetaan kuitenkin oikeusavun lisäksi myös talous- ja velkaneuvonnan sekä yleisen edunvalvonnan palveluja. Tästä syystä esityksessä ehdotetaan, että johtajana voisi toimia vaihtoehtoisesti johtava julkinen oikeusavustaja, johtava talous- ja velkaneuvoja tai johtava yleinen edunvalvoja Oikeuspalveluviraston harkinnan mukaan. Virasto määräisi johtajasta työjärjestyksessään. Muutoksen tavoitteena olisi helpottaa toimiston johtamisjärjestelyjä, koska johtavan julkisen oikeusavustajan rekrytoiminen on viime vuosina osoittautunut vaikeaksi.

Täyttäessään virkoja Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistossa Oikeuspalveluviraston tulee Ahvenanmaan itsehallintolain 30 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisesti antaa erityistä merkitystä maakunnan olojen tuntemukselle tai sille, että asianomainen asuu maakunnassa.

Ahvenanmaan toimipaikassa virkakieli on edelleen ruotsi Ahvenanmaan itsehallintolain 36 §:n 1 momentin mukaisesti. Ahvenanmaalla toimivan henkilöstön kielitaitoa koskevat Ahvenanmaan maakunnassa valtion palveluksessa olevilta vaadittavasta kielitaidosta annettua valtioneuvoston asetusta (1218/2007).

4.2.2.5 Vaikutukset sosiaali- ja terveysministeriöön ja oikeusministeriöön

Rikos- ja riita-asioiden sovittelu siirtyy sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriölle. Samalla sovitteluun liittyvät säädösvalmistelutehtävät, strateginen valmistelu sekä tulosohtaus siirtyvät oikeusministeriölle. Sovittelulain nojalla sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä on toiminut rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta. Esityksen johdosta neuvottelukunta toimisi oikeusministeriön yhteydessä.

4.2.2.6 Vaikutukset henkilöstöön

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen henkilöstö

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella sovitteluun liittyviä tehtäviä varten on kehittämispäällikön ja erityisasiantuntijan päätoimiset tehtävät. Lisäksi sovittelutoimistojen käytössä on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämä ja kehittämä tietojärjestelmä, johon liittyvistä tehtävistä huolehtii yhteisesti tiimi, eikä tehtävä ole erikseen nimetty tietylle asiantuntijalle. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella on myös sovittelun talous- ja muuhun hallintoon liittyviä tehtäviä. Lisäksi THL:lla on sovitteluun liittyen hallinnollisia tehtäviä, joihin osallistuvat myös esimerkiksi talousasioiden ja juridiikan asiantuntijat osana omia tehtäviään.

Esityksen siirtymäsäännöksissä ehdotetaan, että sovittelutehtäviä päätoimisesti hoitavat kehittämispäällikkö ja erityisasiantuntija siirtyvät tehtäviensä mukana Oikeuspalveluvirastoon.

Jos henkilö on määräaikaisessa palvelussuhteessa, hän siirtyy Oikeuspalveluvirastoon määräaikaiseen virkasuhteeseen palvelussuhteensa keston ajaksi

Säännös on tarpeen, koska sovittelun asiantuntijat toimivat Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella työsuhteisissa tehtävissä, jolloin virkamieslain säännökset valtionhallinnon toimintojen uudelleen järjestelyistä eivät tule sovellettavaksi. Sovittelun asiantuntijat siirtyisivät Oikeuspalveluvirastoon perustettaviin virkoihin. Heidän palvelussuhteensa katsottaisiin siihen liittyvien etuuksien määräytymisen kannalta jatkuneen valtiolla yhdenjaksoisena. Henkilö voitaisiin siirtää ilman hänen suostumustaan, jos tehtävä siirretään hänen työssäkäyntialueellaan tai työssäkäyntialueelleen. Työssäkäyntialueella tarkoitetaan työvoimapalvelujen järjestämisestä annetun lain (380/2023) 10 §:ssä tarkoitettua aluetta.

Yhteistoimintamenettelystä muutoksen toteuttamisen yhteydessä säädetään yhteistoiminnasta valtion virastoissa ja laitoksissa annetussa laissa ([1233/2013](#)), jonka mukaiset menettelyt toteutetaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toimesta. Muutostilanteissa noudatettaviksi tulevat myös Valtiovarainministeriön päätös ja ohje muutosturvasta valtionhallinnossa (VN/25890/2020). Oikeuspalveluviraston keskushallinnon palkkauksesta on sovittu oikeuslaitoksen yleistä sopimusalaa koskevassa tarkentavassa virkaehtosopimuksessa, 10.12.2024 (ns. Y-sopimus).

Sopimuskaudelle 2025–2028 tehdyn valtion virka- ja työehtosopimuksen allekirjoittamispöytäkirjassa, 30.4.2025, on sovittu, että jos henkilö siirtyy lain nojalla valtionhallinnon virastosta toiseen, eikä uudessa ja vanhassa virastossa ole sovellettavana samaa palkkausjärjestelmää, henkilöllä on oikeus 24 kuukauden ajan vähintään siihen kuukausipalkkaan, johon hänellä oli oikeus aiemmassa virastossa.

Oikeuspalveluviraston henkilöstö

Sovittelun järjestämisvastuun siirtyminen keskushallinnon tehtäväksi aiheuttaa muutoksia osalle keskushallinnon virkamiehistä. Tehtävänkuvat saattavat muuttua muun muassa viestintää, talous- ja henkilöstöhallintoa, koulutusta ja tietojärjestelmää koskevia tehtäviä hoitavilla virkamiehillä.

Talous ja velkaneuvonnan siirtyminen erilleen oikeusaputoimistoista vaikuttaa paitsi talous ja velkaneuvontaan myös oikeusaputoimistojen henkilökuntaan. Oikeusaputoimistojen henkilöstömäärä vähenee 225 viralla, kun talous- ja velkaneuvonnan henkilöstö siirtyisi perustettaviin talous- ja velkaneuvontatoimistoihin. Oikeusaputoimistoihin jäisi edelleen 405 oikeusavun virkaa.

Muutoksella ei ole vaikutuksia talous- ja velkaneuvojen, julkisten oikeusavustajien tai oikeusapusihteerien palvelusuhteen ehtoihin. Sen sijaan muutos vaikuttaisi toimiston johtamistehtäviä hoitaviin johtaviin julkisiin oikeusavustajiin, joiden palkkaus määräytyy osittain toimiston henkilöstömäärästä. Lisäksi kymmenessä toimistossa yksi talous- ja velkaneuvoja on määrätty talous- ja velkaneuvonnan yksikkövastaavaksi. Koska esityksessä ehdotetaan, että talous- ja velkaneuvontatoimistojen johtajana toimisi johtava talous- ja velkaneuvoja, yksikkövastaavien tehtävät nykymuotoisina päättyisivät. Kaksi yksikkövastaavaa on määrätty toistaiseksi ja loput 8 määräajaksi. Määräajat päättyvät viimeistään 31.12.2026. Muutos johtaisi siten kahden yksikkövastaavan tehtävien uudelleen järjestelyihin. Johtavan talous- ja velkaneuvojan virat olisivat uusia ja tehtävän palkkauksen määrittely edellyttää sopimusneuvotteluja ja muutoksia tarkentavaan virkaehtosopimukseen.

Talous- ja velkaneuvontatoimistojen määrästä, nimistä ja alueista säädettäisiin Oikeuspalveluvirastosta annetussa valtioneuvoston asetuksessa, johon tarvittavat muutokset valmistellaan erillisessä hankkeessa. Henkilöstön siirtymistä ja toimistojen johtorakennetta koskevat muutokset valmistellaan asetusvalmistelun yhteydessä ja henkilöstöä koskeviin muutoksiin sovelletaan valtionhallinnon henkilöstön muutostilanteita koskevia säädöksiä ja periaatteita. Toimistojen toimipaikoista säädetään Oikeuspalveluviraston toimipaikoista annetussa asetuksessa. Siihen tarvittavat muutokset valmistellaan niin ikään erillisessä hankkeessa.

4.2.2.7 Tietosuojavaikutukset

Sovittelulain tietojensaantioikeutta koskevia säännöksiä ehdotetaan täsmennettäväksi, jotta ne vastaisivat paremmin tietosuojasäännöksiä ja perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntöä. Lisäksi julkisuuslain soveltamista koskevia säännöksiä täsmennettäisiin. Esityksessä ehdotettavat muutokset on kuvattu tarkemmin 1 lakiesityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa (15, 16 ja 20 §).

Oikeuspalveluvirastosta annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että talous- ja velkaneuvonta siirretään perustettaviin talous- ja velkaneuvontatoimistoihin. Muutoksen johdosta oikeusaputoimistoissa ei ole tarvetta tarkistaa esteellisyttä talous- ja velkaneuvonnan asiakkaisiin nähden. Lisäksi esteellisyystarkastuksista luovuttaisiin myös niiden edunvalvontatoimistojen osalta, jotka sijaitsevat samoissa toimitiloissa oikeusaputoimistoissa. Muutoksen johdosta asiakkuustietoja käsitteleviä aiempaa harvemmat henkilöt ja tietosuoja paranisi talous- ja velkaneuvonnan asiakkaiden osalta.

4.2.2.8 Vaikutukset tiedonhallintaan

Sovittelu

Esityksen johdosta on tehty julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) 8 §:n 2 momentin mukainen tiedonhallinnan muutosvaikutusten arviointi yhteistyössä Oikeuspalveluviraston ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa.

Sovittelun järjestämisvastuu siirtyisi Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta Oikeuspalveluvirastolle. Sovittelun tiedonhallintamalli on vahvistettu Kansallisarkistossa. Uudistuksen jälkeen sovittelutoiminto sisällytetään Oikeuspalveluviraston tiedonhallintamalliin, joka valmistellaan sovittelun siirtoa koskevan siirtohankkeen yhteydessä.

Merkittävin tiedonhallintaan liittyvä muutos koskee Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kehittämää ja ylläpitämää, sovittelutoimistojen käytössä olevaa, Sotu-asiakastietojärjestelmää, joka siirtyisi muutoksen vuoksi Oikeuspalveluviraston vastuulle. Muutos ei aiheuta muutoksia salassa pidettäviin tai turvaluokiteltaviin tietoihin. Asiakastietojärjestelmässä ei ole rajapintoja muihin järjestelmiin.

Sovittelutoimistojen tehtävät ja vastuut säilyisivät tiedonhallinnan osalta muutoksessa ennallaan. Palveluntuottajien asiakastietovarantoihin ei aiheutuisi muutoksia muutoin kuin tietojärjestelmän ylläpitäjän osalta. Sovittelutoimistot vastaisivat rekisterinpitäjänä edelleen sinne tuottamastaan tietoaaineistosta.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitosta ja palveluntuottajia voidaan pitää Sotu-järjestelmän osalta yhteisrekisterinpitäjinä. Muutoksen jälkeen Oikeuspalveluvirasto tulisi sovittelutoiminnon

järjestämiseen liittyvissä asioissa yhteisrekisterinpitäjäksi sovittelutoimistojen kanssa. Oikeuspalveluviraston yhteisrekisterinpitäjäys koskisi Oikeuspalveluviraston omistajuuteen siirtyvää Sopus-tietojärjestelmää ja sen sisältämiä tietoja. Oikeuspalveluvirasto vastaisi Sopus-tietojärjestelmien teknisestä toiminnasta, tietojärjestelmän käytettävyydestä sekä tietojen eheydestä, muuttumattomuudesta, suojaamisesta ja säilyttämisestä.

Sovittelutoimistot vastaisivat yhteisrekisterinpitäjinä muista rekisterinpitäjän tehtävistä ja toimisivat rekisteröidyn yhteyspisteinä. Oikeuspalveluviraston ja palveluntuottajien vastuun jakautumisesta rekisterinpidon osalta on tarkoitus sopia tarkemmin Oikeuspalveluviraston ja palveluntuottajien kesken.

Esityksen siirtymäsäännösten mukaan Sopus-tietojärjestelmän omistusoikeus ja siihen liittyvät vastuut siirtyvät Oikeuspalveluvirastolle. Oikeusministeriön hallinnonalalla tietojärjestelmien ylläpidosta ja kehittämisestä huolehtii Oikeusrekisterikeskus siitä annetun lain (625/2012) mukaisesti yhteistyössä hallinnonalan virastojen kanssa. Tietojärjestelmiin kuten Sopus-asiakastietojärjestelmään liittyvistä tehtävistä sovitaan Oikeuspalveluviraston ja Oikeusrekisterikeskuksen kesken tehdyssä palvelusopimuksessa.

Sopus-tietojärjestelmän kilpailutus valmistellaan sovittelun siirtämistä koskevassa hankkeessa. Järjestelmän ylläpito on tarkoitus hankkia yksityiseltä palveluntuottajalta. Tavoitteena on, että tietojärjestelmä siirtyy Oikeuspalveluviraston vastuulle samanaikaisesti kuin sovittelun järjestämisvastuu. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella olisi kuitenkin velvollisuus huolehtia järjestelmästä muutoksen jälkeenkin kahden vuoden siirtymäajan, jos Oikeuspalveluvirasto sitä vaatii. Säännös on tarpeen palvelujen turvaamiseksi, jotta voidaan varautua hankintaprosessiin liittyviin mahdollisiin viiveisiin esimerkiksi valitusten johdosta.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella sovitteluun liittyvät vireillä olevat asiat ja niihin liittyvät asiakirjat siirtyisivät tehtävien mukana Oikeuspalveluvirastolle, jossa hallinnon asiakirjat säilytetään Hilda-asianhallintajärjestelmässä.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on tilastolain (280/2004) 2 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettu tilastoviranomainen, joka on julkaissut vuosittain Suomen virallisen tilaston rikos- ja riita-asioiden sovittelusta. Oikeuspalveluvirastolla ei ole vastaavaa tilastoviranomaisen roolia, vaan se arvioi itse, miten se toteuttaa sovittelutoiminnan asianmukaisen seurannan.

Oikeuspalveluviraston rakenteelliset muutokset

Oikeuspalveluvirastosta annettuun lakiin ehdotettavien muutosten johdosta talous- ja velkaneuvonnan palvelut siirtyisivät omiksi toimistoikseen. Tämän vuoksi Oikeuspalveluviraston tiedonhallintamallia tulee päivittää tiedonhallinnan toimintaprosessien, tietovarantojen ja tiedonhallinnan vastuiden osalta. Tiedonhallintaan liittyvät vastuut siirtyisivät oikeusavun toimialajohtajalta talous- ja velkaneuvonnan toimialajohtajalle ja johtavalta julkiselta oikeusavustajalta johtavalle talous- ja velkaneuvojalle.

Oikeusavulla ja talous- ja velkaneuvonnalla on erilliset tietojärjestelmät, joiden osalta muutoksen johdosta poistettaisiin esteellisyydentarkastuksen edellyttämä yhteys.

4.2.3 Muut ihmisiin kohdistuvat vaikutukset ja yhteiskunnalliset vaikutukset

4.2.3.1 Sovittelun asiakkaat

Sovittelun asiakkaat ovat rikoksesta epäiltyjä ja asianomistajia sekä riita-asioiden osapuolia. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisemien tilastotietojen perusteella voidaan arvioida, että vuonna 2023 rikosasian osapuolia oli noin 29 900 ja riita-asioiden osapuolia noin 1 300. Sovitteluun ohjattiin lisäksi noin 1 300 oikeushenkilöä. Merkittävä osa sovittelun asiakkaista on nuoria henkilöitä. Vuonna 2023 kaikista sovitteluun ohjatuista epäillyistä 38 % oli alle 21-vuotiaita ja noin 18 % oli alle 15-vuotiaita. Suurin osa (73 %) sovitteluun ohjatuista epäillyistä oli sukupuoleltaan miehiä. Asianomistajissa sukupuolijakauma oli merkittävästi tasaisempi.

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia sovittelun edellytyksiin tai menettelyyn eivätkä asiakkaille palveluja tuottavat palveluntuottajat muutu esityksen johdosta. Siksi arvioidaan, että esityksen suorat vaikutukset asiakkaisiin ovat vähäisiä.

Esityksessä ehdotetaan selkiytettäväksi sovittelutoimistojen tiedonsaantia koskevia säännöksiä. Muutoksen tavoitteena on muun muassa edistää sitä, että koulujen on aiempaa selkeämpää tehdä sovittelualoitteita. Tämän arvioidaan lisäävän jossain määrin alaikäisten ja nuorten ohjautumista sovitteluun. Tiedonsaantisäännösten selkeyttämisen arvioidaan parantavan sovittelun asiakkaiden tietosuojaa.

Koska asiakkaat asioivat pääasiassa sovittelupalveluja järjestävien palveluntuottajien ja sovittelijoiden kanssa, järjestämisvastuussa olevan viraston vaihtumisen vaikutukset asiakkaisiin ovat vähäiset. Asiakkaille viraston muuttuminen näkyy muun muassa siinä, että valtakunnallisesta viestinnästä vastaisi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sijasta Oikeuspalveluvirasto. Lisäksi palveluntuottajia koskevat hallintokantelut käsiteltäisiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sijasta Oikeuspalveluvirasto. Hallintokantelujen määrä on ollut vuosittain erittäin vähäinen.

Pitkällä aikavälillä muutoksella saattaa olla myös muita asiakasvaikutuksia, jotka riippuvat Oikeuspalveluviraston mahdollisista toimenpiteistä sovittelupalveluntuottajien ohjaamisessa.

4.2.3.2 Talous- ja velkaneuvonnan asiakkaat

Esityksessä ehdotetaan, että talous- ja velkaneuvontapalvelut siirretään oikeusaputoimistoista erillisiin talous- ja velkaneuvontatoimistoihin. Talous- ja velkaneuvontaan tuli vuonna 2024 noin 29 500 uutta asiaa ja siellä käsiteltiin 28 500 asiaa. Asiakasmäärä on ollut viime vuosina kasvava. Asiakkaat saavat palvelua 22 oikeusaputoimistosta ja Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistosta. Asiakkaat voivat ottaa yhteyttä talous- ja velkaneuvojiin puhelimitse ja sähköisen asioinnin kautta. Vuonna 2024 asiakkaista noin 49 % tuli asiakkaaksi sähköisen asioinnin kautta ja 46 % ottamalla yhteyttä puhelimitse.

Käyntiasiointi on suhteellisen vähäistä. Ajanvarauksia käyntiasiointia varten oli talous- ja velkaneuvonnan asianhallintaohjelmasta saadun tiedon perusteella vuonna 2024 noin 5 300. Ilman ajanvarausta tapahtuneiden käyntien määrä oli vuonna 2024 tehdyn 6 viikon seurannan perusteella vähäistä. Tuona aikana ilman ajanvarausta tapahtuneita käyntejä oli yli 10 vain 9 toimipaikassa.

Lisäksi asiakkaita tavataan videoyhteyksien välityksellä. Vuonna 2024 videoyhteyksiä käytettiin asiakasjärjestelmästä saadun tiedon mukaan asiakastapaamisissa 135 kertaa.

Tilastointiin liittyy kuitenkin epävarmuuksia, mistä syystä lukua voidaan pitää vain suuntaa antavana. Asiakkaille annetaan lisäksi anonyymiä chat-neuvontaa.

Talous- ja velkaneuvonnan erottamisen oikeusapupalveluista arvioidaan yksinkertaistavan ja nopeuttavan asiakkaan pääsyä asiakkaaksi. Koska uusille asiakkaille tehtävistä esteellisyytarkastuksista voidaan luopua, talous- ja velkaneuvonnan asiakkaaksi tuleminen yksinkertaistuu ja nopeutuu. Tämä koskee kaikkia uusia asiakkaita, joita on vuosittain 15–16 000. Lisäksi talous- ja velkaneuvonnan asiakasjärjestelmästä saadun tilastotiedon mukaan talous- ja velkaneuvonnan asiakkaista on ohjattu oikeusavusta johtuvan esteellisyyden vuoksi toiseen toimistoon vuosittain noin 100–200 asiakasta. Muutoksen johdosta heidät voidaan ottaa sen toimiston asiakkaaksi, johon he ovat hakeutuneet, eivätkä he joudu siirtymään toiseen toimistoon.

Esteellisyytarkistusten poistuminen mahdollistaisi myös talous- ja velkaneuvonnan henkilöstöresurssien joustavamman käytön yli toimistorajojen. Asiakkaiden käyttöön voitaisiin luoda esimerkiksi valtakunnallinen puhelinpalvelu. Tällöin asiakkailla on mahdollisuus päästä asiakkaaksi nykyistä nopeammin. Toimistorakennetta koskevalla muutoksella ei arvioida olevan vaikutusta asiakasmäärään, mutta sen arvioidaan nopeuttavan asiakkaaksi pääsyä ja asioiden hoitamista asiakasmäärien kasvaessa muista syistä.

Muutoksen johdosta Oikeuspalveluvirastosta annettua valtioneuvoston asetusta muutettaisiin siten, että talous- ja velkaneuvontatoimistoille määriteltäisiin asetuksessa omat toimialuerajat. Toimistojen alueita koskevat muutokset valmistellaan asetuksen valmistelun yhteydessä. Muutosten on tarkoitus tulla voimaan samanaikaisesti lain muutoksen kanssa.

Talous- ja velkaneuvontatoimistojen perustamisella ja toimistojen määrällä ei ole vaikutusta asiakkaiden käyntiasiointiin. Tämä johtuu siitä, että toimistot ovat alueellisia hallinnollisia yksiköitä, joista monilla on useampi kuin yksi toimipaikka eikä muutos edellytä muutoksia toimipaikkojen sijaintiin tai määrään. Oikeuspalveluvirastossa kuitenkin valmistellaan talous- ja velkaneuvontatoimistojen perustamisesta erillisenä hankkeena oikeusministeriön ja Oikeuspalveluviraston tulossopimuksen mukaisesti ehdotusta Oikeuspalveluviraston toimipaikkaverkoston kehittämiseksi, mikä saattaa johtaa Oikeuspalveluviraston toimipaikoista annetun oikeusministeriön asetuksen muutoksiin.

Asetusmuutosten vaikutukset asiakkaisiin arvioidaan asetusvalmistelun yhteydessä.

4.2.3.3 Oikeusavun asiakkaat

Oikeusaputoimistoissa käsiteltiin oikeusministeriön tilinpäätöskertomuksen mukaan vuonna 2024 noin 41 000 asiaa. Esityksellä arvioidaan olevan oikeusavun asiakkaille vähäisiä vaikutuksia.

Asiakkaille syntyvien esteellisyytilanteiden arvioidaan vähenevän sekä talous- ja velkaneuvontaa koskevien muutosten että toimitiloja koskevan säännösmuutoksen vuoksi. Asiakkaat saisivat palvelut aiempaa useammin siitä toimistosta, johon he ovat hakeutuneet, mistä syystä he pääsisivät palvelujen piiriin aiempaa nopeammin. Lisäksi asiakaspalvelutilanne nopeutuu, kun esteellisyytarkastuksen piiriin kuuluvien henkilöiden määrä vähenee.

Oikeusavun asiakkaita ohjattiin oikeusaputoimistoista esteellisyyden vuoksi joko toiseen toimistoon tai yksityisen avustajan puoleen yhteensä noin 2 400 kertaa. Tieto perustuu vuonna 2023 oikeusaputoimistolle tehtyyn kyselyyn ja sitä voidaan pitää vain suuntaa antavana. Saatujen tietojen perusteella ei voida tarkasti arvioida, kuinka paljon esteellisyytilanteet

vähenisivät, koska luku sisältää kaikki esteellisyytilanteet eikä erittelyjä siitä, johtuiko esteellisyys oikeusavun, talous- ja velkaneuvonnan vai edunvalvonnan asiakkuuksista ole käytettävissä.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että asiakkaiden ohjaamista toiseen oikeusaputoimistoon laajennetaan niissä tapauksissa, joissa asia koskee muita kuin tuomioistuinasioita (ns. ulkoprosessuaalisia asioita). Niitä ovat esimerkiksi kauppakirjan tai perukirjan laatiminen. Julkisten oikeusavustajien hoitamista asioista oli vuonna 2024 ulkoprosessuaalisia asioita 45 %. Tuomioistuinasioita oli noin 18 % ja puhelinneuvontaa 37 %.

Oikeusapulain mukaan asiakkaalla on oikeus valita avustajansa silloin, kun on kysymys tuomioistuimessa hoidettavasta asiasta. Avustajana voi siten toimia julkinen oikeusavustaja tai yksityinen avustaja asiakkaan valinnan mukaan. Sen sijaan, kun on kysymys ns. ulkoprosessuaalisesta asiasta, avustajana toimii oikeusapulain mukaan julkinen oikeusavustaja. Oikeuspalveluvirastosta annetun lain 14 §:n 2 momentissa tästä on säädetty poikkeuksia niitä tilanteita varten, joissa oikeusaputoimisto ei voi ottaa asiaa hoitaakseen esimerkiksi esteellisyyden vuoksi. Ennen kuin asiakas ohjataan yksityisen avustajan puoleen, asiakas ohjataan lainkohdan mukaan lähimpään toimistoon, jos se sijaitsee kohtuullisen asiointimatkan päässä.

Esityksessä ehdotetaan, että asiakas voitaisiin ohjata myös muuhun kuin lähimpään ja kohtuullisen asiointimatkan etäisyydellä sijaitsevaan toimistoon. Koska kaikkia asioita ei voida hoitaa etäyhteyksin eikä kaikilla asiakkailla ole mahdollisuutta käyttää etäyhteyksiä, edellytyksenä olisi, että etäyhteyksien käyttäminen on asiakkaalle mahdollista. Tästä syystä oikeusaputoimiston tulisi arvioida asiakkaan tilanne ennen ohjaamista toiseen toimistoon.

Esityksen arvioidaan vähäisessä määrin rajaavan asiakkaiden oikeutta valita avustajakseen yksityinen avustaja. Muutos ei kuitenkaan koskisi tuomioistuimessa hoidettavia asioita, mistä syystä esityksellä ei olisi vaikutusta oikeuteen valita avustaja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytysten mukaisesti.

Esitetyn muutoksen merkitys asiakkaille jäisi käytännössä hyvin vähäiseksi, koska Oikeuspalveluviraston arvion mukaan suurin osa asioista, noin 70–80 %, hoidetaan käytännössä puhelimitse. Myös videoyhteyden käyttäminen on mahdollista. Etäyhteyksien käyttäminen on lisääntynyt viime vuosina merkittävästi, mistä syystä toimiston sijainnin merkitys on vähentynyt. Oikeuspalveluviraston toimintatapoja on myös pyritty kehittämään siten, että asiakkaalle tarjotaan aiempaa useammin mahdollisuutta asioida halutessaan myös kauempana sijaitsevassa toimistossa.

Julkiset oikeusavustajat hoitivat ulkoprosessuaalisia asioita vuonna 2024 noin 18 500 ja yksityiset avustajat noin 1 100 (Selvitys yksityisten oikeudenkäyntiavustajien palkkiosta. OM 2025:25). Vuonna 2023 oikeusaputoimistoilta kerättyjen tietojen mukaan asiakkaita ohjattiin toiseen toimistoon noin 2 100 kertaa. Kyselystä ei käynyt ilmi, kuinka monta asiakasta oli ohjattu yksityisen avustajan puoleen. Koska yksityiset avustajat olivat vuonna 2024 hoitaneet noin 1 100 asiaa, voidaan arvioida, että ohjaukset yksityisille avustajille vähenisivät joka tapauksessa alle 1 000:lla, arviolta 550:lla. Määrää vähentää myös se, että, ohjausta edellyttävien esteellisyytilanteiden arvioidaan vähenevän.

Lisäksi asioiminen yksityisten avustajien kanssa selkiintyisi asiakkaalle, koska ohjaus yksityiselle avustajalle tulisi tehdä kirjallisesti.

4.2.3.4 Edunvalvonnan asiakkaat

Edunvalvontatoimistoissa oli vuoden 2024 lopussa noin 41 700 asiakasta. Esityksessä ei ehdoteta muutoksia edunvalvontatoimistoihin, mutta oikeusavun esteellisyttä koskeviin säännöksiin esitetään muutosta, jonka johdosta samassa toimitilassa toimivien oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen esteellisyystarkastuksista voidaan luopua.

Edunvalvontatoimistoille Oikeuspalveluviraston syksyllä 2025 tekemän kyselyn perusteella voidaan arvioida, että esteellisyystarkastuksia tehdään noin puolessa oikeusaputoimistojen kanssa samassa toimitilassa toimivassa edunvalvontatoimistossa. Koska vastauksia ei saatu kaikilta toimistoilta, arviota voidaan pitää vain suuntaa antavana.

Esteellisyystarkastus tehdään kaikille uusille edunvalvonnan asiakkaille ja, jos esteellisyys havaitaan, asiakkaan asioiden hoitaminen siirretään toiseen toimistoon. Kyselyn perusteella esteellisyystarkastuksia tehdään vuosittain ainakin 2 700 ja asiakas joudutaan siirtämään vähintään 130 kertaa vuodessa toiseen toimistoon esteellisyys syntyneiden vuoksi.

Jos esteellisyystarkastuksia ei ole tarpeen tehdä, edunvalvonnan asiakkaiden asioiden hoitaminen voidaan käynnistää nopeammin ja asiakkaan edunvalvonta voidaan hoitaa lähimmästä edunvalvontatoimistosta käsin.

4.2.3.5 Kielelliset vaikutukset

Esityksellä ei ole vaikutusta sovittelun kielellisiin palveluihin. Siirtymäsäännöksissä ehdotetaan, että voimassa olevat sopimukset sovittelupalveluntuottajien kanssa siirtyvät Oikeuspalveluvirastolle sellaisenaan. Kielilakia (423/2003) sovelletaan sovittelupalveluja tuottaviin hyvinvointialueisiin ja kuntiin kielilain 3 §:n nojalla ja muihin palveluntuottajiin lain 25 §:n nojalla.

Myöskään Oikeuspalveluviraston organisaatorakennetta koskevilla ehdotuksilla ei arvioida olevan kielellisiä vaikutuksia. Ahvenanmaan toimistoa koskevia muutoksia on selvitetty tarkemmin kohdassa 4.2.2.4. Vaikutus Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoon.

Toimistojen alueista säädetään erikseen valtioneuvoston asetuksella, johon tehtävät muutokset valmistellaan ja kielelliset vaikutukset arvioidaan erikseen asetusvalmistelun yhteydessä.

4.2.3.6 Vaikutukset eri ihmisryhmiin sekä ihmis- ja perusoikeuksiin

Esityksellä ei arvioida olevan välittömiä vaikutuksia eri ihmisryhmiin. Sovittelutoimistojen tiedonsaantioikeutta koskevien säännösten arvioidaan jossain määrin lisäävän opetusviranomaisten tekemiä sovittelualoitteita, jolloin esitys voi parantaa lasten ja nuorten pääsyä sovittelun piiriin.

Esityksellä ei arvioida olevan sukupuolivaikutuksia vaan oikeusavun, edunvalvonnan, talous- ja velkaneuvonnan sekä sovittelun asiakkaisiin kohdistuvat vähäisten vaikutusten arvioidaan olevan samanlaiset riippumatta asiakkaan sukupuolesta.

Esityksellä ei arvioida olevan myöskään vaikutusta palvelujen yhdenvertaiseen saatavuuteen. Oikeusavun asiakkaiden ohjausta koskeva muutos voi kohdistua myös henkilöihin, joilla ei ole mahdollisuutta hoitaa asiaansa kauempana sijaitsevassa oikeusaputoimistossa. Esitykseen sisältyy näissä tilanteissa mahdollisuus ohjata asiakas yksityisen avustajan puoleen.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappaleen c kohdan mukaan jokaisella rikoksesta syytetyllä on oikeus halutessaan puolustautua valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä. Oikeusavun asiakkaan ohjausta koskeva muutos rajaa vähäisessä määrin asiakkaan oikeutta valita yksityinen avustaja verrattuna voimassa oleviin säännöksiin. Muutoksella ei ole kuitenkaan vaikutusta ihmisoikeuksien kannalta, koska rajausta koskee vain asioita, joita ei käsitellä oikeudenkäynnissä.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Rikos- ja riita-asioiden sovittelua koskevat vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Esityksessä ehdotetaan, että rikos- ja riita-asioiden sovittelutoiminto siirretään sosiaali- ja terveysministeriöltä ja oikeusministeriölle. Hallinnonalojen soveltuvuutta sovittelua ohjaavaksi ministeriöksi on selvitetty tarkemmin kappaleessa 2.2.1. Rikos- ja riita-asioiden sovittelua ohjaava ministeriö ja sovittelun organisointi. Esityksessä ehdotetaan myös, että palvelujen järjestämisestä oikeusministeriön hallinnonalalla vastaisi Oikeuspalveluvirasto. Palvelut järjestettäisiin edelleen voimassa olevien säännösten mukaisesti hankkimalla ne palveluntuottajilta.

Mahdollisia muita tapoja järjestää sovittelupalveluja on arvioitu sosiaali- ja terveysministeriön Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta tilaamassa selvityksessä ”Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelun siirtäminen oikeusministeriön hallinnonalalle” (THL. Työpaperi nro 31/2020). Selvityksessä esiin tuotuja vaihtoehtoja on edelleen arvioitu oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön asettaman sovittelun siirtoa arvioivan hankkeen ohjausryhmän raportissa ”Rikosasioiden sovittelupalveluiden siirto oikeusministeriön hallinnonalalle” (OM. Selvityksiä ja ohjeita 2021:10). Alla on esitelty keskeisimmät mainituissa yhteyksissä esiin tuodut vaihtoehdot palvelujen järjestämisestä oikeusministeriön hallinnonalalla.

Sovittelupalvelut Oikeuspalveluviraston omana toimintana

Ohjausryhmä ehdotti, että muutoksen yhteydessä sovitteluhenkilöstö siirtyisi Oikeuspalveluviraston palvelukseen eikä palveluja hankittaisi enää toimeksiantoperusteisesti. Esityksen taustalla oli voimassa olevaan järjestämistapaan liittyvät ongelmat. Palvelua tuottavat erilaiset ja kokoiset palveluntuottajat, joilla on erilaiset hallinto- ja henkilöstörakenteet. Siitä johtuen käytännöt ja palvelun saatavuus saattavat vaihdella eri puolilla maata. Samoin henkilöstön asema voi olla erilainen riippuen palveluntuottajasta. Ratkaisuna näihin ongelmiin pidettiin palvelujen siirtämistä valtion omaksi toiminnaksi. Vaihtoehto ei sisälly tähän esitykseen kohdassa Nykytilan arviointi (2.2.1.) esitettyjen syiden vuoksi.

Oikeusministeriön hallinnonalalla toimivat muut viranomaiset

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemässä selvityksessä arvioitiin, sopisiko sovittelutoiminnan järjestäminen Rikosseuraamuslaitoksen (RISE), Syyttäjälaitoksen tai Tuomioistuinviraston tehtäväksi. Syyttäjälaitoksen tehtävänä on huolehtia rikosvastuun toteuttamisesta ja Rikosseuraamuslaitoksen perustehtävänä on puolestaan rangaistusten täytäntöönpano. Selvityksessä katsottiin, että molempien viranomaisten toiminta kohdistuu rikoksentehtävään. Koska sovittelussa tulisi toteutua niin sanottu tasapainomalli, jossa kumpaakin sovittelun osapuolta pidetään tasavertaisena, nämä vaihtoehdot jätettiin jatkotarkastelusta pois. Lisäksi sovittelupalvelu sisältää myös riita-asiat, jotka eivät kuulu Rikosseuraamuslaitoksen tehtäväkuvaan.

Tuomioistuinvirasto on keskusvirasto, jonka tehtävänä on huolehtia siitä, että tuomioistuimet kykenevät käyttämään tuomiovaltaa laadukkaasti ja että tuomioistuinten hallinto on tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti järjestetty. Sekä Tuomioistuinviraston että sovittelutoiminnan tehtävä kohdistuu konfliktin ratkaisuun. Selvityksessä katsottiin kuitenkin, että rikos- ja riita-asioiden sovittelu ei sopisi luontevasti Tuomioistuinvirastoon tuomioistuimien korostuneen riippumattomuuden vuoksi ja siksi, että rikos- ja riita-asioiden sovittelussa on keskeisesti kysymys juuri tuomioistuimien ulkopuolisesta konfliktinratkaisusta.

Itsenäinen sovitteluvirasto

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen selvityksessä päädyttiin suosittelemaan, että sovittelun järjestämistä varten perustettaisiin itsenäinen sovitteluvirasto oikeusministeriön hallinnonalalle. Virasto olisi osa Oikeushallinnon erityisviranomaset- virastoa, jonka valmistelu oli selvityksen kirjoittamisen aikana meneillään. Oikeushallinnon erityisviranomaiset – virasto on aloittanut toimintansa vuoden 2025 alusta lukien ja se muodostuu 11 itsenäisestä viranomaisesta ja niille hallintopalveluja tuottavasta yksiköstä. Virastosta säädetään laissa Oikeushallinnon erityisviranomaiset -virastosta (24/2024). Uuteen virastoon kuuluvat muun muassa Kuluttajariitalautakunta, Tasa-arvovaltuutettu ja Konkurssiasiamies.

Itsenäisen viraston etuna selvityksessä pidettiin viraston itsenäistä asemaa, joka tukisi sovittelun identiteettiä ja restoratiivisen oikeuden kehittämistä. Ohjausryhmän raportista pyydettyä lausuntopalautteissa tätä vaihtoehtoa myös pidettiin parempana vaihtoehtona kuin oikeusapu- ja edunvalvontapalveluiden yhteyteen siirtämistä. Tätä näkemystä kannattivat erityisesti sovittelutoimistojen edustajat. Ohjausryhmä katsoi kuitenkin, että sovittelun järjestäminen ns. yhden toimijan mallilla, jossa sovitteluhenkilöstö on suoraan valtion palveluksessa, toteutuu realistisemmin oikeusapu- ja edunvalvontapalveluiden yhteydessä, jossa on olemassa valmiina rakenteet alueellisen toiminnan järjestämiseksi. Toiminnan järjestäminen virastossa, jolla on yksi toimiala, on selkeämpi, mutta alueellisen toiminnan järjestäminen noin 100 henkilön virastossa, jossa alueellista rakennetta ei ole, olisi ongelmallista. Lisäksi ohjausryhmä katsoi, että tulevassa oikeusapu-, edunvalvonta ja talous- ja velkaneuvontaorganisaatiossa, palveluja on kyetty antamaan kunkin palvelun erityispiirteet huomioon ottaen. Tämän katsottiin olevan mahdollista myös sovittelupalvelujen osalta.

Valtakunnallinen järjestö palveluntuottajana

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen selvityksessä arvioitiin, voisiko Rikosuhripäivystys (RIKU) toimia palveluntuottajana. Rikosuhripäivystys tarjoaa tukipalveluja rikoksen uhreille, heidän läheisilleen ja rikosasiassa todistaville. Selvityksen mukaan toiminnalla on yhteisiä elementtejä sovittelun kanssa. Näitä ovat esimerkiksi se, että asiakastyö perustuu vapaaehtoisten ja ammattihenkilöstön yhteistyöhön ja että toimitilaverkosto kattaa koko maan. Selvityksessä on kuitenkin katsottu, että koska palvelu kohdistuu selkeästi uhreihin, sovittelun sijoittaminen Rikosuhripäivystykseen ei olisi luontevaa, koska sovittelussa tulisi pyrkiä tasapainoon uhrin ja epäillyn osalta. Selvityksestä kävi myös ilmi, että Rikosuhripäivystyksessä on osittain samoja ongelmia epäyhtenäisyyteen liittyviä ongelmia, joihin sovittelussakin pyritään löytämään ratkaisua.

5.2 Oikeuspalveluviraston rakenne

Esityksessä ehdotetaan muutoksia Oikeuspalveluviraston rakenteeseen virastolle osoitettujen säästötavoitteiden toteuttamiseksi ja toimintaedellytysten parantamiseksi. Vaihtoehtona olisi, että Oikeuspalveluviraston rakennetta koskevia säädosmuutoksia ei tehtäisi. Tällöin

kappaleessa 2.2.3. kuvattuja ongelmia ei saataisi ratkaisuja eikä virastolle osoitettuja säästövaatimuksia saavutettua.

5.3 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

Sovittelupalveluja koskevia kansainvälisiä käytäntöjä on kuvattu Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemässä selvityksessä (Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelun siirtäminen oikeusministeriön hallinnonalalle. THL:n työpaperi 31/2020).

Sen mukaan sovittelun toteutustavat vaihtelevat eri maissa. Joissakin maissa painotetaan enemmän uhrin asemaa ja joissakin tekijän näkökulmaa. Suomessa on pidetty tärkeänä, että sovittelu palvelee molempia osapuolia.

Kansainvälisessä tarkastelussa sovittelu kuuluu pääsääntöisesti oikeusministeriön alaisuuteen ja sovittelulla on vahva kytkentä rikosoikeusjärjestelmään. Palveluntuottajina voi olla esimerkiksi poliisi (Englanti ja Irlanti) tai kriminaalihuoltolaitos (Itävalta, Tšekki ja Unkari). Useissa maissa palveluja tuottavat erilaiset järjestöt. Uhrilähtöisen sovittelutoiminnan maissa palveluja tuottavat samat järjestöt, joilla on uhrien palveluihin liittyvää toimintaa (Portugali). Myös kunnat voivat vastata palvelujen tuottamisesta kuten Espanjassa.

Suomen sovitteluorganisaatiolla on merkittävimmin yhtymäkohtia Norjan sovittelujärjestelmään. Norjassa rikosasioiden sovittelu on toiminut oikeuden ja yleisen turvallisuuden ministeriön alaisuudessa vuodesta 1991 lukien. Sitä ennen, sovittelutoiminnan alkuvaiheessa, se kuului sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle. Sovitteluviranomaisella (Konfliktrådet) on keskushallinto ja 12 alueellista toimistoa. Organisaatioon kuuluu noin 140 kokopäiväistä työntekijää ja noin 450 paikallista sovittelijaa. Sovitteluviranomaiselle kuuluu myös rikosentorjuntaan liittyviä tehtäviä. Sovitteluviranomainen toimii oikeuden ja yleisen turvallisuuden ministeriön rikosentorjuntaosaston alaisuudessa.

Euroopan neuvosto, Yhdistyneet Kansakunnat ja Euroopan unioni ovat käsitelleet sovittelua koskevia kysymyksiä useissa eri asiayhteyksissä. Niiden osalta voidaan yleisesti todeta, että sovittelulla nähdään rooli osana rikosoikeusjärjestelmää sen restoratiivisen oikeuden erityispiirteet säilyttäen. Ne eivät kuitenkaan ole antaneet suosituksia siitä, millä hallinnonalalle sovittelun järjestäminen kuuluisi tai minkä organisaation sitä tulisi järjestää. Eräät kansainväliset suositukset ottavat kantaa erityisesti lähisuhdeväkivallan sovittelua koskeviin kysymyksiin.

6 Lausuntopalaute

Esitysluonnos on ollut lausunnolla ...

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta

1 §. Lain soveltamisala. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi selvyyden vuoksi, että lakia sovelletaan myös alle 15-vuotiaaseen *rikollisesta teosta* epäiltyyn henkilöön. Voimassa olevan säännöksen sanamuodon mukaan sovittelua järjestetään *rikoksesta epäillylle* henkilölle. Koska alle 15-vuotiaasta ei voida tuomita rikoksesta, voimassa olevat säännökset saattavat jättää epäselväksi, koskeeko laki myös alle 15-vuotiaita, joita epäillään *rikollisesta teosta*. Vastaavaa käsitettä käytetään esitutkintalaissa (805/2011). Esimerkiksi esitutkintalain 3 luvun 5 §:ssä säädetään rikollisen teon tutkinnasta.

Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa laissa sovitteluun osallistumiselle ei ole säädetty ikärajaa eikä lain esitöiden (HE 93/2005 vp ja LaVM 13/2005 vp) perusteella ole pääteltävissä, että alle 15-vuotiaat rikollisesta teosta epäillyt henkilöt olisi ollut tarkoitus rajata lain soveltamisalan ulkopuolelle. Muutoksella ei olisi vaikutusta käytännön sovittelutoimintaan, koska alle 15-vuotiaat ovat osallistuneet vakiintuneen käytännön mukaan sovitteluun jo voimassa olevan lain aikana.

5 §. Yleinen johto, ohjaus ja valvonta. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi. Esityksessä ehdotetaan, että rikos- ja riita-asioiden sovittelun järjestämistehtävä siirretään sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla toimivalta Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta oikeusministeriön hallinnonalalla toimivalle Oikeuspalveluvirastolle. Oikeuspalveluvirastosta annetun lain 7 §:ssä säädetään, että viraston yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat oikeusministeriölle. Koska sovittelu kuuluu esityksen mukaan Oikeuspalveluviraston tehtäväksi, ei ole tarpeen erikseen säätää sovittelua koskevasta oikeusministeriön tehtävästä.

6 §. Neuvottelukunta. Esityksessä ehdotetaan, että 6 ja 7 §:n säännöksiä neuvottelukunnasta ja palvelujen järjestämisvelvollisuudesta muutetaan neuvottelukunnan ja Oikeuspalveluviraston vastuunjaon selkiinnyttämiseksi.

Esityksen 7 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelun järjestämisvelvollisuus kuuluisi Oikeuspalveluvirastolle Terveiden ja hyvinvointilaitoksen sijasta. Lisäksi 7 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusi virke, jonka mukaan Oikeuspalveluvirastolle kuuluu osana palvelun järjestämisvelvollisuutta sovittelun ohjaaminen, seuranta ja kehittäminen. Voimassa olevassa laissa ei ole nimenomaista säännöstä näiden tehtävien kuulumisesta Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle. Rikosasioiden ja riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta annetun lain (680/2015) esitöissä (HE 329/2014 vp) palvelujen järjestämisvelvollisuuden on kuitenkin katsottu sisältävän muun muassa sovittelupalvelujen ohjaamisen, seurannan ja kehittämisen.

Toisaalta voimassa olevan lain 6 §:n mukaan rikosasioiden neuvottelukunnan tarkoituksena on sovittelun valtakunnallinen ohjaus, kehittäminen ja seuranta. Säännöksen taustalla ovat aiemmin voimassa olleet säännökset, joiden mukaan palvelujen järjestäminen kuului kuudelle aluehallintovirastolle. Koska järjestämisvastuu jakautui useammalle toimijalle, neuvottelukunnalla oli merkittävä rooli valtakunnallisen tason ohjauksessa ja kehittämisessä. Järjestämisvelvollisuuden siirtyessä Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle neuvottelukuntaa koskeva säännös jäi voimaan sellaisenaan.

Sovittelun ohjaukseen liittyvien säännösten selkeyttämiseksi ehdotetaan, että pykälään lisätään nimenomainen säännös, jonka mukaan järjestämisvelvollisuuteen kuuluu ohjaus, seuranta ja kehittäminen. Neuvottelukunnan tarkoitus puolestaan olisi yleisempi sovittelun valtakunnallisen kehittämisen tukeminen ja yhteistyön edistäminen. Muutoksella ei olisi vaikutusta Oikeuspalveluvirastolle siirtyviin tehtäviin, koska kyseisten tehtävien katsottaisiin kuuluvan ilman säännöstäkin järjestämistehtävän piiriin. Muutos on tarpeen kuitenkin neuvottelukunnan ja viraston vastuiden ja tehtäväjaon selkiinnyttämiseksi säädösten tasolla.

Lisäksi ehdotetaan, että neuvottelukuntaa koskevaa säännöstä ajanmukaistetaan ja muutetaan joustavammaksi. Säännös on ollut muuttamattomana voimassa sovittelulain voimaantulosta lähtien.

Sovittelutoiminnan kehittäminen ja sujuvuus edellyttää tiivistä yhteistyötä eri hallinnonaloilla toimivien sovittelualoitteita tekevien viranomaisten kuten poliisin, sosiaaliviranomaisten ja koulujen sekä erilaisten palveluntuottajien ja järjestöjen välillä. Laissa säädettäisiin edelleen

neuvottelukunnasta, mutta valtioneuvoston harkittavaksi jäisi, tehdäänkö yhteistyötä neuvottelukunnan muodossa vai jollain muulla tavalla. Siksi ehdotetaan nykyistä väljempää säännöstä, jonka mukaan oikeusministeriön yhteydessä voi toimia neuvottelukunta sovittelun valtakunnallisen kehittämisen tueksi ja yhteistyön edistämiseksi. Neuvottelukunta toimisi oikeusministeriön yhteydessä hallinnonalan muutoksen johdosta.

Neuvottelukuntaa koskevaa sääntelyä ehdotetaan muutettavaksi nykyistä joustavammaksi siten, että neuvottelukunnan tehtävän ja kokoonpanon lisäksi sen nimestä ja asettamisesta säädettäisiin lain sijasta valtioneuvoston asetuksella. Pykälään toisaalta lisättäisiin säännös, jonka mukaan toiminnan järjestämisestä säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Valtioneuvosto on 31.7.2025 asettanut rikosasioiden neuvottelukunnan toimikaudelle 1.8.2025-31.7.2028. Esityksen siirtymäsäännöksissä ehdotetaan, että neuvottelukunta jatkaisi 31.7.2025 valtioneuvoston tekemän päätöksen mukaisessa kokoonpanossa toimikautensa loppuun saakka. Neuvottelukunta kuitenkin toimisi lain voimaantulosta lähtien oikeusministeriön yhteydessä.

Pykälän nimi ehdotetaan muutettavaksi, koska neuvottelukunnan nimestä päättäminen jäisi esityksen mukaan valtioneuvoston asetuksella säädettäväksi.

7 §. *Palvelujen järjestämisvelvollisuus.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelun järjestämisvelvollisuus kuuluisi Oikeuspalveluvirastolle Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sijasta. Perusteet muutokselle on selvitetty esityksen yleisperusteluissa.

Lisäksi pykälään lisättäisiin uusi 2 virke 6 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa esitetyn perustein.

7 a §. *Palvelujen järjestämisen valvonta.* Pykälä ehdotetaan kumottavaksi.

Voimassa olevan lain mukaan sovittelupalvelujen järjestämistä valvoo Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira). Lain esitöiden mukaan (HE 329/2014 vp) Valviran tehtävänä on käytännössä valvoa että Terveiden ja hyvinvoinnin laitos täyttää laissa säädetyn velvollisuutensa huolehtia sovittelupalvelujen saatavuudesta ja asianmukaisesta toteuttamisesta koko maassa. Kyse on jälkikäteisestä, mahdollisiin kanteluihin perustuvasta valvonnasta ja siihen sovelletaan hallintolain 8 a luvun mukaisia säännöksiä hallintokantelusta. Valvirasta saadun tiedon mukaan säännöksen voimassaolon aikana Valviralla ei ole ollut yhtään sovittelutoiminnan järjestämisen valvontaa koskevaa kantelua käsiteltävänä.

Valviran tehtävät siirtyvät 1.1.2026 lukien perustettavaan valtakunnalliseen Lupa- ja valvontavirastoon, josta säädetään laissa Lupa- ja valvontavirastosta (530/2025). Uusi Lupa- ja valvontavirasto on valtakunnallinen, monialainen valtion virasto. Viraston tehtävät koskevat sosiaali- ja terveysalaa, ympäristöasioita, työsuojelua, pelastustoimea, varautumista, koulutusta, kulttuuria ja varhaiskasvatusta sekä tiettyjen alojen yritystoimintaa.

Oikeuspalveluviraston valvonnasta ei ole erityissääntelyä, vaan sen yleinen valvonta kuuluu lain mukaan oikeusministeriölle ja valvontaan sovelletaan yleisiä hallintolain säännöksiä hallintokantelusta. Rikos- ja riita-asioiden sovittelun järjestämiseen liittyvät tehtävät ovat siinä määrin tavanomaisia valtion viranomaisen tehtäviä, että niiden johdosta ei arvioida olevan tarvetta määritellä erillistä valvontaviranomaista. Siksi esityksessä ehdotetaan, että pykälä kumotaan.

8 §. *Palvelujen tuottaminen.* Pykälän 1 momentin johdantokappaletta ja pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sijasta säännökset koskevat Oikeuspalveluvirastoa. Muilta osin pykälään ei ehdoteta muutoksia.

11 §. *Täydennyskoulutuksen järjestäminen.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että koulutusta koskeva velvollisuus koskee Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sijasta Oikeuspalveluvirastoa. Muilta osin pykälään ei ehdoteta muutoksia.

12 §. *Valtion varoista maksettava korvaus.* Pykälän 2 momentti ehdotetaan kumottavaksi tarpeettomana. Valtion talousarviossa osoitetaan määräraha sovittelutoiminnalle ja valtion talousarvion tilijaottelussa määräraha kohdistetaan Oikeuspalveluvirastolle. Erillinen säännös korvauksen maksamisesta on tästä syystä tarpeeton.

Pykälän 3 ja 4 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännökset koskevat Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sijasta Oikeuspalveluvirastoa. Muilta osin pykälään ei ehdoteta muutoksia.

12 a §. *Kustannuksia koskevan selvityksen antaminen sekä valtion varoista maksetun korvauksen palautus ja uudelleen jakaminen.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että palveluntuottajan on annettava selvitys kustannuksista Oikeuspalveluvirastolle Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sijasta. Sanamuotoa ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä käy selkeämmin esille säännöksen velvoittavuus.

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että palautunutta määrärahaa voi jakaa Oikeuspalveluvirasto Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sijasta. Lisäksi ehdotetaan, että tieto uudelleen jaetusta osuudesta toimitetaan oikeusministeriölle sosiaali- ja terveysministeriön sijasta. Vastaava tietojen toimittamista koskeva muutos ehdotetaan tehtäväksi pykälän 3 momenttiin.

Muutoin pykälän sisältöön ei ehdoteta muutoksia.

12 b §. *Valtionavustuslain soveltaminen.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että valtionapuviranomaisena pidetään Oikeuspalveluvirastoa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sijasta.

14 §. *Sovittelupaikka.* Pykälän 4 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että momentissa tarkoitetun määräyksen tekee Oikeuspalveluvirasto Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sijasta.

15 §. *Sovittelun edellytysten selvittäminen ja sovittelusta päättäminen.* Esityksessä ehdotetaan, että pykälään lisätään uusi 2 momentti, jossa säädettäisiin nimenomaisesti sovittelutoimiston tietojensaantioikeudesta. Toimistolla olisi oikeus saada salassapitosäännösten estämättä välttämättömät tiedot, joita se tarvitsee 1 momentissa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi. Näitä tehtäviä ovat sen arvioiminen, soveltuuko asia soviteltavaksi sekä sovittelun aloittamisesta päättäminen. Säännös on tarpeen sovittelutoimiston tiedonsaantioikeuden turvaamiseksi. Voimassa olevassa laissa ei ole nimenomaisesti säädetty salassa pidettävää tietoa koskevasta tiedonsaantioikeudesta. Julkisuuslaista johtuvista syistä asiasta säädettäisiin nimenomaisesti ja perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön edellyttämällä tavalla.

Sovittelutoimistojen tarvitsemat tiedot ovat tyypillisesti sovitteluun ehdotettujen henkilöiden nimi, henkilötunnus, osoite, osapuolen asema, epäillyn rikosnimike, riita-asian kuvaus ja tapahtumapaikka. Merkittävin osa tiedoista on henkilötietoja. Osa tiedoista saattaa olla myös erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia henkilötietoja kuten terveystietoja tai

valtiosääntöoikeudellisesti arkaluontoisia tietoja kuten tieto epäilyistä rikosnimikkeestä. Tarvittavat tiedot myös vaihtelevat tapauskohtaisesti, mistä syystä tiedoista ei ole mahdollista ottaa yksityiskohtaista ja kattavaa luetteloa lakiin. Rikosepäilyyn liittyvät tiedot kuitenkin mainittaisiin nimenomaisesti jäljempänä selostetusta yleisen tietosuoja-asetuksen 10 artiklasta johtuen. Edellä mainituista syistä tietojensaantioikeus rajattaisiin koskemaan vain sovittelun edellytysten arvioinnin kannalta välttämättömiä tietoja.

Tiedonsaantioikeus olisi tässä vaiheessa rajallisempi kuin 16 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettussa tilanteessa, jossa tietoja tarvitaan sovitteluprosessin toteuttamiseksi sen jälkeen, kun asia on päätetty ottaa soviteltavaksi. Viranomainen voisi antaa tietoja 13 §:ssä tarkoitettua sovittelualoitetta tehdessään. Lisäksi sovittelutoimisto voisi tarvittaessa pyytää lain kohdan perusteella lisätietoja sovittelun edellytyksien arvioimiseksi. Tietojen maksuttomuudesta säädettäisiin edelleen lain 25 §:ssä.

Sovitteluun liittyvään henkilötietojen käsittelyyn sovellettaisiin Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/679 (yleinen tietosuoja-asetus). Henkilötietojen käsittelyn oikeusperuste olisi yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan e alakohta, eli käsittely olisi tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi. Yleistä etua koskeva tehtävä, johon henkilötietojen käsittely liittyy, on riita-asian tai rikosasian sovittelu, josta säädetään laissa ja jota hoitavat julkiset tai yksityiset palveluntuottajat. Ehdotetulla tiedonsaantioikeudella koskevalla säännöksellä käytettäisiin kansallista sääntelyliikkumavaraa yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 2 ja 3 kohdan mukaisesti antamalla täsmällisempiä säännöksiä e alakohdan mukaisesta henkilötietojen käsittelystä.

Yleisen tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohdan mukaan erityisten henkilötietoryhmien käsittely on pääsääntöisesti kiellettyä, jollei kyseeseen tule jokin artiklan 2 kohdassa säädetystä poikkeuksista käsittelykiellolle. Sovittelun yhteydessä ei kaikissa tapauksissa käsiteltäisi tällaisia henkilötietoja. Niissä tapauksissa, joissa sovittelun yhteydessä olisi välttämätöntä käsitellä yksittäiseen erityiseen henkilötietoryhmään kuuluvia tietoja, esimerkiksi terveystietoja, käsittelyyn sovellettaisiin suoraan yleisen tietosuoja-asetuksen ja tietosuojalain (1050/2018) säännöksiä. Sovittelun yhteydessä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien henkilötietojen käsittely olisi 9 artiklan 2 kohdan g alakohdan mukaisesti tarpeen tärkeää yleistä etua koskevasta syystä jäsenvaltion lainsäädännön, eli sovittelulain nojalla. Kyseinen alakohta lisäksi edellyttää, että lainsäädäntötoimi on oikeasuhteinen tavoitteeseen nähden, siinä noudatetaan keskeisiltä osin oikeutta henkilötietojen suojaan ja siinä säädetään asianmukaisista ja erityisistä toimenpiteistä rekisteröidyn perusoikeuksien ja etujen suojaamiseksi. Yleisen tietosuoja-asetuksen kohtaa täydentää tässä tapauksessa tietosuojalain (1050/2018) 6 §:n 1 momentin 2 kohta, jonka mukaisesti 9 artiklan 1 kohdan käsittelykieltoa ei sovelleta tietojen käsittelyyn, josta säädetään laissa tai joka johtuu välittömästi rekisterinpitäjälle laissa säädetystä tehtävästä. Pykälän 2 momentissa säädetään 9 artiklan vaatimusten mukaisesti käsittelyyn liittyvistä erityisistä suojatoimenpiteistä, joiden toteuttaminen on rekisterinpitäjän ja henkilötietojen käsittelijän velvollisuus. Ehdotetun momentin mukaisesti erityiseen henkilötietoryhmiin kuuluvien henkilötietojen käsittelyn edellytyksenä olisi lisäksi tietojen välttämättömyys sovittelun edellytysten arvioinnin kannalta, mikä toimisi ylimääräisenä suojatoimena.

Yleisen tietosuoja-asetuksen 10 artiklan mukaan rikostuomioihin ja rikoksiin tai niihin liittyviin turvaamistoimiin liittyvien henkilötietojen käsittely 6 artiklan 1 kohdan perusteella suoritetaan vain viranomaisen valvonnassa tai silloin, kun se sallitaan unionin oikeudessa tai jäsenvaltion lainsäädännössä, jossa säädetään asianmukaisista suojatoimista rekisteröidyn oikeuksien ja vapauksien suojelemiseksi. Kattavaa rikosrekisteriä pidetään vain julkisen viranomaisen valvonnassa. Ehdotettu tiedonsaantioikeutta koskeva momentti loisi sovittelutoimistoille

oikeuden käsitellä sovittelun kannalta merkityksellisiä rikosepäilyihin liittyviä henkilötietoja siltä osin kuin ne olisivat välttämättömiä sen tehtävien hoitamiseksi. Nämä tiedot mainittaisiin 10 artiklan vaatimuksesta johtuen nimenomaisesti säännöksessä. Lisäksi tietojen käsittelyoikeus perustuisi tietosuojalain 7 §:n 1 momentin 2 kohtaan. Saman pykälän 2 momentin mukaisesti tietosuojalain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuja suojatoimia sovellettaisiin myös rikosepäilyjä koskevien henkilötietojen käsittelyyn.

Rikosepäilyihin liittyvässä sovittelutoimistojen suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä poikettaisiin niiden keräämisen alkuperäisestä tarkoituksesta, josta säädetään henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain (1054/2018, rikosasioiden tietosuojalaki) 1 §:n 1 momentissa. Rikosasioiden tietosuojalain säännöksiä sovelletaan esimerkiksi poliisiin ja Syyttäjälaitokseen, jotka voisivat olla momentissa tarkoitettuja sovittelualoitteen tehneitä viranomaisia. Rikosasioiden tietosuojalain 5 §:ssä säädetään käyttötarkoitussidonnaisuuden vaatimuksesta. Pykälän 2 momentin mukaan lain 1 §:n 1 tai 2 momentissa säädettyä tarkoitusta varten kerättyjä henkilötietoja saa käsitellä muuhun kuin kyseisessä momentissa säädettyyn tarkoitukseen vain, jos käsittelystä säädetään laissa. Tässä tapauksessa laissa säätämisen edellytys täyttyisi ehdotetulla tiedonsaantioikeutta koskevalla sääntelyllä.

Riita-asioiden osalta ehdotetuilla säännöksillä poikettaisiin yleisen tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan b alakohdassa säädetystä käyttötarkoitussidonnaisuuden vaatimuksesta. Ehdotetut tiedonsaantioikeutta koskevat säännökset tarkoittaisivat, että sovittelutoimistot saisivat viranomaisen riita-asian käsittelyä varten keräämiä henkilötietoja oman tehtävänsä hoitamista varten. Ehdotetuilla säännösten rajauksilla siihen, että tietojen tulee olla välttämättömiä, varmistettaisiin, että momentti olisi samalla yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 4 kohdan ja 23 artiklan 1 kohdan f ja i kohdan edellyttämällä tavalla välttämätön ja oikeasuhteinen toimenpide sovittelumenettelyn ja rekisteröityjen oikeuksien takaamiseksi. Edellä mainitut tietosuojalain 6 §:n 2 momentin säännöksissä tarkoitettut suojatoimet täyttäisivät myös tietosuoja-asetuksen 23 artiklan 2 kohdan vaatimuksen suojatoimista.

16 §. Sovittelumenettelyyn liittyvät sovittelutoimiston tehtävät. Pykälän 2 kohdassa säädetään niiden tietojen hankkimista, jotka tarvitaan sovittelun toteuttamiseksi sen jälkeen, kun päätös asian ottamisesta sovitteluun on tehty. Esityksessä ehdotetaan, että pykälän 2 kohtaa täsmennetään siten, että tiedot voidaan hankkia salassapitosäännösten estämättä. Täsmennys on tarpeen, jotta säännöksestä nimenomaisesti ilmenee sen salassapitovelvollisuuden murtava vaikutus. Lisäksi hankittavien tietojen tulisi perustuslaista johtuvien vaatimusten huomioimiseksi rajoittua koskemaan vain niitä tietoja, jotka sovittelun toteuttamiseksi välttämättä tarvitaan. Koska sovittelussa tarvittavat tiedot vaihtelevat tapauskohtaisesti, lainkohdassa ei ole mahdollista luetella kaikkia tarvittavia tietoja. Rikosasioihin liittyvät tiedot ovat myös arkaluonteisia, ja lisäksi niihin voisi ajoittain sisältyä yleisen tietosuoja-asetuksen 9 artiklassa tarkoitettuja erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia henkilötietoja. Tästä syystä säännökseen lisättäisiin perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaisesti välttämättömyysedellytys.

Sovittelua varten tarvittavat tiedot voidaan saada esimerkiksi rikosilmoituksesta, lääkärinlausunnosta, vakuutusyhtiön asiakirjoista tai tuomioistuimen päätöksestä. Tyypillisesti tällainen asiakirja on esimerkiksi lääkärinlausunto aiheutuneesta vammasta. Kysymys on siten esimerkiksi tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohdan mukaisesta terveystietojen käsittelystä, joka artiklan 2 kohdan g alakohdan mukaisesti edellyttää ylimääräisiä suojatoimia. Tästä syystä voimassa olevan säännöksen mukainen suostumusedellytys ehdotetaan säilytettäväksi. Lisäksi henkilötietojen käsittelyä ja ylimääräisiä suojatoimia koskevat 15 §:n 2 momentin perustelut ovat merkitykselliset myös ehdotetun 16 §:n 1 momentin 2 kohdan osalta.

Lisäksi suostumusta koskevaa säännöstä täydennettäisiin lisäämällä pykälään uusi 2 momentti. Siinä olisi aineellinen viittaus, jonka mukaan 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun suostumuksen edellytyksiin sovellettaisiin, mitä tietosuoja-asetuksen 7 artiklassa säädetään. Koska suostumus ei olisi henkilötietojen käsittelyn oikeusperuste, vaan ylimääräinen suojatoimi, yleisen tietosuoja-asetuksen 7 artiklan mukaiset edellytykset eivät lähtökohtaisesti tulisi sovellettaviksi. Tästä johtuen aineellinen viittaus olisi tarpeen.

Ruotsinkielisen pykälän 2 momentissa sana *medgivande* ehdotetaan muutettavaksi sanaksi *samtycke*, jota on käytetty muualla voimassa olevassa laissa sekä ruotsinkielisen tietosuoja-asetuksen 7 artiklassa.

20 §. Salassapito ja vaitiolovelvollisuus. Pykälän 1 momentin muotoilua ehdotetaan täsmennettäväksi ja selkeytettäväksi. Esityksessä ehdotetaan, että viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (julkisuuslaki) soveltamisesta säädettäisiin erikseen palveluntuottajien ja vapaaehtoisten sovittelijoiden osalta.

Voimassa olevaa säännöstä ehdotetaan selkeytettäväksi siten, että julkisuuslakia ei rajattaisi säännöksessä koskemaan pelkästään asiakirjan salassapitoa ja vaitiolovelvollisuutta, vaan julkisuuslakia sovellettaisiin palveluntuottajiin kokonaisuudessaan silloin, kun ne suorittavat sovittelulain mukaisia tehtäviä.

Julkisuuslaki on hallinnon yleislaki, jota sovelletaan myös ilman erityissäännöstä yksityiseen palveluntuottajaan ja viranomaiseen julkisuuslain yleisten soveltamissäännösten mukaan. Yksityiseen palveluntuottajaan sitä sovelletaan kuitenkin vain, kun se käyttää julkista valtaa. Viranomaisten osalta tällaista rajoitusta ei ole. Koska sovittelupalveluja tuottavat sekä yksityiset palveluntuottajat että viranomaiset kuten kunnat ja hyvinvointialueet, julkisuuslakia sovellettaisiin kaikkiin palveluntuottajiin samassa laajuudessa riippumatta siitä, onko palveluntuottaja yksityinen vai viranomainen. Tämä on perusteltua, koska niillä on sovittelun osalta samat laissa säädetty tehtävät.

Vapaaehtoisten sovittelijoiden vaitiolovelvollisuudesta ja heidän hallussaan olevien asiakirjojen salassapidosta säädettäisiin edelleen asiasisällöltään samoin kuin voimassa olevassa säännöksessä. Vapaaehtoiset sovittelijat eivät ole sovittelutoimiston palveluksessa eikä sovittelijoiden laissa säädettyjen tehtävien arvioida edellyttävän julkisen vallan käyttämistä ainakaan siten, että julkisuuslaki tulisi lähtökohtaisesti soveltamisalansa perusteella sovellettavaksi vapaaehtoisen sovittelijan tehtäviin. Toisaalta vapaaehtoisten sovittelijoiden tehtävien ei myöskään arvioida edellyttävän viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain soveltamista kokonaisuudessaan, koska vapaaehtoisen sovittelijan tehtävä rajoittuu sovittelutoimiston osoittamiin yksittäisiin sovitteluihin. Tehtävä edellyttää kuitenkin luottamuksellisuutta, mistä syystä esityksessä ehdotetaan, että vapaaehtoisten sovittelijoiden sovittelutehtävään liittyvään vaitiolovelvollisuuteen ja heidän hallussaan oleviin salassa pidettäviin asiakirjoihin sovelletaan näiltä osin julkisuuslain säännöksiä.

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että Terveiden ja hyvinvointilaitoksen sijasta momentin 2 virkkeessä säädettäisiin tietojen antamisesta Oikeuspalveluvirastolle.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, jossa säädettäisiin tutkimusluvan myöntämisestä niiltä osin kuin on kysymys valtakunnallisesta sovittelutoimistojen käytössä olevan tietojärjestelmän tietokannasta.

Voimassa olevan käytännön mukaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitos kehittää ja ylläpitää asiakastietojärjestelmää, jota palveluntuottajien tulee käyttää sovitteluasiakkaita koskevien

tietojen ja päätösten sekä sovitteluprosessin kulun kirjaamiseen. Palveluntuottajat ovat itsenäisiä rekisterinpitäjiä ja vastaavat tietojärjestelmässä olevien tietojen oikeellisuudesta. Palveluntuottajat myös säilyisivät edelleen itsenäisinä rekisterinpitäjinä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos saa tietojärjestelmästä tarpeelliset anonyymit tilastotiedot, mutta sillä ei ole pääsyä asiakkaiden henkilötietoihin. Sovittelu tehtävien siirtyessä Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta Oikeuspalveluvirastolle myös tietojärjestelmän ylläpito ja kehittäminen siirtyvät Oikeuspalveluviraston vastuulle. Rekisterinpitovastuun jakautumista selvitetään tarkemmin kohdassa 4.2.2.8. Vaikutukset tiedonhallintaan.

Julkisuuslain 28 §:n nojalla tarvittava lupa tietojärjestelmän tietokannassa olevien tietojen käyttämiseksi tieteellisen tutkimuksen tekemiseen tulee voimassa olevien säännösten mukaan saada jokaiselta 17 palveluntuottajalta erikseen. Tämä hidastaa tutkimuksen tekemistä ja vaikuttaa tutkijoiden halukkuuteen osallistua sovittelua koskeviin tutkimushankkeisiin. Tutkimushankkeita on ollut viime vuosina muutamia ja voidaan pitää todennäköisenä, että sovittelua koskevalle tutkimustoiminnalle on tarvetta edelleen. Tutkimuslupaprosessin jouduttamiseksi ehdotetaan, että Oikeuspalveluvirasto voisi palveluntuottajien sijasta antaa luvan tietojen saamiseksi valtakunnallisen tietojärjestelmän tietovarannosta. Muiden tutkimushankkeissa tarvittavien tietojen osalta lupa tulisi edelleen pyytää palveluntuottajilta.

Tutkimuslupan antamisen edellytyksenä olisi edelleen julkisuuslain 28 §:ssä säädetty edellytykset, miltä osin ei ehdoteta muutoksia nykytilaan. Oikeuspalveluviraston tehtäviin kuuluu järjestelmän ylläpito ja kehittäminen, minkä vuoksi sillä on riittävä tuntemus tietokannassa olevien tietojen luonteesta luvan myöntämisen edellytysten arvioimiseksi. Sen, että luvan antaminen keskitettäisiin Oikeuspalveluvirastolle, ei siten arvioida aiheuttavan muutoksia asiakkaiden yksityisyyden suojaan. Kun luvan antamista koskevan arvion tekee yksi taho 17 eri palveluntuottajan sijasta, lupakäytäntö samalla yhtenäistyy.

21 a §. Palveluntuottajan vastuu. Esityksessä ehdotetaan, että lakiin lisätään uusi pykälä, jossa perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaisesti säädetään sovittelutoimiston ja sovittelijoina toimivien rikosoikeudellisesta vastuusta ja vahingonkorvausvelvollisuudesta. Lakivaliokunta on sovittelulakia koskeneessa mietinnössään (LaVM 13/2005, vp) todennut käsityksensä, että sovittelutoiminnan vastuuhenkilöön, sovittelun ohjaajaan ja sovittelijaan tulisi sovellettavaksi rikoslain 40 luvun virkamiehiä koskevat virkarikossäännökset, mutta voimassa olevassa laissa ei ole tätä koskevaa nimenomaista säännöstä.

Sovittelulain mukaan palveluntuottajana voi toimia sekä viranomaiset kuten kunnat tai yksityiset palveluntuottajat. Säännös koskisi myös vapaaehtoisia sovittelijoita, jotka eivät ole palveluntuottajan palveluksessa, vaan ovat tehtävään koulutuksen saaneita yksityishenkilöitä.

Koska näissä tilanteissa on kysymys julkisen hallintotehtävän antamisesta yksityiselle, tulee perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaan laissa säätää näiden tahojen rikosoikeus- ja vahingonkorvausvelvollisuudesta, jotta perustuslain 124 §:n mukaiset edellytykset täyttyvät (PeVL 16/2016 vp).

22 §. Sovittelun järjestämisestä tehtyä sopimusta koskevan riidan käsittely. Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain säätämisen jälkeen hallintolainkäyttölaki (586/1996) on kumottu oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetulla lailla (808/2019). Pykälää ehdotetaan tästä syystä muutettavaksi siten, että sopimusta koskeva hallintoriita-asia käsitellään siten kuin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään.

23 §. Muutoksenhaku. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että pykälä koskee Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sijasta Oikeuspalveluvirastoa. Lisäksi pykälässä

viitattaisiin kumotun hallintolainkäyttölain sijasta oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettuun lakiin. Momentin kirjoitusasua myös muutettaisiin vastaamaan voimassa olevaa lainkirjoitustapaa.

Pykälän 2 momentti ehdotetaan kumottavaksi tarpeettomana, koska vastaava säännös sisältyy jo voimassa olevan oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 107 §:n 1 momenttiin. Sen mukaan hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

25 §. Asiakirjojen maksuttomuus. Esityksessä ehdotetaan, että pykälän sisältö rajataan koskemaan vain oikeutta saada asiakirjat maksutta. Muutos on tarpeen muun muassa siksi, että voimassa olevan pykälän muotoilu saattaa jättää epäselväksi sen, onko kysymys samalla myös tietojensaantioikeutta koskevasta säännöksestä. Sovittelutoimistojen oikeudesta saada tietoja säädettäisiin esityksen mukaan nimenomaisesti uudessa 15 §:n 2 momentissa ja muutettavaksi ehdotettavassa 16 §:n 1 momentin 2 kohdassa.

Maksuttomia asiakirjoja olisivat edelleen poliisilta, syyttäjältä ja tuomioistuimilta saatavat 16 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetut asiakirjat. Muutoksen johdosta maksuttomuuden piiriin tulisivat myös muut tahot, joilta saataviin tietoihin toimistoilla on oikeus. Tällaisia ovat esimerkiksi vakuutusyhtiöt. Koska kysymyksessä on varsin harvoin tarvittavat yksittäiset asiakirjat, muutoksella ei arvioida olevan vaikutuksia asiakirjoja toimittaviin tahoihin. Tarvittavat asiakirjat on käytännössä saatu maksutta jo voimassa olevan lain ajanakin.

Lisäksi maksuttomuuden piiriin kuuluisivat sovittelualoitteita tekeviltä viranomaisilta saatavat asiakirjat, joiden osalta tiedon saannista säädettäisiin uudessa 15 §:n 2 momentissa. Myöskään niiltä osin muutoksella ei arvioida olevan vaikutusta viranomaisten toimintaan, koska tiedot on käytännössä saatu maksutta jo voimassa olevan lain aikana.

Vaikka asiakirjojen maksukysymykset eivät ole osoittautuneet käytännön työssä ongelmallisiksi, pykälä on edelleen tarpeen sujuvan tiedon saannin varmistamiseksi. Myös pykälän nimi ehdotetaan muutettavaksi.

Voimaantulosäännökset.

1. Voimaantulosäännösten 1 momentissa säädettäisiin lain voimaantulosta. Tarkoituksena on, että laki tulisi voimaan 1.1.2027.

2. Siirtymäsäännösten 2 momentissa ehdotetaan, että sovitteluun kuuluvien tehtävien siirtyessä Oikeuspalveluvirastolle, myös tehtäviä Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksella päätoimisesti hoitavat henkilöt siirtyvät tehtäviensä mukana Oikeuspalveluvirastoon suoraan lain nojalla. Tehtäviä hoitavia työsuhteisia päätoimisia henkilöitä ovat kehittämisspäällikkö ja erityisasiantuntija. Säännös on tarpeen, koska kyseisiä tehtäviä hoitavat henkilöt ovat työsuhteissa eikä heihin tästä syystä tule sovellettavaksi virkamieslain (750/1994) säännökset valtionhallinnon toimintojen uudelleen järjestelyistä. Tarkoituksena on turvata henkilöstön yhdenvertaisuus muutoksissa siten, että muutosturva toteutettaisiin mahdollisimman pitkälti valtion virkamieslain 2 luvussa säädettyjen periaatteiden mukaisesti riippumatta palvelussuhdelajista.

Oikeuspalveluvirastossa henkilöstö toimii virkasuhteisena. Koska on tarkoituksenmukaista, että valtion organisaatiossa on vain yksi palvelussuhdelaji, esityksessä ehdotetaan, että siirtyvät henkilöt siirtyvät Oikeuspalveluvirastoon perustettaviin virkoihin. Tästä syystä heidän palvelussuhdelajinsa muuttuisi.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos huolehtii lisäksi sovittelutoimistojen ja sovittelijoiden käytössä olevan tietojärjestelmän (Sopu) ylläpidosta ja kehittämisestä. Tietojärjestelmään liittyvistä tehtävistä huolehtii tiimi, joka vastaa myös muista Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen käytössä olevista asianhallintajärjestelmistä. Ylläpito- ja kehittämistehtäviin Sopu-järjestelmän osalta ei ole nimetty henkilöä, joten siirto ei koskisi näitä tehtäviä hoitavia henkilöitä.

3. Siirtymäsäännösten 3 momentissa ehdotetaan, että siirtyvän henkilöstön palvelussuhteeseen liittyvien etuuksien kuten lomaoikeuden ja lomarahaoikeuden määräytymisen kannalta palvelussuhteen katsotaan jatkuvan yhdenjaksoisena. Lisäksi ehdotetaan, että henkilö voidaan siirtää ilman henkilön suostumusta, jos tehtävä siirretään hänen työssäkäyntialueellaan tai työssäkäyntialueelleen. Työssäkäyntialueella tarkoitettaisiin työvoimapalvelujen järjestämisestä annetun lain (380/2023) 10 §:ssä tarkoitettua aluetta. Vastaava säännös sisältyy virkamieslain 5 a §:n 3 momenttiin

4. Siirtymäsäännösten 4 momentissa säädetään vireillä olevien asioiden siirtymisestä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa vireillä olevat asiat, tehdyt sopimukset ja sitoumukset oikeuksineen ja velvollisuuksineen siirtyvät lain voimaan tullessa Oikeuspalveluvirastolle. Tämä koskee muun muassa palveluntuottajien kanssa tehtyjä sopimuksia sovittelupalvelujen tuottamisesta. Sopimukset siirtyvät suoraan lain nojalla Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta Oikeuspalveluvirastolle.

5. Siirtymäsäännösten 5 momentissa ehdotetaan selvyyden vuoksi, että Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeudet ja velvollisuudet sovittelua koskevissa asioissa lakkaavat lain voimaan tullessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos vastaa kuitenkin kaikista velvoitteista, jotka aiheutuvat sen toiminnasta ennen tämän lain voimaantuloa.

6. Siirtymäsäännösten 6 momentissa säädettäisiin, että Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen omistusoikeus sovittelutoimistojen käytössä olevaan valtakunnalliseen tietojärjestelmään siirtyisi Oikeuspalveluvirastolle lain voimaan tullessa. Samalla siirtyisivät tietojärjestelmään liittyvät velvollisuudet kuten sen ylläpito ja kehittäminen.

Säännökseen ehdotetaan poikkeusta, jonka mukaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella säilyisi omistusoikeus ja tietojärjestelmään liittyvät velvollisuudet, kuten huolehtiminen sen ylläpidosta, kohtuullista korvausta vastaan, jos Oikeuspalveluvirasto sitä vaatii. Säännös on tarpeen, koska oikeushallinnossa, toisin kuin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella, järjestelmän tekninen ylläpito ja kehittäminen hankitaan toimittajalta, joka määräytyy julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain (1397/2016) mukaisella kilpailutuksella. Tietojärjestelmän hankinta toteutetaan osana sovittelun siirtoa koskevaa hanketta ja tavoitteena on, että tietojärjestelmä on käytössä heti lain voimaan tultua.

Hankintojen valmistelussa on kuitenkin syytä varautua myös mahdollisten valitusten käsittelystä aiheutuvaan viivästykseen. Sovittelutoimistojen tehtävät edellyttävät, että tietojärjestelmän toimivuus turvataan myös muutostilanteessa. Siirtymäaikana Terveiden ja hyvinvoinnin laitos huolehtisi välttämättömistä järjestelmän ylläpitoon ja transitiioon liittyvistä tehtävistä, joista aiheutuvat kohtuulliset kustannukset Oikeuspalveluvirasto korvaisi. Virastot sopisivat välttämättömistä tehtävistä ja kustannusten korvaamisesta.

Valitusasioiden käsittelyaika tuomioistuimessa vaihtelee, mutta saatujen kokemusten perusteella on syytä varautua yli vuoden käsittelyaikaan. Tästä syystä ehdotetaan, että siirtymäaika jatkuisi enintään vuoden 2028 loppuun asti.

7. Siirtymäsäännösten 7 momentin mukaan päätökseen, joka on tehty ennen lain voimaantuloa, haettaisiin muutosta lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaisesti.

8. Siirtymäsäännösten 8 momentissa säädettäisiin sovellettavasta laista tuomioistuimissa vireillä olevissa asioissa. Ehdotuksen mukaan lain voimaan tullessa tuomioistuimessa vireillä olevien asioiden käsittelyyn muutoksenhaussa sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Lisäksi säädettäisiin, että jos tuomioistuin kumoaa päätöksen, joka on tehty ennen lain voimaantuloa, ja palauttaa asian kokonaisuudessaan uudelleen käsiteltäväksi, asia käsitellään ja ratkaistaan tämän lain mukaisesti.

9. Siirtymäsäännösten 9 momentissa olisi säännös rikosasioiden neuvottelukunnan toimikauden jatkumisesta. Valtioneuvosto on 31.7.2025 asettanut rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnan toimikaudelle 1.8.2025-31.7.2028. Esityksessä ehdotetaan, että neuvottelukunta jatkaa toimintaansa toimikautensa loppuun saakka. Neuvottelukunta toimisi kuitenkin oikeusministeriön yhteydessä.

7.2 Laki Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamiseksi

1 §. Oikeuspalveluvirasto. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi, että oikeusavun, talous- ja velkaneuvonnan ja yleisen edunvalvonnan palvelujen järjestämisen lisäksi virasto järjestää rikos- ja riita-asioiden sovittelupalveluja. Oikeuspalveluviraston velvollisuudesta järjestää palveluja säädettäisiin rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa laissa (1015/2005), johon viitattaisiin uudessa 2 §:n 2 momentissa. Perustelut muutokselle on esitetty yleisperusteluissa.

Pykälän 2 momenttia muutettaisiin siten, että virastossa on oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen lisäksi talous- ja velkaneuvontatoimistoja. Kysymys on talous- ja velkaneuvontapalvelujen siirtämisestä omiin toimistoihinsa. Perustelut ehdotettavalle muutokselle on esitetty yleisperusteluissa.

2 §. Oikeuspalveluviraston tehtävät. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, jossa olisi informatiivinen viittaus rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annettuun lakiin Oikeuspalveluviraston sovitteluun liittyvistä velvollisuuksista säädettäisiin rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa laissa, jota esityksessä ehdotetaan muutettavaksi siten, että sovittelun järjestämisvelvollisuus siirtyy Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitokselta Oikeuspalveluviraston tehtäväksi.

3 §. Palvelujen tuottaminen. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi, että talous- ja velkaneuvontapalveluja tuottavat talous- ja velkaneuvontatoimistot. Tehtävät siirtyisivät oikeusaputoimistoilta talous- ja velkaneuvontatoimistoille yleisperusteluissa esitetyillä perusteluilla.

Pykälän 2 momentin sanamuotoa muutettaisiin siten, että oikeusaputoimistoja ja edunvalvontatoimistoja ei lueteltaisi erikseen, vaan niiden sijasta käytettäisiin ilmaisua toimisto, joka sisältäisi myös talous- ja velkaneuvontatoimistot. Pykälään lisättäisiin selvyys vuoksi uusi momentti, jossa olisi informatiivinen viittaus siihen, että sovittelupalvelujen tuottamisesta säädetään rikosasioiden ja riita-asioiden sovittelusta annetussa laissa.

4 §. Johtaminen. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi, että talous- ja velkaneuvontatoimistoja johtaa johtava talous- ja velkaneuvoja. Vastaavat säännökset ovat voimassa olevassa laissa jo oikeusavun ja edunvalvonnan osalta. Lisäksi ehdotetaan, että Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoa johtaisi johtavan julkisen oikeusavustajan

sijasta vaihtoehtoisesti johtava julkinen oikeusavustaja, johtava yleinen edunvalvoja tai johtava talous- ja velkaneuvoja siten kuin viraston työjärjestyksessä määrätään. Johtavan julkisen oikeusavustajan rekrytoiminen Ahvenanmaalle on käytännössä osoittautunut vaikeaksi, mikä on vaikeuttanut toimiston johtamisjärjestelyjen asianmukaista hoitamista. Koska toimiston tehtävänä on kaikkien kolmen palvelun tuottaminen, on perusteltua, että johtajana voisi toimia myös taustaltaan muidenkin palvelujen kuin oikeusavun asiantuntija. Virasto määräisi työjärjestyksessään tarkemmin, mikä toimiston johtajan virkanimike on, perustaisi viran ja huolehtisi virkamiehen rekrytoinnista säännösten ja määräysten mukaisesti.

9 §. Oikeuspalveluviraston virat. Pykälän 2 momenttia muutettaisiin oikeusaputoimistojen virkojen osalta siten, että talous- ja velkaneuvonnan virat olisivat oikeusaputoimiston sijasta talous- ja velkaneuvontatoimistoissa. Momentin rakennetta muutettaisiin siten, että kaikkien toimistojen muusta henkilökunnasta olisi yksi yhteinen virke. Lisäksi Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimiston osalta säännöstä muutettaisiin siten, että se vastaisi 4 §:n 2 momenttiin ehdotettua muutosta.

13 §. Julkisen oikeusavustajan esteellisyys. Pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti. Lisäys on tarpeen selvytyden vuoksi, koska käytännön toiminnassa on osoittautunut olevan epäselvää, kuinka laajalle 1 momentissa tarkoitettu asianajajien esteellisyys ulottuu silloin, kun oikeusaputoimiston henkilöstö työskentelee samoissa toimitiloissa muiden valtion viranomaisten kanssa tai muiden Oikeuspalveluviraston toimistojen kuten edunvalvontatoimiston kanssa.

Oikeusaputoimistojen toimitilat sijaitsevat valtion hallinnon linjausten mukaan yhä useammin samoissa toimitiloissa muiden viranomaisten kanssa. Valtion toimitilastrategian ([Valtioneuvoston periaatepäätös 16.12.2021](#), VN/2650/2021) tavoitteena on, että valtion viranomaisten työtilat ovat kaikkien valtion virastojen ja laitosten kesken yhteiskäyttöisiä. Lisäksi osa oikeusaputoimistoista on jo useiden vuosien ajan toiminut samoissa toimitiloissa edunvalvontatoimistojen kanssa.

Oikeusaputoimistojen julkisia oikeusavustajia sitoo Oikeuspalveluvirastosta annetun lain 10 §:n 1 momentin mukaan hyvä asianajajatapa, joka määräytyy muun muassa asianajajien tapaohjeiden perusteella. Asianajajien tapaohjeiden kohdan 6.5. mukaan asianajajien esteellisyttä koskevia ohjeita sovelletaan myös muihin, asianajajan kanssa samassa asianajotoimistossa työskenteleviin henkilöihin ([Suomen Asianajajaliiton valtuuskunta 23.1.2023](#)). Sama ohje koski 31.5.2023 saakka myös asianajotoimiston kanssa samassa toimistoyhteisössä toimivia asianajajia. Toimistoyhteisöksi katsotaan muun muassa samoissa toimitiloissa toimivat asianajotoimistot. Oikeusaputoimistot ja edunvalvontatoimistot ovat toteuttaneet ohjeen edellyttämät esteellisyystarkastukset, jos ne ovat toimineet samoissa toimitiloissa, koska edunvalvontatoimistojen on katsottu toimivan asianajajien tapaohjeiden tarkoittamalla tavalla samassa toimistoyhteisössä oikeusaputoimistojen kanssa.

Asianajajien tapaohjeiden esteellisyttä koskeva kohta 6.5. on muutettu Suomen Asianajajaliiton valtuuskunnan 26.1.2023 antamalla päätöksellä. Muutos on tullut voimaan 1.6.2023 lukien. Uuden ohjeen mukaan esteellisyys rajoittuu asianajotoimiston omaan henkilöstöön eikä ulotu enää toimistoyhteisöihin.

Siitä, onko tapaohjeiden muutos sovellettavissa oikeusaputoimistoihin ja muihin samassa toimitilassa toimiviin toimistoihin tai valtion viranomaisiin, ei ole olemassa oikeuskäytäntöä tai ohjeistusta. Tästä on aiheutunut epäselvyyttä käytännön toiminnassa. Ongelma korostuu, kun yhä useamman toimiston toimitilat tullaan sijoittamaan muiden valtion viranomaisten kanssa samoihin tiloihin. Tilanteen selkiinnyttämiseksi ehdotetaan, että pykälään lisätään

nimenomainen uusi säännös, jonka mukaan 1 momentin säännös ei estä oikeusaputoimiston henkilöstön työskentelyä samoissa tiloissa Oikeuspalveluviraston muun henkilökunnan tai muiden viranomaisten kanssa.

Asianajajaliiton hallituksen 17.3.2023 antaman tapaohjeiden muutosta koskevan kannanoton mukaan edellytyksenä on, että tapaohjeita ja asianajajia koskevaa sääntelyä noudatetaan asianmukaisesti ja että asianajosalaisuudet eivät vaarannu. Kannanoton mukaan lähtökohtaisesti jokaisella toimistoyhteisöön kuuluvalla tulisi olla erilliset järjestelmät esteellisyyksien tarkastamiseksi. Tästä syystä momenttiin lisättäisiin säännös, jonka mukaan salassa pidettävät tai vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvat tiedot tulee rajata tietoteknisillä ratkaisuilla ja muilla tarvittavilla toimenpiteillä siten, että ne ovat vain oikeusaputoimiston käytettävissä. Käytännössä oikeusaputoimistojen tietojärjestelmiin on pääsy jo nyt ainoastaan kunkin oikeusaputoimiston omalla henkilöstöllä. Oikeusaputoimistojen tulee myös muilta osin huolehtia hyvän asianajajatavan noudattamisesta ja siihen sisältyvästä asianajosalaisuudesta, mistä säädetään pykälän 1 momentissa.

14 §. *Oikeusavun hakijan ohjaus erityistilanteissa.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että asiakkaita voitaisiin ohjata aiempaa useammin toiseen oikeusaputoimistoon ennen ohjaamista yksityisen avustajan puoleen. Oikeusapulain 8 §:n mukaan oikeusapua saava voi valita itse, kuka toimii hänen oikeusavustajanaan silloin, kun on kysymys tuomioistuimessa hoidettavasta asiasta. Sen sijaan muissa kuin tuomioistuinasioissa (ns. ulkoprosessuaaliset asiat) avustajana toimii oikeusapulain mukaan julkinen oikeusavustaja. Ulkoprosessuaalisilla asioilla tarkoitetaan asioita, joita ei ole mahdollista saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi kuten kauppakirjan tai perukirjan laatiminen taikka hallinto- tai hallintolainkäyttöasiat, jotka käsitellään lautakunnassa tai vastaavissa elimissä.

Pykälän 2 momentissa säädetään asiakkaan ohjaamisesta ulkoprosessuaalisissa asioissa muuhun oikeusaputoimistoon tai yksityisen oikeusavustajan puoleen. Voimassa olevan säännöksen mukaan muissa kuin tuomioistuinasioissa asiakas voidaan ohjata 1 momentissa mainituissa tilanteissa, kuten toimiston ollessa esteellinen, lähimpään toimistoon, jos asiointimatka on kohtuullinen. Muussa tapauksessa hänet ohjataan yksityiselle avustajalle.

Esityksessä ehdotetaan, että ennen yksityisen avustajan puoleen ohjaamista asiakas voitaisiin ohjata myös muuhun kuin lähimpänä ja kohtuullisen asiointimatkan päässä sijaitsevaan toimistoon. Toimiston sijainnin merkitys on pienentynyt puhelin- ja videoyhteyksien käytön lisääntyessä. Tästä syystä esityksessä ehdotetaan, että asiakas voitaisiin ohjata myös kauempana sijaitsevan toimiston asiakkaaksi. Kaikki asiat eivät kuitenkaan ole luonteeltaan sellaisia, että ne olisivat hoidettavissa etäyhteyksin. Kaikilla asiakkailla ei myöskään ole mahdollisuutta käyttää etäyhteyksiä. Siksi edellytyksenä olisi, että asiakkaalla on mahdollisuus hoitaa asia etäyhteyksin. Oikeusaputoimiston tulisi ennen toiseen toimistoon ohjaamista arvioida asian soveltuvuus ja asiakkaan käytännön mahdollisuudet asian hoitamiseen kauempana sijaitsevassa toimistossa.

Lisäksi momentin viimeistä virkettä täydennettäisiin siten, että yksityiselle avustajalle ohjaaminen edellyttää kirjallista muotoa. Oikeuspalveluvirastolta saadun tiedon mukaan käytännöt siinä, annetaanko ohjaus kirjallisesti vai suullisesti, vaihtelevat ja yksityiselle avustajalle on saattanut jäädä epäselväksi, milloin hän voi ottaa ulkoprosessuaalinen asian hoidettavakseen. Ehdotettavalla muutoksella pyritään selkiyttämään tätä tilannetta.

15 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti. Ehdotettavan 4 §:n 2 momentin mukaan toimiston johtajana voisi toimia muukin kuin johtava julkinen oikeusavustaja. Siksi ehdotetaan, että johtavan julkisen oikeusavustajan ratkaisuvallasta kuuluisi Ahvenanmaan oikeusapu- ja

edunvalvontatoimistossa ehdotettavalle 4 §:n 2 momentissa tarkoitettulle virkamiehelle eli johtavalle julkiselle oikeusavustajalle, johtavalle yleiselle edunvalvojalle tai johtavalle talous- ja velkaneuvojalle sen mukaan kuin viraston työjärjestyksessä määrätään.

Voimaantulosäännös.

Lain on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2027.

8 Lakia alemman asteinen sääntely

Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain nojalla on annettu valtioneuvoston asetus rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (267/2006). Koska esityksessä ehdotetaan sovittelun järjestämisvastuun siirtämistä Oikeuspalveluvirastolle, asetusta on tarpeen päivittää järjestämistä koskevien säännösten osalta. Esityksessä ehdotetaan lisäksi muutoksia rikosasioiden sovittelun neuvottelukuntaa koskeviin säännöksiin. Ehdotuksen mukaan oikeusministeriön yhteydessä voisi toimia neuvottelukunta, jonka nimestä, tehtävistä, asettamisesta, jäsenistä ja toiminnan järjestämisestä annettaisiin valtioneuvoston asetuksella. Valtioneuvoston asetusta koskeva valmistelu toteutetaan erillisessä säädösvalmisteluhankkeessa.

Oikeuspalveluvirastosta annetun lain mukaan oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen määrästä, nimestä ja alueista säädetään valtioneuvoston asetuksella. Koska esityksessä ehdotetaan, että talous- ja velkaneuvontaa varten perustetaan talous- ja velkaneuvontatoimistoja, Oikeuspalveluvirastosta annettua valtioneuvoston asetusta on tarpeen muuttaa talous- ja velkaneuvontatoimistojen osalta.

Oikeuspalveluviraston toimipaikoista säädetään Oikeuspalveluvirastosta annetun lain mukaan oikeusministeriön asetuksella. Esityksen johdosta asetukseen on tarve tehdä talous- ja velkaneuvontatoimistojen perustamisesta aiheutuvat muutokset.

Oikeuspalveluvirastosta annetun valtioneuvoston asetuksen ja Oikeuspalveluviraston toimipaikoista annetun oikeusministeriön asetus valmistellaan erillisenä hankkeena.

9 Voimaantulo

Ehdotetaan, että lait tulevat voimaan 1.1.2027.

10 Toimeenpano ja seuranta

Oikeusministeriö on asettanut hankkeen rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirtämiseksi Oikeuspalveluvirastoon (OM031:00/2025). Hankkeessa on mukana muun muassa oikeusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen, Oikeuspalveluviraston, sovittelutoimistojen ja sovittelijoiden edustus. Hankkeen toimikausi on 23.6.2025-28.2.2027. Hankkeen tavoitteena on valmistella ja toteuttaa sovittelun siirron edellyttämät tehtävät.

11 Suhde muihin esityksiin

Esitys ei liity valtion talousarvioesitykseen eikä muihin esityksiin.

12 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Henkilötietojen suoja

Esityksen 1. lakiehdotuksen 15 ja 16 § sisältävät lainmuutoksia, jotka ovat merkityksellisiä perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan henkilötietojen suojasta on säädettävä tarkemmin lailla. Sovitteluun liittyvään henkilötietojen käsittelyyn sovellettaisiin Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/679 (yleinen tietosuoja-asetus). Henkilötietojen käsittelyn oikeusperuste olisi yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan e alakohta, eli käsittely olisi tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi.

Ehdotetulla uudella 15 §:n 2 momentin tiedonsaantioikeutta koskevalla säännöksellä käytettäisiin kansallista sääntelyliikkumavaraa yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 2 ja 3 kohdan mukaisesti antamalla täsmällisempiä säännöksiä e alakohdan mukaisesta henkilötietojen käsittelystä. Kun henkilötietojen käsittelyn oikeusperusteena on 6 artiklan 1 kohdan e alakohta, 6 artiklan 2 kohta edellyttää oikeusperusteen täydentämistä lainsäädännössä.

Erityiset henkilötietoryhmät ja muut arkaluonteiset tiedot. Ehdotetussa 15 §:n 2 momentissa säädettävä tiedonsaantioikeus voisi kattaa myös erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien henkilötietojen sekä muutoin arkaluonteisten henkilötietojen käsittelyä. Perustuslakivaliokunnan mielestä arkaluonteisten tietojen käsittelyä koskevaa sääntelyä on edelleen syytä arvioida myös aiemman sääntelyn lakitasoisuutta koskevan käytännön pohjalta. (PeVL 14/2018 vp ja PeVL 15/2018 vp). Vaikka EU:n tietosuoja-asetuksen soveltamisen alkamisen johdosta kansallisessa lainsäädännössä tulee tietosuoja-asetuksen 9 artiklaan valitun erityisten henkilötietoryhmien käsitteen vuoksi välttää arkaluonteisten tietojen käsitteen käyttämistä sääntelyn selvyiden vuoksi (ks. myös PeVL 14/2018 vp), pitää perustuslakivaliokunta edelleen perusteltuna kuvata valtiosääntöisesti tiettyjä henkilötietoryhmiä nimenomaan arkaluonteisiksi (PeVL 15/2018 vp). Näillä tarkoitetaan laajempaa tietojoukkoa kuin vain tietosuoja-asetuksessa tarkoitetut erityiset henkilötietoryhmät (ks. tältä osin myös esim. PeVL 17/2018 vp.). Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että arkaluonteisten tietojen käsittely on syytä rajata täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään (PeVL 15/2018 vp).

Perustuslakivaliokunta on arvioinut viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyä perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta ja kiinnittänyt huomiota muun muassa siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen. Viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojenluovuttamismahdollisuus ovat voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta "tarpeellisiin tietoihin", jos tarkoitetut tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisältöjä ei ole samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on pitänyt sisällyttää vaatimus "tietojen välttämättömyydestä" jonkin tarkoituksen kannalta (ks. esim. PeVL 17/2016 vp, s. 2—3 ja siinä viitatu lausunnot).

Valiokunta on antanut erityistä merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina arvioidessaan täsmällisyyttä ja sisältöä. Mikäli ehdotetut säännökset tietojen luovutuksesta ovat kohdistuneet myös arkaluonteisiin tietoihin, on tavallisen lain säätämisyjärjestyksen käyttämisen edellytyksenä ollut sääntelyn täsmentäminen selostetun perustuslakivaliokunnan viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista

salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyä koskevan käytännön mukaiseksi (ks. PeVL 15/2018 vp ja esim. PeVL 38/2016 vp).

Ehdotetussa uudessa 15 § 2 momentissa tarkoitettuun henkilötietojen käsittelyyn sovellettaisiin yleisen tietosuoja-asetuksen 9 ja 10 artiklan vaatimusten mukaisesti tietosuojalain 6 §:n 2 momentissa säädettyjä erityisiä suojatoimenpiteitä, joiden toteuttaminen on rekisterinpitäjän ja henkilötietojen käsittelijän velvollisuus. Ehdotetun momentin mukaisesti erityiseen henkilötietoryhmiin kuuluvien henkilötietojen käsittelyn edellytyksenä olisi lisäksi tietojen välttämättömyys sovittelun edellytysten arvioinnin kannalta, mikä toimisi ylimääräisenä suojatoimena.

Ehdotettu tiedonsaantioikeutta koskeva momentti loisi sovittelutoimistoille mahdollisten erityisten henkilötietoryhmien käsittelyn ohella oikeuden käsitellä sovittelun kannalta merkityksellisiä rikosepäilyihin liittyviä henkilötietoja siltä osin kuin ne olisivat välttämättömiä sen tehtävien hoitamiseksi. Nämä tiedot mainittaisiin yleisen tietosuoja-asetuksen 10 artiklan vaatimuksesta johtuen nimenomaisesti säännöksessä. Yleisen tietosuoja-asetuksen 9 ja 10 artiklassa tarkoitettujen henkilötietojen käsittelyn edellytyksenä olisi tarkemmin se, että tiedot ovat välttämättömiä sovittelun edellytysten arvioimiseksi. Kokonaisuutena ehdotetut säännökset ja tietosuojalaissa säädetty suojatoimet täyttäisivät perustuslain tulkintakäytännöstä johtuvat arkaluonteisten tietojen käsittelylle asetetut vaatimukset sääntelyn lakitasaisuudesta ja tarkkarajaisuudesta.

Käyttötarkoitussidonnaisuuden vaatimus. Perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti korostanut arkaluonteisten tietojen käsittelyn välttämättömyyden vaatimuksen ohella erityisesti käyttötarkoitussidonnaisuuden vaatimusta. Valiokunta on pitänyt mahdollisena tehdä käyttötarkoitussidonnaisuudesta vain täsmällisiä ja vähäisiä luonnehdittavia poikkeuksia. Tällainen sääntely ei myöskään saa johtaa siihen, että muu kuin alkuperäiseen käyttötarkoitukseen liittyvä toiminta muodostuu rekisterin pääasialliseksi tai edes merkittäväksi käyttötavaksi (ks. PeVL 37/2024 vp, kappale 14, PeVL 40/2021 vp, s. 5 kappale 15, PeVL 15/2018 vp, s. 45, PeVL 1/2018 vp, s. 4, PeVL 14/2017 vp, s. 5–6). Sallittaessa henkilötietojen käsittely muuhun kuin niiden alkuperäiseen käyttötarkoitukseen on lisäksi huomioitava EU:n yleisestä tietosuoja-asetuksesta seuraavat vaatimukset, joita seuraa erityisesti tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 4 kohdasta ja 23 artiklasta. Rekisteröidyn oikeuksiin puuttuvan lainsäädäntötoimenpiteen, jolla rajoitetaan käyttötarkoitussidonnaisuuden vaatimuksen soveltamista, on erityisesti oltava demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätön ja oikeasuhteinen toimenpide 23 artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen tavoitteiden turvaamiseksi, kuten rekisteröidyn suojele tai jäsenvaltion yleiseen julkiseen etuun liittyvät tärkeät tavoitteet. Vastaavat vaatimukset sisältyvät rikosasioiden tietosuojalakiin, jolla on pantu täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/680. Käyttötarkoitussidonnaisuuden vaatimusta on täsmennetty EU:n tuomioistuimen oikeuskäytännössä (Ks. esim. tuomio 20.10.2022, C-77/21, Digi Távközlési és Szolgáltató Kft., 27 ja 29 kohta) Käyttötarkoitussidonnaisuuden vaatimuksen ohella oikeuskäytännössä on annettu merkitystä myös henkilötietojen käsittelyn minimointia koskevalle vaatimukselle. (Esim. tuomio 2.3.2023, C-268/21, Norra Stockholm Bygg, 54 ja 56 kohta).

Rikosepäilyihin liittyvässä sovittelutoimistojen suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä poikettaisiin niiden keräämisen alkuperäisestä tarkoituksesta, josta säädetään henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain (1054/2018, rikosasioiden tietosuojalaki) 1 §:n 1 momentissa. Rikosasioiden tietosuojalain 5 §:ssä säädetään käyttötarkoitussidonnaisuuden vaatimuksesta. Pykälän 2 momentin mukaan lain 1 §:n 1 tai 2 momentissa säädettyä tarkoitusta varten kerättyjä henkilötietoja saa käsitellä muuhun kuin kyseisessä momentissa säädettyyn tarkoitukseen vain, jos käsittelystä säädetään

laissa. Tässä tapauksessa laissa säätämisen edellytys täyttyisi ehdotetulla tiedonsaantioikeutta koskevalla sääntelyllä. Huomioiden tietojen arkaluonteisuuden, käsittely rajattaisiin siihen, mikä on välttämätöntä sovittelun edellytysten arvioimiseksi.

Riita-asioiden osalta ehdotetuilla säännöksillä poikettaisiin yleisen tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan b alakohdassa säädetystä käyttötarkoitussidonnaisuuden vaatimuksesta. Ehdotetut tiedonsaantioikeutta koskevat säännökset tarkoittaisivat, että sovittelutoimistot saisivat viranomaisen riita-asian käsittelyä varten keräämiä henkilötietoja oman tehtävänsä hoitamista varten. Ehdotetuilla säännösten rajauksilla siihen, että tietojen tulee olla välttämättömiä, varmistettaisiin, että momentti olisi samalla yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 4 kohdan ja 23 artiklan 1 kohdan f ja i kohdan edellyttämällä tavalla välttämätön ja oikeasuhteinen toimenpide sovittelumenettelyn ja rekisteröityjen oikeuksien takaamiseksi. Edellä mainitut tietosuojalain 6 §:n 2 momentin säännöksissä tarkoitetut suoja-toimet täyttäisivät myös tietosuoja-asetuksen 23 artiklan 2 kohdan vaatimuksen suoja-toimista.

Lisäksi 1. lakiehdotuksen 16 §:n 1 momentin 2 kohtaa esitetään täsmennettäväksi siten, että säännöksestä ilmenee sen salassapitoa murtava vaikutus. Hankittavien tietojen tulisi lisäksi rajoittua perustuslaista johtuvien vaatimusten huomioimiseksi koskemaan vain niitä tietoja, jotka tarvitaan välttämättä sovittelun toteuttamiseksi. Kysymykseen voi tulla esimerkiksi tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohdan mukaisten terveystietojen käsittely, joka artiklan 2 kohdan g alakohdan mukaisesti edellyttää ylimääräisiä suoja-toimia. Tästä syystä voimassa olevan säännöksen mukainen suostumusedellytys ehdotetaan säilytettäväksi.

Ehdotettujen säännösten arvioidaan yhdessä tietosuojalain suoja-toimia koskevien säännösten kanssa täyttävän perustuslain 10 §:stä seuraavat vaatimukset.

Ahvenanmaan asema

Perustuslain 120 §:n mukaan Ahvenanmaan maakunnalla on itsehallinto sen mukaan kuin Ahvenanmaan itsehallintolaissa erikseen säädetään. Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 27 §:n 1 momentin 3 kohdan perusteella valtakunnalla on lainsäädäntövalta valtion viranomaisen organisointia koskevista asioista. Esityksessä ehdotetaan, että toimiston johtajana voisi toimia vaihtoehtoisesti joko johtava julkinen oikeusavustaja, johtava talous- ja velkaneuvoja tai johtava yleinen edunvalvoja siten kuin Oikeuspalveluviraston työjärjestyksessä määrätään. Koska esityksessä ehdotettavat muutokset kuuluvat valtakunnan lainsäädäntövallan alaan, esityksen ei arvioida olevan ristiriidassa perustuslain 120 §:n kanssa.

Tehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle

Esityksen 1 lakiehdotus on merkityksellinen perustuslain 124 §:n kannalta. Perustuslain 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle.

Rikos- ja riita-asioiden sovittelupalveluja tuottavat voimassa olevan lain mukaan julkisten palveluntuottajien ohella myös yksityiset palveluntuottajat. Palvelujen tuottamistapaa suhteessa perustuslakiin on aiemmin arvioitu rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä (HE 329/2014 vp. s. 16). Esityksessä ei ehdoteta muutoksia palvelun tuottamistapaan. Säännöksiä on kuitenkin tarpeen eräiltä osin täsmentää.

Perustuslakivaliokunta on korostanut, että hankittaessa palveluja yksityiseltä palveluntuottajalta oikeusturvan ja hyvän hallinnon vaatimusten noudattaminen tulee taata säännöspäristeisesti. Tämä edellyttää, että asian käsittelyssä noudatetaan hallinnon yleislakeja ja että asioita käsittelevät toimivat virkavastuulla (PeVL 53/2014 vp, PeVL16/2016 vp).

Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaan viittausta hallinnon yleislakeihin ei ole perustuslain 124 §:n takia välttämätöntä sisällyttää lakiin, koska hallinnon yleislakeja sovelletaan niiden sisältämien soveltamisalaa, viranomaisten määritelmää tai yksityisen kielellistä palveluvelvollisuutta koskevien säännösten nojalla myös yksityisiin niiden hoitaessa julkisia hallintotehtäviä (esim. PeVL 23/2013 vp). Viranomaisen toiminnan julkisuudesta annettu laki on hallinnon yleislaki, jota sovelletaan myös ilman erityissäännöstä yksityiseen palveluntuottajaan ja viranomaiseen. Yksityiseen palveluntuottajaan sitä sovelletaan kuitenkin lain soveltamisalan mukaan vain, kun palveluntuottaja käyttää julkista valtaa. Sovittelupalvelupalvelujen tuottamiseen voidaan arvioida sisältyvän julkisen vallan käyttämisen lisäksi myös palvelutoimintaan liittyvää tosiallista hallintotoimintaa. Koska on perusteltua, että kaikkiin sovitte lu tuottaviin palveluntuottajiin sovellettaisiin julkisuuslakia samassa laajuudessa riippumatta siitä, ovatko ne yksityisiä vai julkisia palveluntuottajia, 1 lakiehdotuksen 20 §:n 1 momenttiin otettaisiin julkisuuslain osalta säännös, jonka mukaan palveluntuottajien toimintaan sovelletaan julkisuuslakia kokonaisuudessaan niiden suorittaessa sovitteluun liittyviä tehtäviä.

Vapaaehtoiset sovitte l i j a t eivät ole sovitte l u o i m i s t o n palveluksessa eikä sovitte l i j o i d e n laissa säädettyjen tehtävien arvioida edellyttävän julkisen vallan käyttämistä ainakaan siinä määrin, että julkisuuslaki tulisi lähtökohtaisesti soveltamisalansa perusteella sovellettavaksi vapaaehtoisen sovitte l i j a n tehtäviin. Heidän osaltaan ehdotetaan säilytettäväksi voimassa oleva säännös, jonka mukaan heidän vaitiovelvollisuuteensa ja heidän hallussaan olevien asiakirjoihin salassapitoon sovellettaisiin edelleen julkisuuslakia.

Lisäksi rikosvastuun ja vahingonkorvausvastuun osalta esityksessä ehdotetaan, että 1 lakiehdotukseen lisätään uusi 21 a §, joka sisältää palveluntuottajiin ja sovitte l i j o i d e n rikosoikeudellista virkavastuuta ja vahingonkorvausvastuuta koskevat säännökset perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla. Ehdotettujen säännösten arvioidaan täyttävän perustuslain 124 §:n vaatimukset.

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain (1015/2005) 5 ja 7a §, 12 §:n 2 momentti ja 23 §:n 2 momentti,
sellaisina kuin niistä ovat 7 a § laissa 763/2025, sekä 12 §:n 2 momentti ja 23 §:n 2 momentti laissa 680/2015,

muutetaan 1 §:n 1 momentti, 6 ja 7 §, 8 §:n 1 momentin johdantokappale, 8 §:n 2 momentti, 11 §, 12 §:n 3 ja 4 momentti, 12 a §, 12 b §:n 2 momentti, 14 §:n 3 momentti, 16 §:n 2 kohta, 20 §:n 1 ja 2 momentti, 22 §, 23 §:n 1 momentti ja 25 §,

sellaisina kuin niistä ovat 7 §, 8 §:n 1 momentin johdantokappale, 8 §:n 2 momentti, 11 §, 12 §:n 4 momentti, 12 a §, 12 b §:n 2 momentti, 14 §:n 3 momentti, 16 §:n 2 kohta, 20 §:n 1 ja 2 momentti ja 23 §:n 1 momentti, ovat laissa 680/2015 sekä 12 §:n 3 momentti on laissa 966/2024,

lisätään 15 §:ään uusi 2 momentti, 16 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 680/2015, uusi 2 momentti, 20 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 680/2015, uusi 4 momentti ja uusi 21 a § seuraavasti:

1 §

Lain soveltamisala

Rikosasioiden sovittelulla (sovittelu) tarkoitetaan tässä laissa maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille järjestetään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkiä omatoimisesti sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi. Tätä lakia sovelletaan myös alle 15-vuotiaisiin rikollisesta teosta epäiltyihin henkilöihin.

6 §

Neuvottelukunta

Sovittelun valtakunnallisen kehittämisen tueksi ja yhteistyön edistämiseksi oikeusministeriön yhteydessä voi toimia valtioneuvoston asettama neuvottelukunta. Tarkemmat säännökset neuvottelukunnan nimestä, tehtävistä, asettamisesta, jäsenistä ja toiminnan järjestämisestä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

7 §

Palvelujen järjestämisvelvollisuus

Oikeuspalveluvirasto on velvollinen järjestämään sovittelutoiminnan siten, että palvelua on saatavissa asianmukaisesti toteutettuna koko maassa. Järjestämisvelvollisuus sisältää sovittelun ohjauksen, seurannan ja kehittämisen.

8 §

Palvelujen tuottaminen

Palvelut voidaan tuottaa siten, että Oikeuspalveluvirasto tekee:

Jollei palveluja saada jollakin alueella tuotetuksi 1 momentin mukaisesti, Oikeuspalveluviraston tulee tuottaa alueen palvelut palkkaamansa henkilöstön avulla tai muulla sopivaksi katsomallaan tavalla.

11 §

Täydennyskoulutuksen järjestäminen

Oikeuspalveluviraston tulee huolehtia sovittelutoimintaan osallistuville henkilöille tarkoitetun täydennyskoulutuksen järjestämisestä valtakunnallisesti ja alueellisesti.

12 §

Valtion varoista maksettava korvaus

Oikeuspalveluvirasto maksaa korvauksen ennakkona 8 §:n 1 momentissa tarkoitetuille palveluntuottajille. Jaon perusteena ovat palveluntuottajien toimialueiden asukasluku, pinta-ala ja rikollisuustilanne varainhoitovuotta edeltänyttä vuotta edeltäneen vuoden lopussa. Asukaslukuna käytetään väestötietojärjestelmän vuositilastoa, pinta-alalukuna Maanmittauslaitoksen vuositilastoa maa-alueen ja makean veden alueen pinta-alasta ja rikollisuustilana Tilastokeskuksen vuositilastoa poliisin tietoon tulleista rikoslaissa rangaistaviksi säädettyistä rikoksista. Varainhoitovuodella tarkoitetaan tässä laissa sitä kalenterivuotta, jolle korvaus on myönnetty. Oikeuspalveluvirasto vahvistaa päätöksellään palveluntuottajan lopullisen korvauksen, joka on enintään sovittelutoiminnan järjestämisestä aiheutuneiden todellisten kustannusten suuruinen.

Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset 3 momentissa tarkoitetun korvauksen määräytymisestä sekä korvauksen maksamisesta Oikeuspalveluvirastolle 8 §:n 2 momentissa tarkoitetussa tapauksessa.

12 a §

Kustannuksia koskevan selvityksen antaminen sekä valtion varoista maksetun korvauksen palautus ja uudelleen jakaminen

Palveluntuottajan on annettava vuosittain Oikeuspalveluvirastolle edeltänyttä varainhoitovuotta koskeva selvitys sovittelutoiminnan järjestämisestä aiheutuneista kustannuksista sekä palautettava käyttämättä jäänyt osa 12 §:n 3 momentissa tarkoitetusta korvauksesta.

Oikeuspalveluvirasto voi jakaa palautunutta määrärahaa sellaisille palveluntuottajille, joiden saama korvaus on ollut aiheutuneisiin kustannuksiin nähden liian pieni. Palautuneesta määrärahasta ja sen uudelleenjaetusta osuudesta toimitetaan tieto oikeusministeriöön.

Tarkempia säännöksiä kustannuksia koskevan selvityksen sisällöstä ja antamisesta, korvauksen palauttamisesta ja uudelleen jakamisesta sekä 2 momentissa tarkoitettujen tietojen toimittamisesta oikeusministeriöön voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

12 b §

Valtionavustuslain soveltaminen

Edellä 1 momentissa viitatuissa säännöksissä tarkoitettuna valtionavustuksen saajana pidetään tässä laissa palveluntuottajaa ja valtionapuviranomaisena Oikeuspalveluvirastoa.

14 §

Sovittelupaikka

Jollei sovittelutoimistojen välillä päästä yksimielisyyteen siitä, mikä 1 momentissa tarkoitetuista toimistoista ottaa sovittelua koskevan aloitteen käsiteltäväkseen, Oikeuspalveluvirasto määrää, mikä sovittelutoimisto käsittelee aloitteen

15 §

Sovittelun edellytysten selvittäminen ja sovittelusta päättäminen

Sovittelutoimistolla on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada sovittelualoitteen tehneeltä poliisi- ja syyttäviviranomaiselta sekä muulta viranomaiselta sovittelun edellytysten arvioimiseksi välttämättömät tiedot. Tiedonsaantioikeus koskee myös sovittelun edellytysten arvioimiseksi välttämättömiä rikosepäilyä koskevia tietoja.

16 §

Sovittelumenettelyyn liittyvät sovittelutoimiston tehtävät

Kun sovittelutoimisto on ottanut asian soviteltavakseen, sen tulee:

2) hankkia salassapitosäännösten estämättä sovittelua varten välttämättömät asiakirjat osapuolten suostumuksella poliisi- tai syyttäviviranomaiselta, tuomioistuimelta taikka muilta tahoilta;

Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun suostumuksen edellytyksiin sovelletaan, mitä luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/679 (yleinen tietosuojasäätös) 7 artiklassa säädetään.

20 §

Salassapito ja vaitiolovelvollisuus

Palveluntuottajaan sovelletaan viranomaisen toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999) sen suorittaessa tässä laissa tarkoitettuja tehtäviä. Sovittelutehtävää koskevaan muun kuin sovittelutoimistoon palvelussuhteessa olevan sovittelijan vaitiolovelvollisuuteen ja hänen hallussaan olevan asiakirjan salassapitoon sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään.

Sen estämättä, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 14 §:ssä säädetään, sovittelutoimisto päättää tiedon antamisesta sovitteluun liittyvästä asiakirjasta, joka on sovittelijan tai sovittelutoimiston hallussa. Sovittelutoimiston oikeuteen antaa Oikeuspalveluvirastolle tieto salassa pidettävästä asiakirjasta sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 29 §:ssä säädetään.

Poiketen siitä, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 28 §:ssä säädetään luvan antajasta, luvan tietojen saamiseen valtakunnallisesta sovittelutoimistojen käytössä olevan tietojärjestelmän tietovarannosta antaa Oikeuspalveluvirasto.

21 a §

Palveluntuottajan vastuu

Sovittelijaan ja palveluntuottajan palveluksessa olevaan henkilöön sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen hoitaessaan tässä laissa tarkoitettuja sovittelua koskevia tehtäviä. Vahingonkorvausvelvollisuudesta säädetään vahingonkorvauslaissa (412/1974).

22 §

Sovittelun järjestämisestä tehtyä sopimusta koskevan riidan käsittely

Sovittelutoiminnan järjestämisestä 9 §:n mukaisesti tehtyä sopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa siten kuin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019) säädetään.

23 §

Muutoksenhaku

Oikeuspalveluviraston ja sovittelutoimiston tämän lain nojalla tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen, jollei muualla laissa toisin säädetä. Muutoksenhaussa hallintotuomioistuimeen sovelletaan, mitä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään.

25 §

Asiakirjojen maksuttomuus

Sovittelutoimistolla on oikeus saada maksutta 15 §:n 2 momentissa ja 16 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetut asiakirjat.

1. Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sovitteluun kuuluvat tehtävät siirtyvät tämän lain voimaan tullessa Oikeuspalveluvirastolle. Sovitteluun kuuluvia tehtäviä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella päätoimisesti hoitavat henkilöt siirtyvät Oikeuspalveluvirastoon perustettaviin virkoihin. Jos henkilö on määräaikaisessa palvelussuhteessa, hän siirtyy Oikeuspalveluvirastoon määräaikaiseen virkasuhteeseen palvelussuhteensa keston ajaksi.

3. Siirtyvien henkilöiden palvelussuhteen katsotaan siihen liittyvien etuuksien määräytymisen kannalta jatkuneen valtiolla yhdenjaksoisena. Henkilö voidaan siirtää ilman hänen suostumustaan, jos tehtävä siirretään hänen työssäkäyntialueellaan tai työssäkäyntialueelleen.

Työssäkäyntialueella tarkoitetaan työvoimapalvelujen järjestämisestä annetun lain (380/2023) 10 §:ssä tarkoitettua aluetta.

4. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa vireillä olevat sovitteluun kuuluvat asiat, tehdyt sopimukset ja sitoumukset samoin kuin niistä johtuvat oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät tämän lain voimaan tullessa Oikeuspalveluvirastolle, jollei sopimusten tai sitoumusten sisällöstä muuta johdu.

5. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeudet ja velvollisuudet sovittelua koskevissa asioissa lakkaavat tämän lain voimaan tullessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos vastaa kuitenkin kaikista velvoitteista, jotka aiheutuvat sen toiminnasta ennen tämä lain voimaantuloa.

6. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen omistusoikeus sovittelutoimistojen käytössä olevaan valtakunnalliseen tietojärjestelmään ja siihen liittyvät velvollisuudet siirtyvät Oikeuspalveluvirastolle tämän lain voimaan tullessa. Jos Oikeuspalveluvirasto vaatii, tietojärjestelmän omistusoikeus ja siihen liittyvät velvollisuudet kuitenkin säilyvät Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella kohtuullista korvausta vastaan lain voimaan tulon jälkeen, kuitenkin enintään 31.12.2028 asti.

7. Päätökseen, joka on tehty ennen tämän lain voimaantuloa, haetaan muutosta tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaisesti.

8. Tämän lain voimaan tullessa tuomioistuimessa vireillä olevien asioiden käsittelyyn muutoksenhaussa sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Jos tuomioistuin kumoaa päätöksen, joka on tehty ennen tämän lain voimaantuloa, ja palauttaa asian kokonaisuudessaan uudelleen käsiteltäväksi, asia käsitellään ja ratkaistaan tämän lain mukaisesti.

9. Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta jatkaa toimikautensa loppuun asti siinä kokoonpanossa kuin valtioneuvosto on sen 31.7.2025 tekemällään päätöksellä asettanut.

2.

Laki

Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Oikeuspalveluvirastosta annetun lain (1133/2023) 1 ja 3 §, 4 §:n 2 momentti, 9 §:n 2 momentti ja 14 §:n 2 momentti, sekä
lisätään 2 §:ään uusi 3 momentti, 13 §:ään uusi 3 momentti ja 15 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

1 §

Oikeuspalveluvirasto

Oikeuspalveluvirasto järjestää julkisen oikeusavun, talous- ja velkaneuvonnan ja yleisen edunvalvonnan palveluja sekä rikos- ja riita-asioiden sovittelupalveluja. Virasto toimii oikeusministeriön hallinnonalalla ja sen toimialueena on koko maa.

Oikeuspalveluvirastossa on keskushallinto sekä oikeusaputoimistoja, edunvalvontatoimistoja ja talous- ja velkaneuvontatoimistoja.

2 §

Oikeuspalveluviraston tehtävät

Oikeuspalveluviraston velvollisuudesta järjestää sovittelupalveluja säädetään rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa laissa (1015/2005).

3 §

Palvelujen tuottaminen

Oikeusavun palveluja tuottavat oikeusaputoimistot, yleisen edunvalvonnan palveluja edunvalvontatoimistot sekä talous- ja velkaneuvonnan palveluja talous- ja velkaneuvontatoimistot. Ahvenanmaan maakunnassa mainitut palvelut tuottaa Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimisto. Oikeuspalveluvirasto voi järjestää palveluja myös hankkimalla niitä muilta palveluntuottajilta 5 luvun mukaisesti.

Toimistojen määrästä, nimistä ja alueista säädetään valtioneuvoston asetuksella. Viraston toimipaikoista säädetään oikeusministeriön asetuksella.

Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelun tuottamisesta säädetään rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa laissa.

4 §

Johtaminen

Oikeusaputoimistoa johtaa johtava julkinen oikeusavustaja, edunvalvontatoimistoa johtava yleinen edunvalvoja sekä talous- ja velkaneuvontatoimistoa johtava talous- ja velkaneuvoja. Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoa johtaa johtava julkinen oikeusavustaja, johtava yleinen edunvalvoja tai johtava talous- ja velkaneuvoja siten kuin työjärjestyksessä määrätään.

9 §

Oikeuspalveluviraston virat

Oikeusaputoimistossa on johtava julkinen oikeusavustaja ja tarvittava määrä muita julkisia oikeusavustajia. Edunvalvontatoimistossa on johtava yleinen edunvalvoja ja tarvittava määrä muita yleisiä edunvalvojia. Talous- ja velkaneuvontatoimistoissa on johtava talous- ja velkaneuvoja ja tarvittava määrä muita talous- ja velkaneuvoja. Toimistoissa voi olla lisäksi muuta henkilökuntaa. Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistossa on 4 §:n 2 momentissa tarkoitetun virkamiehen lisäksi tarvittava määrä muuta henkilökuntaa.

13 §

Julkisen oikeusavustajan esteellisyys

Mitä 1 momentissa säädetään julkisen oikeusavustajan esteellisyydestä, ei estä oikeusaputoimiston henkilöstöä työskentelemästä yhteisissä toimitiloissa Oikeuspalveluviraston muun henkilöstön tai muiden viranomaisten kanssa. Salassa pidettävät tai vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvat tiedot tulee rajata tietoteknisillä ratkaisuilla ja muilla tarvittavilla toimenpiteillä siten, että ne ovat vain oikeusaputoimiston käytettävissä.

14 §

Oikeusavun hakijan ohjaus erityistilanteissa

Muussa kuin tuomioistuimessa käsiteltävässä asiassa hakija ohjataan 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa toiseen oikeusaputoimistoon, jos oikeusaputoimisto on kohtuullisen asiointimatkan päässä tai asiakkaalla on mahdollisuus asioida etäyhteyksien avulla. Muussa tapauksessa hakija ohjataan kirjallisesti yksityisen avustajan puoleen.

15 §

Oikeusavustajan ratkaisuvaltta

Tässä pykälässä tarkoitettua johtavan julkisen oikeusavustajan ratkaisuvalttaa käyttää Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistossa 4 §:n 2 momentissa tarkoitettu virkamies.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä x.x.20xx

Pääministeri

Etunimi Sukunimi

..ministeri Etunimi Sukunimi

1.

Laki

rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain (1015/2005) 5 ja 7a §, 12 §:n 2 momentti ja 23 §:n 2 momentti,
sellaisina kuin niistä ovat 7 a § laissa 763/2025 sekä 12 §:n 2 momentti ja 23 §:n 2 momentti laissa 680/2015,
muutetaan 1 §:n 1 momentti, 6 ja 7 §, 8 §:n 1 momentin johdantokappale, 8 §:n 2 momentti, 11 §, 12 §:n 3 ja 4 momentti, 12a §, 12b §:n 2 momentti, 14 §:n 3 momentti, 16 §:n 2 kohta, 20 §:n 1 ja 2 momentti, 22 §, 23 §:n 1 momentti ja 25 §,
sellaisina kuin niistä ovat 7§, 8 §:n 1 momentin johdantokappale, 8 §:n 2 momentti, 11 §, 12 §:n 4 momentti, 12a §, 12b §:n 2 momentti, 14 §:n 3 momentti, 16 §:n 2 kohta, 20 §:n 1 ja 2 momentti ja 23 §:n 1 momentti, ovat laissa 680/2015 sekä 12 §:n 3 momentti on laissa 966/2024,
lisätään 15 §:ään uusi 2 momentti, 16 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 680/2015, uusi 2 momentti, 20 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 680/2015, uusi 4 momentti ja uusi 21a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

1 §

Lain soveltamisala

Lain soveltamisala

Rikosasioiden sovittelulla (sovittelu) tarkoitetaan tässä laissa maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille järjestetään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkiä omatoimisesti sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi.

Rikosasioiden sovittelulla (sovittelu) tarkoitetaan tässä laissa maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille järjestetään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkiä omatoimisesti sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi. *Tätä lakia sovelletaan myös alle 15-vuotiaisiin rikollisesta teosta epäiltyihin henkilöihin.*

5 §

(kumotaan)

Yleinen johto, ohjaus ja valvonta

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Sovittelutoiminnan yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle.

6 §

Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta

Sovittelutoiminnan valtakunnallista ohjausta, seuranta ja kehittämistä varten sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimii valtioneuvoston kolmeksi vuodeksi kerrallaan asettama rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta, jonka tehtävistä ja kokoonpanosta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

7 §

Palvelujen järjestämisvelvollisuus

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on velvollinen järjestämään sovittelutoiminnan siten, että palvelua on saatavissa asianmukaisesti toteutettuna koko maassa.

7 a §

Palvelujen järjestämisen valvonta

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto valvoo sovittelupalvelujen järjestämistä.

8 §

Palvelujen tuottaminen

Palvelut voidaan tuottaa siten, että Terveyden ja hyvinvoinnin laitos tekee:

Jollei palveluja saada jollakin alueella tuotetuksi 1 momentin mukaisesti, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tulee tuottaa alueen palvelut palkkaamansa henkilöstön avulla tai muulla sopivaksi katsomallaan tavalla.

11 §

6 §

Neuvottelukunta

Sovittelun valtakunnallisen kehittämisen tueksi ja yhteistyön edistämiseksi oikeusministeriön yhteydessä voi toimia valtioneuvoston asettama neuvottelukunta. Tarkemmat säännökset neuvottelukunnan nimestä, tehtävistä, asettamisesta, jäsenistä ja toiminnan järjestämisestä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

7 §

Palvelujen järjestämisvelvollisuus

Oikeuspalveluvirasto on velvollinen järjestämään sovittelutoiminnan siten, että palvelua on saatavissa asianmukaisesti toteutettuna koko maassa. Järjestämisvelvollisuus sisältää sovittelun ohjauksen, seurannan ja kehittämisen.

(kumotaan)

8 §

Palvelujen tuottaminen

Palvelut voidaan tuottaa siten, että Oikeuspalveluvirasto tekee:

Jollei palveluja saada jollakin alueella tuotetuksi 1 momentin mukaisesti, Oikeuspalveluviraston tulee tuottaa alueen palvelut palkkaamansa henkilöstön avulla tai muulla sopivaksi katsomallaan tavalla.

11 §

Täydennyskoulutuksen järjestäminen

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tulee huolehtia sovittelutoimintaan osallistuvilla henkilöillä tarkoitettua täydennyskoulutuksen järjestämisestä valtakunnallisesti ja alueellisesti.

12 §

Valtion varoista maksettava korvaus

Korvauksen yhteismäärä maksetaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle käytettäväksi 1 momentissa tarkoitettuihin kustannuksiin.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos maksaa korvauksen enakkona 8 §:n 1 momentissa tarkoitetuille palveluntuottajille. Jaon perusteena ovat palveluntuottajien toimialueiden asukasluku, pinta-ala ja rikollisuustilanne varainhoitovuotta edeltänyttä vuotta edeltäneen vuoden lopussa. Asukaslukuna käytetään väestötietojärjestelmän vuositilastoa, pinta-alalukuna Maanmittauslaitoksen vuositilastoa maa-alueen ja makean veden alueen pinta-alasta ja rikollisuuslukuna Tilastokeskuksen vuositilastoa poliisin tietoon tulleista rikoksista rangaistaviksi säädettyistä rikoksista. Varainhoitovuodella tarkoitetaan tässä laissa sitä kalenterivuotta, jolle korvaus on myönnetty. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos vahvistaa päätöksellään palveluntuottajan lopullisen korvauksen, joka on enintään sovittelutoiminnan järjestämisestä aiheutuneiden todellisten kustannusten suuruinen.

Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset 3 momentissa tarkoitettua korvauksen määräytymisestä sekä korvauksen maksamisesta Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle 8 §:n 2 momentissa tarkoitettua tapauksessa.

12 a §

Täydennyskoulutuksen järjestäminen

Oikeuspalveluviraston tulee huolehtia sovittelutoimintaan osallistuvilla henkilöillä tarkoitettua täydennyskoulutuksen järjestämisestä valtakunnallisesti ja alueellisesti.

12 §

Valtion varoista maksettava korvaus

(kumotaan)

Oikeuspalveluvirasto maksaa korvauksen enakkona 8 §:n 1 momentissa tarkoitetuille palveluntuottajille. Jaon perusteena ovat palveluntuottajien toimialueiden asukasluku, pinta-ala ja rikollisuustilanne varainhoitovuotta edeltänyttä vuotta edeltäneen vuoden lopussa. Asukaslukuna käytetään väestötietojärjestelmän vuositilastoa, pinta-alalukuna Maanmittauslaitoksen vuositilastoa maa-alueen ja makean veden alueen pinta-alasta ja rikollisuuslukuna Tilastokeskuksen vuositilastoa poliisin tietoon tulleista rikoksista rangaistaviksi säädettyistä rikoksista. Varainhoitovuodella tarkoitetaan tässä laissa sitä kalenterivuotta, jolle korvaus on myönnetty. Oikeuspalveluvirasto vahvistaa päätöksellään palveluntuottajan lopullisen korvauksen, joka on enintään sovittelutoiminnan järjestämisestä aiheutuneiden todellisten kustannusten suuruinen.

Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset 3 momentissa tarkoitettua korvauksen määräytymisestä sekä korvauksen maksamisesta Oikeuspalveluvirastolle 8 §:n 2 momentissa tarkoitettua tapauksessa.

12 a §

*Kustannuksia koskevan selvityksen
antaminen sekä valtion varoista maksetun
korvauksen palautus ja uudelleen jakaminen*

Palveluntuottaja antaa vuosittain Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle edeltänyttä varainhoitovuotta koskevan selvityksen sovittelutoiminnan järjestämisestä aiheutuneista kustannuksista sekä palauttaa käyttämättä jääneen osan 12 §:n 3 momentissa tarkoitettua korvauksesta.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos voi jakaa palautunutta määrärahaa sellaisille palveluntuottajille, joiden saama korvaus on ollut aiheutuneisiin kustannuksiin nähden liian pieni. Palautuneesta määrarahasta ja sen uudelleenjaetusta osuudesta toimitetaan tieto sosiaali- ja terveysministeriöön.

Tarkempia säännöksiä kustannuksia koskevan selvityksen sisällöstä ja antamisesta, korvauksen palauttamisesta ja uudelleen jakamisesta sekä 2 momentissa tarkoitettujen tietojen toimittamisesta sosiaali- ja terveysministeriöön voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

12 b §

Valtionavustuslain soveltaminen

Edellä 1 momentissa viitatuissa säännöksissä tarkoitettuna valtionavustuksen saajana pidetään tässä laissa palveluntuottajaa ja valtionapuviranomaisena Terveiden ja hyvinvoinnin laitosta.

14 §

Sovittelupaikka

Jollei sovittelutoimistojen välillä päästä yksimielisyyteen siitä, mikä 1 momentissa tarkoitetuista toimistoista ottaa sovittelua koskevan aloitteen käsiteltäväkseen, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos määrää, mikä sovittelutoimisto käsittelee aloitteen.

*Kustannuksia koskevan selvityksen
antaminen sekä valtion varoista maksetun
korvauksen palautus ja uudelleen jakaminen*

Palveluntuottaja antaa vuosittain *Oikeuspalveluvirastolle* edeltänyttä varainhoitovuotta koskevan selvityksen sovittelutoiminnan järjestämisestä aiheutuneista kustannuksista sekä palauttaa käyttämättä jääneen osan 12 §:n 3 momentissa tarkoitettua korvauksesta.

Oikeuspalveluvirasto voi jakaa palautunutta määrärahaa sellaisille palveluntuottajille, joiden saama korvaus on ollut aiheutuneisiin kustannuksiin nähden liian pieni. Palautuneesta määrarahasta ja sen uudelleenjaetusta osuudesta toimitetaan tieto *oikeusministeriöön*.

Tarkempia säännöksiä kustannuksia koskevan selvityksen sisällöstä ja antamisesta, korvauksen palauttamisesta ja uudelleen jakamisesta sekä 2 momentissa tarkoitettujen tietojen toimittamisesta *oikeusministeriöön* voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

12 b §

Valtionavustuslain soveltaminen

Edellä 1 momentissa viitatuissa säännöksissä tarkoitettuna valtionavustuksen saajana pidetään tässä laissa palveluntuottajaa ja valtionapuviranomaisena *Oikeuspalveluvirastoa*.

14 §

Sovittelupaikka

Jollei sovittelutoimistojen välillä päästä yksimielisyyteen siitä, mikä 1 momentissa tarkoitetuista toimistoista ottaa sovittelua koskevan aloitteen käsiteltäväkseen, *Oikeuspalveluvirasto* määrää, mikä sovittelutoimisto käsittelee aloitteen.

15 §

*Sovittelun edellytysten selvittäminen ja
sovittelusta päättäminen*

15 §

*Sovittelun edellytysten selvittäminen ja
sovittelusta päättäminen*

Sovittelutoimistolla on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada sovittelualoitteen tehneeltä poliisi- ja syyttäväviranomaiselta sekä muulta viranomaiselta sovittelun edellytysten arvioimiseksi välttämättömät tiedot Tiedonsaantioikeus koskee myös sovittelun edellytysten arvioimiseksi välttämättömiä rikosepäilyä koskevia tietoja.

16 §

*Sovittelumenettelyyn liittyvät
sovittelutoimiston tehtävät*

Kun sovittelutoimisto on ottanut asian soviteltavakseen, sen tulee:

2) hankkia sovittelua varten tarvittavat asiakirjat osapuolten suostumuksella poliisi- tai syyttäväviranomaiselta, tuomioistuimelta taikka muilta tahoilta;

16 §

*Sovittelumenettelyyn liittyvät
sovittelutoimiston tehtävät*

Kun sovittelutoimisto on ottanut asian soviteltavakseen, sen tulee:

2) hankkia salassapitosäännösten estämättä sovittelua varten välttämättömät asiakirjat osapuolten suostumuksella poliisi- tai syyttäväviranomaiselta, tuomioistuimelta taikka muilta tahoilta;

Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun suostumuksen edellytyksiin sovellettaisiin, mitä luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/679 (yleinen tietosuojasetus) 7 artiklassa säädetään.

20 §

Salassapito ja vaitiolovelvollisuus

Sovittelijan tai sovittelutoimiston hallussa olevien asiakirjojen julkisuudesta sekä sovittelutoimiston henkilöstön ja muun sovitteluasioiden käsittelyyn osallistuvan

20 §

Salassapito ja vaitiolovelvollisuus

Palveluntuottajaan sovelletaan viranomaisen toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999) sen suorittaessa tässä laissa tarkoitettuja tehtäviä.

Voimassa oleva laki

henkilön vaitiolovelvollisuudesta säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999).

Sen estämättä, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 14 §:ssä säädetään, sovittelutoimisto päättää tiedon antamisesta sovitteluun liittyvästä asiakirjasta, joka on sovittelijan tai sovittelutoimiston hallussa. Sovittelutoimiston oikeudesta antaa Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle tieto salassa pidettävästä asiakirjasta on voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 29 §:ssä säädetään.

Ehdotus

Sovittelutehtävää koskevaan muun kuin sovittelutoimistoon palvelussuhteessa olevan sovittelijan vaitiolovelvollisuuteen ja hänen hallussaan olevan asiakirjan salassapitoon sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään.

Sen estämättä, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 14 §:ssä säädetään, sovittelutoimisto päättää tiedon antamisesta sovitteluun liittyvästä asiakirjasta, joka on sovittelijan tai sovittelutoimiston hallussa. Sovittelutoimiston oikeudesta antaa *Oikeuspalveluvirastolle* tieto salassa pidettävästä asiakirjasta on voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 29 §:ssä säädetään.

Poiketen siitä, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 28 §:ssä säädetään luvan antajasta, luvan tietojen saamiseen valtakunnallisesta sovittelutoimistojen käytössä olevan tietojärjestelmän tietovarannosta antaa Oikeuspalveluvirasto.

21 a §

Palveluntuottajan vastuu

Sovittelijaan ja palveluntuottajan palveluksessa olevaan henkilöön sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen hoitaessaan tässä laissa tarkoitettuja sovittelua koskevia tehtäviä. Vahingonkorvausvelvollisuudesta säädetään vahingonkorvauslaissa (412/1974).

22 §

Sovittelun järjestämisestä tehtyä sopimusta koskevan riidan käsittely

Sovittelutoiminnan järjestämisestä 9 §:n mukaisesti tehtyä sopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

22 §

Sovittelun järjestämisestä tehtyä sopimusta koskevan riidan käsittely

Sovittelutoiminnan järjestämisestä 9 §:n mukaisesti tehtyä sopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa siten kuin *oikeudenkäynnistä hallintoasioissa* annetussa laissa (808/2019) säädetään.

23 §

Muutoksenhaku

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ja sovittelutoimiston tämän lain nojalla tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen *siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään*, jollei muualla laissa toisin säädetä.

Hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla vain, jos korkein hallinto-oikeus antaa siihen luvan.

25 §

Sovittelua varten hankittavien asiakirjojen maksuttomuus

Sovittelutoimistolla on oikeus saada sovittelua varten tarvittavat asiakirjat poliisi- ja syyttäväviranomaiselta sekä tuomioistuimelta maksutta.

23 §

Muutoksenhaku

Oikeuspalveluviraston ja sovittelutoimiston tämän lain nojalla tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen, jollei muualla laissa toisin säädetä. Muutoksenhaussa hallintotuomioistuimeen sovelletaan, mitä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään. (kumotaan)

25 §

Asiakirjojen maksuttomuus

Sovittelutoimistolla on oikeus saada maksutta 15 §:n 2 momentissa ja 16 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetut asiakirjat.

1. Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . .

2. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sovitteluun kuuluvat tehtävät siirtyvät tämän lain voimaan tullessa Oikeuspalveluvirastolle. Sovitteluun kuuluvia tehtäviä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella päätoimisesti hoitavat henkilöt siirtyvät Oikeuspalveluvirastoon perustettaviin virkoihin. Jos henkilö on määräaikaisessa palvelussuhteessa, hän siirtyy Oikeuspalveluvirastoon määräaikaiseen virkasuhteeseen palvelussuhteensa keston ajaksi

3. Siirtyvien henkilöiden palvelussuhteen katsotaan siihen liittyvien etuuksien määräytymisen kannalta jatkuneen valtiolla yhdenjaksoisena. Henkilö voidaan siirtää ilman hänen suostumustaan, jos tehtävä siirretään hänen työssäkäyntialueellaan tai työssäkäyntialueelleen. Työssäkäyntialueella tarkoitetaan työvoimapalvelujen

järjestämisestä annetun lain (380/2023) 10 §:ssä tarkoitettua aluetta.

4. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa vireillä olevat sovitteluun kuuluvat asiat, tehdyt sopimukset ja sitoumukset samoin kuin niistä johtuvat oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät tämän lain voimaan tullessa Oikeuspalveluvirastolle, jollei sopimusten tai sitoumusten sisällöstä muuta johdu.

5. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeudet ja velvollisuudet sovittelua koskevista asioista lakkaavat tämän lain voimaan tullessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos vastaa kuitenkin kaikista velvoitteista, jotka aiheutuvat sen toiminnasta ennen tämän lain voimaantuloa.

6. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen omistusoikeus sovittelutoimistojen käytössä olevaan valtakunnalliseen tietojärjestelmään ja siihen liittyvät velvollisuudet siirtyvät Oikeuspalveluvirastolle tämän lain voimaan tullessa. Jos Oikeuspalveluvirasto vaatii, tietojärjestelmän omistusoikeus ja siihen liittyvät velvollisuudet kuitenkin säilyvät Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella kohtuullista korvausta vastaan lain voimaan tulon jälkeen, kuitenkin enintään 31.12.2028 asti.

7. Päätökseen, joka on tehty ennen tämän lain voimaantuloa, haetaan muutosta tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaisesti.

8. Tämän lain voimaan tullessa tuomioistuimessa vireillä olevien asioiden käsittelyyn muutoksenhaussa sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Jos tuomioistuin kumoaa päätöksen, joka on tehty ennen tämän lain voimaantuloa, ja palauttaa asian kokonaisuudessaan uudelleen käsiteltäväksi, asia käsitellään ja ratkaistaan tämän lain mukaisesti.

9. Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta jatkaa toimikautensa loppuun asti siinä kokoonpanossa kuin valtioneuvosto on sen 31.7.2025 tekemällään päätöksessä asettanut.

2.

Laki

Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Oikeuspalveluvirastosta annetun lain (1133/2023) 1 ja 3 §, 4 §:n 2 momentti, 9 §:n 2 momentti ja 14 §:n 2 momentti, sekä
lisätään 2 §:ään uusi 3 momentti, 13 §:ään uusi 3 momentti ja 15 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

Oikeuspalveluvirasto

Oikeuspalveluvirasto järjestää julkisen oikeusavun, talous- ja velkaneuvonnan sekä yleisen edunvalvonnan palveluja. Virasto toimii oikeusministeriön hallinnonalalla ja sen toimialueena on koko maa.

Oikeuspalveluvirastossa on keskushallinto sekä oikeusaputoimistoja ja edunvalvontatoimistoja

2 §

Oikeuspalveluviraston tehtävät

3 §

Palvelujen tuottaminen

Oikeusavun ja talous- ja velkaneuvonnan palveluja Oikeuspalveluvirastossa tuottavat oikeusaputoimistot ja yleisen edunvalvonnan palveluja edunvalvontatoimistot. Ahvenanmaan maakunnassa mainitut palvelut

1 §

Oikeuspalveluvirasto

Oikeuspalveluvirasto järjestää julkisen oikeusavun, talous- ja velkaneuvonnan ja yleisen edunvalvonnan palveluja sekä rikos- ja riita-asioiden sovittelupalveluja. Virasto toimii oikeusministeriön hallinnonalalla ja sen toimialueena on koko maa.

Oikeuspalveluvirastossa on keskushallinto sekä oikeusaputoimistoja, edunvalvontatoimistoja ja talous- ja velkaneuvontatoimistoja

2 §

Oikeuspalveluviraston tehtävät

Oikeuspalveluviraston velvollisuudesta järjestää sovittelupalveluja säädetään rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa laissa (1015/2005).

3 §

Palvelujen tuottaminen

Oikeusavun palveluja tuottavat oikeusaputoimistot, yleisen edunvalvonnan palveluja edunvalvontatoimistot sekä talous- ja velkaneuvonnan palveluja talous- ja velkaneuvontatoimistot. Ahvenanmaan

Voimassa oleva laki

tuottaa Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimisto. Oikeuspalveluvirasto voi järjestää palveluja myös hankkimalla niitä muilta palveluntuottajilta 5 luvun mukaisesti.

Oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen määrästä, nimistä ja alueista säädetään valtioneuvoston asetuksella. Viraston toimipaikoista säädetään oikeusministeriön asetuksella.

4 §

Johtaminen

Oikeusaputoimistoa johtaa johtava julkinen oikeusavustaja ja edunvalvontatoimistoa johtava yleinen edunvalvoja. Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoa johtaa johtava julkinen oikeusavustaja.

9 §

Oikeuspalveluviraston virat

Oikeusaputoimistossa on johtava julkinen oikeusavustaja sekä tarvittava määrä muita julkisia oikeusavustajia, talous- ja velkaneuvoja ja muuta henkilökuntaa. Edunvalvontatoimistossa on johtava yleinen edunvalvoja sekä tarvittava määrä muita yleisiä edunvalvoja ja muuta henkilökuntaa. Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistossa on johtava julkinen oikeusavustaja ja tarvittava määrä muuta henkilökuntaa.

Ehdotus

maakunnassa mainitut palvelut tuottaa Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimisto. Oikeuspalveluvirasto voi järjestää palveluja myös hankkimalla niitä muilta palveluntuottajilta 5 luvun mukaisesti.

Toimistojen määrästä, nimistä ja alueista säädetään valtioneuvoston asetuksella. Viraston toimipaikoista säädetään oikeusministeriön asetuksella.

Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelun tuottamisesta säädetään rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa laissa.

4 §

Johtaminen

Oikeusaputoimistoa johtaa johtava julkinen oikeusavustaja, edunvalvontatoimistoa johtava yleinen edunvalvoja sekä talous- ja velkaneuvontatoimistoa johtava talous- ja velkaneuvoja. Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoa johtaa johtava julkinen oikeusavustaja, johtava yleinen edunvalvoja tai johtava talous- ja velkaneuvoja siten kuin työjärjestyksessä määrätään.

9 §

Oikeuspalveluviraston virat

Oikeusaputoimistossa on johtava julkinen oikeusavustaja ja tarvittava määrä muita julkisia oikeusavustajia. Edunvalvontatoimistossa on johtava yleinen edunvalvoja ja tarvittava määrä muita yleisiä edunvalvoja. Talous- ja velkaneuvontatoimistoissa on johtava talous- ja velkaneuvoja ja tarvittava määrä muita talous- ja velkaneuvoja. Toimistoissa voi olla lisäksi muuta henkilökuntaa. Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistossa on 4 §:n 2 momentissa tarkoitetun virkamiehen lisäksi tarvittava määrä muuta henkilökuntaa.

13 §

Julkisen oikeusavustajan esteellisyys

Julkisen oikeusavustajan esteellisyyteen sovelletaan, mitä asianajajan esteellisyydestä säädetään.

13 §

Julkisen oikeusavustajan esteellisyys

Julkisen oikeusavustajan esteellisyyteen sovelletaan, mitä asianajajan esteellisyydestä säädetään.

Mitä 1 momentissa säädetään julkisen oikeusavustajan esteellisyydestä, ei estä oikeusaputoimiston henkilöstöä työskentelemästä yhteisissä toimitiloissa Oikeuspalveluviraston muun henkilöstön tai muiden viranomaisten kanssa. Salassa pidettävät tai vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvat tiedot tulee rajata tietoteknisillä ratkaisulla ja muilla tarvittavilla toimenpiteillä siten, että ne ovat vain oikeusaputoimiston käytettävissä.

14 §

Oikeusavun hakijan ohjaus erityistilanteissa

Muussa kuin tuomioistuimessa käsiteltävässä asiassa hakija ohjataan 1 momentin mukaisissa tilanteissa toiseen oikeusaputoimistoon, jos lähin oikeusaputoimisto on kohtuullisen asiointimatkan päässä. Muussa tapauksessa hakija ohjataan yksityisen avustajan puoleen.

14 §

Oikeusavun hakijan ohjaus erityistilanteissa

Muussa kuin tuomioistuimessa käsiteltävässä asiassa hakija ohjataan 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa toiseen oikeusaputoimistoon, jos oikeusaputoimisto on kohtuullisen asiointimatkan päässä tai asiakkaalla on mahdollisuus asioida etäyhteyksien avulla. Muussa tapauksessa hakija ohjataan kirjallisesti yksityisen avustajan puoleen.

15 §

Oikeusavustajan ratkaisuvalta

15 §

Oikeusavustajan ratkaisuvalta

Tässä pykälässä tarkoitettua johtavan julkisen oikeusavustajan ratkaisuvaltaa käyttää Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistossa 4 §:n 2 momentissa tarkoitettu virkamies.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

..

Voimassa oleva laki

Ehdotus
